



รายงานฉบับสมบูรณ์
(ตุลาคม 2558 – มีนาคม 2559)

ชุดโครงการวิจัยความเหลื่อมล้ำและคนจนเมือง
โครงการปริทัศน์สถานภาพความรู้เรื่องความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง
สัญญาเลขที่ SRI58M0404

โดย

ณัฐวุฒิ อัสวโกวิทวงศ์

ฐิติวัฒน์ นงนุช

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สัญญาเลขที่ SRI58M0404

รายงานฉบับสมบูรณ์
(ตุลาคม 2558 – มีนาคม 2559)

ชุดโครงการวิจัยความเหลื่อมล้ำและคนจนเมือง
โครงการปริทัศน์สถานภาพความรู้เรื่องความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง
สัญญาเลขที่ SRI58M0404

โดย

ณัฐวุฒิ อัสวโกวิทวงศ์

ฐิติวัฒน์ นงนุช

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

รายงานวิจัยเรื่อง
ปรัทัศน์ความรู้เรื่องความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง

ณัฐวุฒิ อัสวโกวิทวงศ์

ฐิติวัฒน์ นงนุช

ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์



รายงานการวิจัยเสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

มีนาคม 2560

บทคัดย่อ

การศึกษาความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางได้อภิปรายพหุลักษณะของอาการและสาเหตุแห่งความเหลื่อมล้ำโดยจำเพาะลงในลักษณะเชิงพื้นที่เมืองของบริบทของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่าการศึกษาก่อนหน้านี้เกี่ยวกับประเด็นความเหลื่อมล้ำมีอยู่จำกัดมาก กล่าวคือการศึกษาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเพื่อตอบโจทย์การแก้ปัญหาเมืองในมิติต่างๆ มากกว่าจะเป็นการศึกษาเพื่อตอบโจทย์ความเหลื่อมล้ำโดยตรง อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมของผู้วิจัยได้พบอาการและสาเหตุของความเหลื่อมล้ำอันสามารถอนุมานเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นสาเหตุและปรากฏการณ์ความเหลื่อมล้ำของเมืองศูนย์กลางภายใต้บริบทของประเทศไทยได้พอสังเขป

เมืองศูนย์กลางหรือเมืองมหานครในบริบทนี้ได้มีวิวัฒนาการการพัฒนาเมืองภายในมาต่อเนื่อง ยาวนาน ในด้านหนึ่งนั้นเมืองศูนย์กลางเป็นภูมิ-เศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจและระเบียบโลก (Global City) ในฐานะประตูทางเข้าของระบบทุนเชิงภูมิศาสตร์ (Capital Gateway) ในอีกด้านหนึ่งจากบริบทเฉพาะของประเทศไทยที่การรวมศูนย์เชิงอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจได้ควบแน่นไปกับการพัฒนาและความเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่อย่างกรุงเทพมหานครและขยายตัวออกสู่ปริมณฑล ภาวะการณ์นี้ได้ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่อคนจนเมืองอย่างมีนัยสำคัญ 4 ประการ ประกอบด้วย 1) ความเหลื่อมล้ำในมิติด้านสิทธิที่จะอยู่ในเมือง ครอบคลุมอาการอันปรากฏออกมาในรูปการเข้าถึงที่ดินและที่อยู่อาศัย สิทธิทางวัฒนธรรมของย่านชุมชนเก่าท่ามกลางกลจักรแห่งทุนที่กระทำต่อพื้นที่กายภาพ-ภูมิศาสตร์เมือง 2) ความเหลื่อมล้ำในมิติด้านการเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจที่การพัฒนาได้เบียดขับช่องทางการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพที่ยึดโยงกับปริมณฑลและพื้นที่สาธารณะอันเป็นทรัพยากรที่ต้นทุนต่ำที่สุดที่ผู้มีรายได้และทุนน้อยจะฉวยใช้ได้ 3) ความเหลื่อมล้ำในมิติอำนาจการบริหารเชิงพื้นที่ในการบริหารจัดการเมืองมหานคร ที่ในด้านหนึ่งโครงสร้างการบริหารพื้นที่ในระดับท้องถิ่นแยกขาดจากกัน การจัดการปัญหาเมืองของแต่ละพื้นที่ปกครองได้สร้างความเหลื่อมล้ำที่กระทำต่อผู้คนในแต่ละพื้นที่ โดยนโยบายการพัฒนาพื้นที่หนึ่งส่งผลกระทบทางลบต่ออีกพื้นที่หนึ่ง และ 4) ความเหลื่อมล้ำในด้านการเข้าถึงและการสร้างอำนาจต่อรองทางการเมือง ได้แก่ การเข้าถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่อโครงการและการพัฒนาเมืองขนาดใหญ่อันเป็นนโยบายของรัฐ

Abstract

The urban inequality study in megacities has been thoroughly discussed over causes and symptoms, specifically addressing around the context of Bangkok Extended Metropolitan Region (BEMR). Having been limited by previous studies, rather they underlined at resolving various problems caused by urban development and changes. However, the researchers attempt to briefly elucidate implying inequality causes and consequences within Thailand's megacity circumstance.

Any megacity has inheritably changed overtime. On one hand, it is a geo-economic correlation which fabricates with the international context, termed as 'global city', a capitalism gateway operating upon a terrain of national geography, On the other hand especially in highly-centralized context as in Thailand, it consolidates economic-spatial landscape by pervasively urban sprawl. This situation has generated great impacts to the urban poor residents, addressing at least four issues. First, *the inequality of the rights to the city* associates with land and housing acquisition. Also, it includes cultural rights of place-based neighborhoods which has freely been commoditized and has generated inequality to the local residents from greater market players. Second, it is *the inequality of economic opportunity*. Free market system has disenfranchised the urban poor into a fair economic competition. Hence, the invasion into public spaces, the only spaces being accessible by the poor, reflects the symptoms of urban economic inequality. Third, it is *the inequality amid authoritative power structure of metropolitan management*. The collaged city management has generated urban inequality across local boarder. For instance, a good policy from BMA could generate adverse impacts to nearby municipalities. Forth, *the inequality of political inaccessibility* implies the limit to share and to participate in the urban development process, from decision-making to implementing level.

สารบัญ

	หน้า
บทนำ ความสำคัญของปัญหาความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง	1
บทที่ 1 ภาพรวมสถานการณ์และช่องว่างความรู้เกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง	
1.1 ภาพรวมและนิยามเรื่องความเหลื่อมล้ำ	5
1.2 กลุ่มสาระงานวิจัยเรื่องความเหลื่อมล้ำ	6
1.3 การวิเคราะห์ช่องว่างของงานวิจัยด้านความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง	11
บทที่ 2 อาการของความเหลื่อมล้ำ	21
2.1 ความเหลื่อมล้ำเรื่องทรัพยากรที่ดินและที่อยู่อาศัย: สิทธิที่จะอยู่ในเมือง	23
2.2 ความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสในการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและความยากจนในเมือง: ผลพวงจากสภาวะการณ์แห่งเสรีนิยมใหม่	30
2.3 ความเหลื่อมล้ำเชิงอำนาจและการเมืองในการบริหารจัดการเมือง	38
2.4 ความเหลื่อมล้ำเชิงสังคมและโอกาสสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	45
บทที่ 3 กลไกการผลิตซ้ำและปฏิบัติการของความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง	52
3.1 การเปลี่ยนแปลงของบริบทการเมือง นโยบาย และโครงสร้างเศรษฐกิจ-สังคมมหภาค	52
3.2 สภาวะการณ์ของความเหลื่อมล้ำจากการพัฒนาเมืองศูนย์กลาง	60
3.3 โครงสร้างท้องถิ่นและส่วนกลาง: การรวมศูนย์และความลักลั่นในการบริหารจัดการเมือง	69
3.4 สาระสำคัญของความเหลื่อมล้ำในระดับปฏิบัติการของเมืองศูนย์กลาง	74
บทที่ 4 บทสรุป	93
บรรณานุกรม	100
ภาคผนวก: ข้อเสนอโครงการวิจัยระยะที่สอง	112

บทนำ

ความสำคัญของปัญหาความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง

ที่ผ่านมาปัญหาความเหลื่อมล้ำมักได้รับความสนใจในเชิงประเด็น (อาทิ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข) และเชิงตัวกลาง (อาทิ กลุ่มคนจน กลุ่มผู้สูงอายุและผู้พิการ) ในแวดวงวิชาการปัจจุบันได้มีการหยิบยกประเด็นศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำและปัญหาความยากจนว่ามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับมิติเชิงพื้นที่ทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา (Kanbur and Venables, 2003, Grant, 2010) ตลอดจนมีข้อสังเกตที่ว่ามิติเชิงพื้นที่และภูมิศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานของเมืองเป็นส่วนหนึ่งที่สัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับรูปลักษณะและอาการของความเหลื่อมล้ำ (Gotham, 2003: 723-724) รูปแบบเมืองเป็นหน่วยวิเคราะห์อันหนึ่งที่อยู่ในความสนใจที่มีความพยายามจะหาคำตอบคุณสมบัติของความเหลื่อมล้ำจักแตกต่างกันหรือไม่ภายใต้บริบทเชิงพื้นที่ที่แตกต่างกัน อะไรคือปัจจัยในการสร้างความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่มีอยู่จริงหรือไม่ หรือหากมีแล้วอะไรนโยบายสาธารณะที่เหมาะสมในการสนองตอบกับปัญหานี้ ฯลฯ

ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่นั้นเกิดขึ้นจากหลายปัจจัย อาทิ ความไม่สมบูรณ์ของกลไกตลาดและทุนซึ่งส่งผลต่อการก่อรูปพื้นที่และเมือง นโยบายสาธารณะระบอบที่มีต่อการเจริญเติบโตของเมือง การย้ายถิ่นของประชากรที่มีต่อการวางแผนระบบโครงสร้างพื้นฐาน ฯลฯ (Kanbur and Venables, 2003: 2) เมืองศูนย์กลางเป็นหน่วยวิเคราะห์เชิงพื้นที่ซึ่งมีคุณลักษณะเฉพาะตัว การศึกษาสถานะความเหลื่อมล้ำใน 55 ประเทศในช่วง พ.ศ. 2523-2553 Lessmann (2011: 21) พบว่าในประเทศที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจขึ้นมาในลำดับหลังซึ่งเปลี่ยนจากพื้นฐานเศรษฐกิจจากเกษตรกรรมมาสู่อุตสาหกรรม จะปรากฏความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ไปพร้อมกับการเจริญเติบโตของ GDP

ในความหมายของกรอบการวิจัยนี้หมายถึงเมืองและพื้นที่ต่อเนื่องที่มีบทบาทเป็นศูนย์กลางหลัก ประกอบด้วย กรุงเทพฯและปริมณฑล ที่เกิดจากการพัฒนาเมืองในบริบทของประเทศไทยที่ดำเนินภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 3 เป็นต้นมา ได้เน้นให้เมืองมีบทบาทในฐานะแหล่งงานที่สำคัญและเป็นฐานการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยกำหนดบทบาทเมืองศูนย์กลางรองให้เชื่อมโยงการการใช้-บริหารทรัพยากรในภูมิภาคนั้น ก่อให้เกิดเส้นแบ่งที่ไม่สมดุลระหว่างเมืองกับชนบท (Urban-rural Disparity) และระหว่างเมืองขนาดใหญ่กับเมืองขนาดเล็กจนเกิดสภาพการณ์ของภูมิภาคแห่งมหานคร (Mega-Urban Region) อย่างในปัจจุบัน การเคลื่อนย้ายของประชากรเข้าสู่เมืองศูนย์กลางจึงทำให้เมืองมีลักษณะความเป็นพหุสังคมที่มี

ความหลากหลายและมีพลวัตเชื่อมโยงกับพื้นที่อื่นๆ ซึ่งเมืองศูนย์กลางนี้ได้ทำหน้าที่เป็นหน่วยปกครองและเป็นพื้นที่เพื่อการแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่เชื่อมโยงกับฐานการผลิตในระดับชาติ และการเกิดภาคบริการของเมืองโดยมีขนาดแตกต่างกันไปตามมาตรฐานทรัพยากรและความหนาแน่นของผู้คนในภูมิภาคนั้นๆ อันเป็นผลพวงจากการกำหนดบทบาทแห่งรัฐ การศึกษาของ Asian Development Bank (2012) ระบุว่าครัวเรือนที่ยากจนในชนบทเป็นกลุ่มที่ถูกขับและดึงดูดให้เคลื่อนย้ายเข้าสู่เมืองใหญ่ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ช่องว่างความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนจนกว้างขึ้นไปอีก

จากที่กล่าวมา หน่วยวิเคราะห์เชิงพื้นที่ในการวิจัยนี้ได้ระบุพื้นที่เมืองศูนย์กลางคือ กรุงเทพมหานครและเมืองปริมณฑลโดยรอบ 5 เมือง ได้แก่ นนทบุรี ปทุมธานี นครปฐม สมุทรปราการ และสมุทรสาคร ที่มีความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจในระดับชาติและนานาชาติ ที่ความเป็นมหานครภายใต้บริบทของการรวมศูนย์อำนาจด้านการปกครอง การกระจายทรัพยากร และความแตกต่างกันของมาตรฐานการดำรงชีวิตระหว่างศูนย์กลางและเมืองลำดับรอง ส่งผลให้กรุงเทพมหานครและปริมณฑลเกิดการกระจุกตัว (Urban Agglomeration) ของปัจจัยและองค์ประกอบเมืองซึ่งดูดซับทรัพยากร อาทิ ทุน ทรัพยากรธรรมชาติ แรงงาน จากทุกภูมิภาคเข้าสู่ศูนย์กลาง จากตัวอย่างการศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำในเชิงพื้นที่¹ (อภิวัดน์ รัตนวราหะ, 2552) ชี้ให้เห็นว่างานวิจัยส่วนมากเน้นไปที่ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และปัจจัยการผลิต² โดยขาดมิติเรื่องความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากความแตกต่างด้านพื้นที่ และภูมิศาสตร์กายภาพ ดังนั้นประเด็นเรื่องพื้นที่จึงควรเข้ามามีส่วนในการทำความเข้าใจเรื่องความเหลื่อมล้ำให้มากขึ้น ความแตกต่างทางด้านพื้นที่ที่สำคัญประการหนึ่งเกิดขึ้นจากแนวคิดเรื่องความเป็นเมือง (Urbanization)³ ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบการกระจุกตัวและการกระจายตัวด้านการตั้งถิ่นฐาน และส่งผลต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจบนพื้นฐานแนวคิดเรื่องความประหยัดในเชิงเศรษฐศาสตร์ (Economics of scale) ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำในเชิงพื้นที่⁴ โดยเห็นได้จาก ความแตกต่างทางด้านรายได้ของประชากรที่อยู่ในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันระหว่างพื้นที่เมืองและพื้นที่ที่ไม่ใช่เมือง ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยนี้จึงมีสมมุติฐานว่าความเหลื่อมล้ำในเชิงพื้นที่ ซึ่งเกิดจากการกระจุกตัวของพื้นที่เมือง เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำในเชิงเศรษฐกิจ-สังคม และในเชิงพื้นที่ทางกายภาพ โดยเฉพาะเมืองที่มีการกระจุกตัวสูงอย่างเช่น เมืองศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจ หรือเมืองหลวงสำคัญของประเทศ เป็นต้น

แม้ว่าภาพของความไม่สมดุลนี้จะปรากฏกระจุกตัวในเชิงพื้นที่ทางกายภาพ แต่กระบวนการกลายเป็นเมืองของเมืองศูนย์กลางเหล่านี้กลับเป็นเพียงผลลัพธ์ที่เกิดจากความไม่สมดุลในมิติอื่นๆ ในหลายประเด็นทางการศึกษาและก่อให้เกิดประเด็นความเหลื่อมล้ำ เนื่องมาจาก สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) ความไม่เท่าเทียมของการเข้าถึงบริการสาธารณะแห่งรัฐ ได้แก่ การศึกษา สาธารณสุข สวัสดิภาพและสวัสดิการการสาธารณะ
- 2) ความไม่เท่าเทียมของการเข้าถึงปัจจัยการผลิต การกระจายรายได้ ต้นทุนทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ที่ดิน ที่อยู่อาศัย ค่าครองชีพ
- 3) เกิดการแบ่งแยกชนชั้นในสังคม ได้แก่ ปัญหาสังคม อาชญากรรม
- 4) ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ได้แก่ คุณภาพชีวิต สุขภาวะ สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ต้นทุนในการเข้าถึงทรัพยากร
- 5) ความไม่มีประสิทธิภาพของกลไกและสถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการเมือง อาทิ กฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย การใช้อำนาจรัฐ

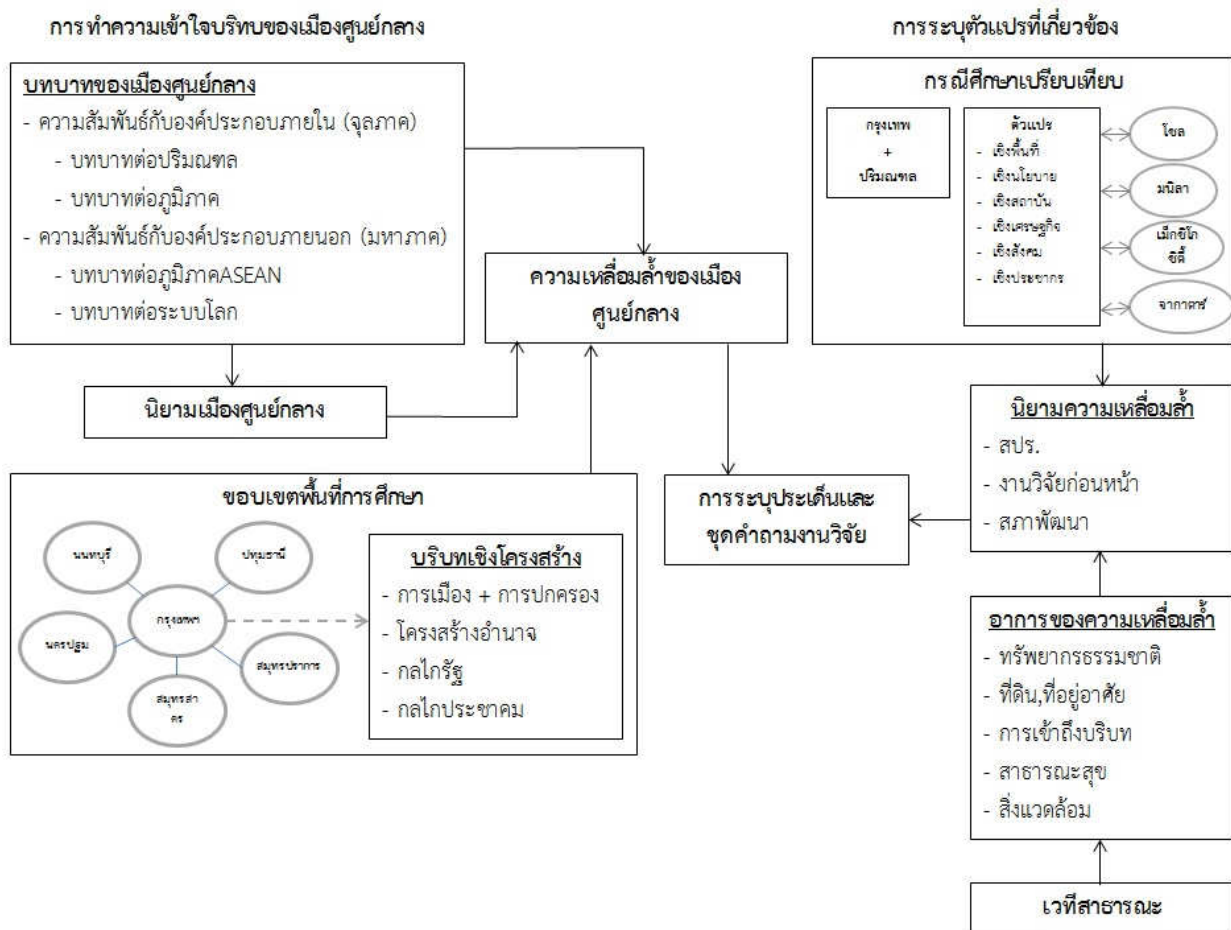
ในแง่ของการวิจัยเมือง ภายใต้โครงการวิจัยการลดความเหลื่อมล้ำคนจนเมืองนี้ มีเป้าหมายเพื่อสร้างองค์ความรู้จากการสังเคราะห์ ถอดองค์ความรู้จากเมืองศูนย์กลาง ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาที่หลากหลาย ทั้งในเชิงพื้นที่ ภายใต้บริบทและบทบาทหน้าที่เมืองศูนย์กลางภายใต้กรอบประเด็นที่ระบุมาข้างต้นหรือประเด็นอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- เพื่อรวบรวมและสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ตลอดจนเมืองสำคัญในด้านรัฐกิจระดับภูมิภาค
- เพื่อค้นหาคำถามวิจัยจากช่องว่างของการวิจัยที่ผ่านมา
- เพื่อพัฒนาข้อเสนอโครงการร่วมกับนักวิจัยที่สนใจบนฐานผลการสังเคราะห์องค์ความรู้

กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ (Analytical Framework)

โครงการวิจัยนี้เป็นการทบทวนการวิจัยที่ผ่านมา ด้วยกรอบแนวคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำ ซึ่งอาจปรากฏในหลายด้าน อาทิ การเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากร การต่อรองในด้านแรงงาน สภาพปัญหาผลภาวะของสิ่งแวดล้อม ความพร้อมของระบบโครงสร้างพื้นฐาน สภาพสังคมและเศรษฐกิจชุมชน สภาวะด้านสุขอนามัยของประชาชนและแรงงาน กฎหมายและข้อจำกัด โดยการวิจัยนี้วิเคราะห์คำถามวิจัยและผลการวิจัย เพื่อค้นหาช่องว่างของการวิจัยที่ผ่านมา ดังแสดงในรูปที่ 1.1



รูปที่ 1.1 กรอบงานวิจัยความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง

-1-

ภาพรวมสถานการณ์และช่องว่างความรู้เกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง

*“Equality is the result of human organization.....We are not born equal”**Hannah Arendt*

1.1 ภาพรวมและนิยามเรื่องความเหลื่อมล้ำ

งานวิจัยจำนวนมากได้ชี้ให้เห็นว่าความเหลื่อมล้ำเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับสากลและนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น อันเนื่องมาจากปัจจัยหลายประการ อาทิ ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ การรักษาเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจโลก การเงินและการค้าบนฐานโลกาภิวัตน์ การกำหนดค่าจ้างแรงงาน การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และนวัตกรรม (Galasso, 2014) จากการศึกษาประวัติศาสตร์ของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในช่วงสองศตวรรษที่ผ่านมาโดย Malanovic (2011) พบว่าภายหลังยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นไปมีความเหลื่อมล้ำในสังคมโลกมากขึ้น ถึงแม้มีแนวโน้มลดลงหรือคงที่ในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วก็ตาม โดยมีการตั้งข้อสังเกตว่าสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำที่ระบาดทั่วโลกมาจากความมั่งคั่งของคนในประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนหนึ่งและมาจากชนชั้นนำในระดับประเทศของประเทศต่างๆอีกส่วนหนึ่ง (p. 504)

สำหรับปัญหาความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ได้รับการหยิบยกอย่างเด่นชัดในกลไกระดับชาติ กล่าวคือ “ในการประชุมคณะกรรมการ คปร. เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2553 นายณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ หนึ่งในกรรมการได้เปิดเผยว่า ที่ประชุมต้องการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม 5 ด้าน ได้แก่ รายได้ สิทธิ โอกาส อำนาจ ศักดิ์ศรีโดยข้อเสนอของคณะกรรมการปฏิรูปประเทศมี แนวทางกว้าง ๆ คือ การปฏิรูประบบคิดด้านการบริหารจัดการเศรษฐกิจในประเทศไทย โดยมีเป้าหมาย 4 ประการคือ 1.จัดสรรทรัพยากรได้อย่างเต็มที่ 2.ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 3.บริหารเศรษฐกิจเจริญเติบโตต่อเนื่อง เกิดเสถียรภาพ 4.การกระจายการปันผลเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรม ซึ่งใน 4 ด้านนี้มีความสำคัญมาก อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจไทยมีภาวะการณ์ที่มีจุดอ่อนนั้น คือ การจัดสรรทรัพยากรเศรษฐกิจ เบื้องต้นต้องดำเนินการจัดสรรการใช้ทรัพยากรอย่างเต็มที่ แรงงานมีงานทำ ที่ดินมีการใช้เต็มที่ นักธุรกิจสามารถประกอบธุรกิจได้” (ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย, 2555)

จากผลการศึกษาของคณะกรรมการปฏิรูป (2554ข) ได้ให้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำต่อบริบทของงานวิจัยฯ สำหรับเมืองศูนย์กลาง โดยสามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเด็น ประกอบด้วย 1) ความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากร 2) ความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจและโอกาส 3) ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และ 4) ความเหลื่อมล้ำทางอำนาจและการเมือง

ความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจและรายได้ คือ ความแตกต่างของการกระจายรายได้ของคนจนกับคนรวยซึ่งมีความแตกต่างกันมาก สามารถดูได้จากรายได้เฉลี่ยต่อคน ซึ่งคนส่วนใหญ่ในสังคมเป็นผู้มีรายได้น้อย มีรายได้เพียงพอสำหรับการกินและใช้จ่ายในแต่ละวันเท่านั้น นอกจากนี้ในงานวิจัยฯ มุ่งเน้นที่ความไม่เท่าเทียมในด้านโอกาสของการเข้าถึงปัจจัยการผลิตเพื่อเพิ่มผลิตภาพทางเศรษฐกิจภายใต้บริบทเมืองศูนย์กลาง

ความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิและสังคม คือ โอกาสทางสังคมที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิที่จะอยู่ในเมือง โอกาสทางการศึกษา โอกาสในการเข้าถึงการรักษาพยาบาล การใช้ชีวิต การใช้สิทธิพลความเชื่อต่าง ๆ และการประเมินค่า ซึ่งความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมนั้นมักจะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเสมอ

ความเหลื่อมล้ำด้านอำนาจและการเมือง คือ ความไม่เท่าเทียมกันของความสามารถในการตัดสินใจเพื่อกำหนดชะตากรรมของตน จากการที่ความสามารถในการกำหนดอนาคตของคนแต่ละกลุ่มมีไม่เท่ากันนั่นเอง ทำให้กลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่ามักเลือกซื้ออนาคตในทางที่เป็นประโยชน์แก่กลุ่มตนมากกว่าตระหนักถึงความเท่าเทียมกันของคนในสังคม เป็นผลให้คนบางกลุ่มซึ่งด้อยอำนาจในการกำหนดต้องแบกรับชะตากรรมที่ถูกกำหนดอย่างไม่เป็นธรรม ปัญหาของการจัดการความเหลื่อมล้ำนั้นไม่ได้อยู่ที่คนจน แต่เป็นคนที่ซึ่งมีอำนาจในสังคมมากกว่าที่คอยกีดกันคนจนหรือผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่าให้ไม่มีโอกาสขยับฐานะทางสังคมได้มากนัก ภายใต้กฎเกณฑ์และสถาบันบางอย่างทางสังคมที่มีส่วนรักษาสถาบันแห่งความเหลื่อมล้ำนี้ (Status quo)

1.2 กลุ่มสาระงานวิจัยเรื่องความเหลื่อมล้ำ

การรวบรวมวรรณกรรมด้านความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางนั้นได้รวบรวมงานวิจัยจากฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาทำการจัดหมวดหมู่งานวิจัย เพื่อจำแนกงานวิจัยตามประเด็นการศึกษาและแสดงสถานะงานวิจัยในแต่ละประเด็นว่ามีจำนวนมากน้อยเพียงไร รวมถึงประเด็นที่ยังไม่มีการศึกษาและอาจจำเป็นต้องมีการศึกษาเพิ่มเติม ทั้งนี้ในการศึกษาความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง จะแบ่งกลุ่มงานวิจัยเป็น 2 ประเภท (กรอบที่ 1.1) ดังนี้

- การแบ่งกลุ่มตามด้านความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง ประกอบด้วย ด้านรายได้ ด้านการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านพื้นที่และภูมิศาสตร์กายภาพ ด้านการเข้าถึงบริการสาธารณะ ด้านโอกาสทางการศึกษา ด้านครอบครัวและชุมชน ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านสุขภาพและอนามัย ด้านการบริหารจัดการของรัฐ และด้านการรับข่าวสาร
- การแบ่งกลุ่มตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา ประกอบด้วย การวางแผน การประเมินผล การสำรวจและศึกษา การบริหารจัดการ การจัดทำข้อมูล และวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น ประวัติศาสตร์ และองค์ความรู้

กรอบที่ 1.1 การแบ่งกลุ่มและประเด็นที่ครอบคลุม

การแบ่งกลุ่มตามด้านความเหลื่อมล้ำ

1. รายได้ ประกอบด้วย การประกอบอาชีพ รายได้ ค่าใช้จ่าย หนี้สิน และการออม

2. การเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ ประกอบด้วย ความสามารถในการประกอบธุรกิจ การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ เศรษฐกิจชุมชน และคุณภาพแรงงาน
3. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนและรถไฟฟ้า สาธารณูปโภค เช่น น้ำและไฟฟ้า พลังงาน สาธารณสมบัติ มลพิษ และสภาพแวดล้อม
4. พื้นที่และภูมิศาสตร์กายภาพ ประกอบด้วย ที่ดิน ที่อยู่อาศัย การกระจุกและกระจายตัวการตั้งถิ่นฐาน และผังเมือง
5. การเข้าถึงบริการสาธารณะ ประกอบด้วย บริการสาธารณสุข สวัสดิการ ขนส่งมวลชนและจราจร พื้นที่สาธารณะ และแหล่งท่องเที่ยว
6. โอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วย การศึกษาต่อ การหาความรู้ และการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน
7. ครอบครัวและชุมชน ประกอบด้วย เด็กและสตรี เยาวชน วัยรุ่น ผู้สูงอายุ วัฒนธรรม การปรับตัว และชุมชนแออัด
8. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ประกอบด้วย พฤติกรรมเสี่ยง อาชญากรรม ยาเสพติด อุบัติเหตุ และอุบัติเหตุ
9. สุขภาพและอนามัย ประกอบด้วย การดูแลสุขภาพ อาหารและน้ำ การเจ็บป่วย และการตรวจหาเชื้อ
10. การบริหารจัดการของรัฐ ประกอบด้วย การบริการของหน่วยงานรัฐ กฎหมาย และการมีส่วนร่วมทางการเมือง
11. การรับข่าวสาร ประกอบด้วย ความต้องการรับข่าวสาร การเปิดรับสื่อและทัศนคติและความพึงพอใจผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สื่อออนไลน์

การแบ่งกลุ่มตามวัตถุประสงค์

1. การวางแผน ประกอบด้วย การจัดทำนโยบาย การวางแผน และยุทธศาสตร์
2. การประเมินผล ประกอบด้วย การประเมินโครงการ การประเมินผลกระทบ และการติดตามตรวจสอบ
3. การสำรวจและศึกษา ประกอบด้วย การศึกษาสถานการณ์ การศึกษาความสัมพันธ์ และแบบจำลอง
4. การบริหารจัดการ ประกอบด้วย การจัดทำแนวทาง การจัดการ การพัฒนา และการมีส่วนร่วม
5. การจัดทำข้อมูล ประกอบด้วย การจัดทำฐานข้อมูล และการคาดประมาณ
6. อื่นๆ ประกอบด้วย ประวัติศาสตร์ และองค์ความรู้

โดยคณะผู้วิจัยฯ ได้ทบทวนเอกสารและรวบรวมงานวิจัยด้านสภาพปัญหาและความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางจากฐานข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยได้

จำนวน 542 เรื่อง (ตารางฐานข้อมูลงานวิจัยความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางในภาคผนวก 1) ในขั้นตอนนี้จะทำการจัดกลุ่มงานวิจัยตามประเด็นความเหลื่อมล้ำและวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเพื่อหาช่องว่างของงานวิจัยที่ผ่านมาและนำไปสู่การทบทวนหรือการปริทัศน์สถานภาพความรู้เพื่อค้นหาคำถามวิจัยเพื่อต่อยอดองค์ความรู้

จากการจัดกลุ่มงานวิจัยตามประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับประเด็นความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพและอนามัย และด้านครอบครัวและชุมชนร้อยละ 17.9 และ 16.2 ตามลำดับ รองลงมาคือด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมร้อยละ 11.6 ด้านพื้นที่และภูมิศาสตร์กายภาพร้อยละ 9.4 และด้านการเข้าถึงบริการสาธารณะและด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินร้อยละ 8.1 เท่ากัน ส่วนด้านโอกาสทางการศึกษา ด้านการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ ด้านการบริหารจัดการของรัฐ ด้านรายได้ และด้านการรับข่าวสารมีสัดส่วนลดหลั่นตามมาเป็นลำดับ ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 จำนวนงานวิจัยตามประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง

	ประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง	จำนวนงานวิจัย (เรื่อง)	ร้อยละ
เศรษฐกิจ	รายได้	26	4.8
	การเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ	40	7.4
ทรัพยากร	ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	63	11.6
	พื้นที่และภูมิศาสตร์กายภาพ	51	9.4
สังคม	การเข้าถึงบริการสาธารณะ	44	8.1
	โอกาสทางการศึกษา	41	7.6
	ครอบครัวและชุมชน	88	16.2
	ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	44	8.1
	สุขภาพและอนามัย	97	17.9
การเมือง	การบริหารจัดการของรัฐ	36	6.6
	การรับข่าวสาร	12	2.2
	รวม	542	100.0

จากการจัดกลุ่มงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อการสำรวจและศึกษาร้อยละ 49.8 รองลงมาคือการประเมินผลร้อยละ 21.6 การบริหารจัดการร้อยละ 18.6 การวางแผนร้อยละ 6.5 และการจัดทำข้อมูลมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 2.4 ส่วนวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น ประวัติศาสตร์และองค์ความรู้ร้อยละ 1.1 ดังตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 จำนวนงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา

ประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง	จำนวนงานวิจัย	ร้อยละ
การวางแผน	35	6.5
การประเมินผล	117	21.6
การสำรวจและศึกษา	270	49.8
การบริหารจัดการ	101	18.6
การจัดทำข้อมูล	13	2.4
อื่นๆ เช่น ประวัติศาสตร์ และองค์ความรู้	6	1.1
รวม	542	100.0

การวิเคราะห์เพื่อค้นหาช่องว่างของการวิจัยทำได้โดยการทำตารางไขว้ระหว่างประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางกับวัตถุประสงค์ในการศึกษา พบว่า การพิจารณาความเข้มข้นของจำนวนงานวิจัยจะกระจุกตัวอยู่ที่ 2 ส่วน ในส่วนแรกคือวัตถุประสงค์การศึกษาประเภทการสำรวจและการศึกษากับความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางด้านสุขภาพและอนามัย ด้านครอบครัวและชุมชน และด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งมีสัดส่วนของงานวิจัยเท่ากับร้อยละ 9.2 9.0 และ 5.5 ตามลำดับ รองลงมาคือวัตถุประสงค์การศึกษาประเภทการประเมินผลกับความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางด้านสุขภาพและอนามัยร้อยละ 5.7 และส่วนที่ 2 คือวัตถุประสงค์การศึกษาประเภทการสำรวจและการศึกษากับความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ ซึ่งมีสัดส่วนของงานวิจัยเท่ากับร้อยละ 4.8 และ 4.2 ตามลำดับ (ดังตารางที่ 1.3)

ช่องว่างของการวิจัยที่ผ่านมาอยู่ที่ประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านรายได้ ด้านการรับข่าวสาร ด้านการบริหารจัดการของรัฐ และด้านโอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์ประเภทการจัดทำข้อมูล และการวางแผน รวมถึงประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางด้านการรับข่าวสารกับวัตถุประสงค์ประเภทบริหารจัดการ (ดังตารางที่ 1.3)

ตารางที่ 1.3 จำนวนงานวิจัยตามประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา

วัตถุประสงค์	ประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง											
	เศรษฐกิจ		ทรัพยากร		สังคม					การเมือง		รวม
	(1) รายได้	(2) การเข้าถึง ปัจจัยการ ผลิตและ โอกาสทาง ธุรกิจ	(3) ทรัพยากร และ สิ่งแวดล้อม	(4) พื้นที่และ ภูมิศาสตร์ กายภาพ	(5) การเข้าถึง บริการ สาธารณะ	(6) โอกาส ทางการ ศึกษา	(7) ครอบครัว และชุมชน	(8) ความ ปลอดภัย ในชีวิต และ ทรัพย์สิน	(9) สุขภาพ และ อนามัย	(10) การ บริหาร จัดการ ของรัฐ	(11) การรับ ข่าวสาร	
การวางแผน	-	1 0.2%	3 0.6%	13 2.4%	3 0.6%	9 1.7%	3 0.6%	1 0.2%	1 0.2%	1 0.2%	-	35 6.5%
การประเมินผล	4 0.7%	2 0.4%	10 1.8%	9 1.7%	9 1.7%	14 2.6%	19 3.5%	9 1.7%	31 5.7%	6 1.1%	4 0.7%	117 21.6%
การสำรวจและ ศึกษา	15 2.8%	23 4.2%	26 4.8%	17 3.1%	18 3.3%	12 2.2%	49 9.0%	30 5.5%	50 9.2%	22 4.1%	8 1.5%	270 49.8%
การบริหาร จัดการ	7 1.3%	13 2.4%	19 3.5%	7 1.3%	13 2.4%	6 1.1%	13 2.4%	2 0.4%	14 2.6%	7 1.3%	-	101 18.6%
การจัดทำข้อมูล	-	-	4 0.7%	4 0.7%	1 0.2%	-	1 0.2%	2 0.4%	1 0.2%	-	-	13 2.4%
อื่นๆ	-	1 0.2%	1 0.2%	1 0.2%	-	-	3 0.6%	-	-	-	-	6 1.1%
รวม	26 4.8%	40 7.4%	63 11.6%	51 9.4%	44 8.1%	41 7.6%	88 16.2%	44 8.1%	97 17.9%	36 6.6%	12 2.2%	542 100.0%

การรวบรวมและการทบทวนงานวิจัยความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางแบ่งประเด็นในการศึกษาเป็น 11 ประเด็น ประกอบด้วยด้านรายได้ ด้านการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านพื้นที่และภูมิศาสตร์กายภาพ ด้านการเข้าถึงบริการสาธารณะ ด้านโอกาสทางการศึกษา ด้านครอบครัวและชุมชน ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านสุขภาพและอนามัย ด้านการบริหารจัดการของรัฐ และด้านการรับข่าวสาร โดยการศึกษาเป็นการทบทวนงานวิจัยเชิงลึกประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางในแต่ละด้านจำนวนรวมทั้งสิ้น 134 เรื่อง ที่ได้จากฐานข้อมูลงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และฐานข้อมูลงานวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ตารางแสดงรายชื่องานวิจัยที่นำมาทำการทบทวนแสดงไว้ในภาคผนวก 2 และข้อสรุปที่ได้จากการทบทวนงานวิจัยในแต่ละเรื่องแสดงไว้ในภาคผนวก 3) ซึ่งจากการทบทวนงานวิจัยด้านความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางสามารถนำมาสู่การปริทัศน์สถานภาพความรู้ในแต่ละด้านได้

1.3 การวิเคราะห์ช่องว่างของงานวิจัยด้านความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง

ความเหลื่อมล้ำ (Inequality) โดยทั่วไปมักมองที่รายได้โดยสะท้อนจากค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (GINI coefficient) อีกทั้งเมืองมหานครที่พัฒนาแล้วในหลายประเทศยังคงประสบปัญหาช่องว่างระหว่างรายได้ของคนรวยและคนจน ปัญหาทางมลพิษ ความปลอดภัยและอาชญากรรม ความเสรีทางการค้า และการผสมผสานของวัฒนธรรม นอกจากนี้ความเหลื่อมล้ำไม่เพียงเป็นความแตกต่างด้านรายได้แต่รวมถึงความไม่เท่าเทียมด้านสังคมด้วยซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาจากความเหลื่อมล้ำตามมา เช่น การครอบครองทรัพยากรที่ดิน โอกาสเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ และการเข้าถึงบริการพื้นฐานได้อย่างสะดวก เช่น การรักษาสุขภาพ แม้ว่าจะไม่มีค่านายหน้าชัดเจนของความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางที่เกี่ยวข้องกับคนจนเมือง ที่ว่าประเด็นอะไรหรือขอบเขตเท่าไรจึงเรียกว่าความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง และธรรมชาติของการเป็นเมืองมหานครย่อมมีความหลากหลายของปัญหา ดังนั้นในการปริทัศน์สถานภาพความรู้ที่ได้จากงานวิจัยจึงมีอาจจะทั้งปัญหาและผลจากความเหลื่อมล้ำในประเด็นต่างๆ ได้ ผู้วิจัยจึงรวบรวมงานวิจัยเพื่อการปริทัศน์อย่างรอบด้านซึ่งมีทั้งงานวิจัยที่มีเนื้อหากล่าวถึงความเหลื่อมล้ำโดยตรง งานวิจัยที่ศึกษาข้อเท็จจริงของปัญหาหรืออาการจากความเหลื่อมล้ำในระดับผลลัพธ์ (Outcome) และระดับผลกระทบ (Impact) หรือเป็นแนวทางในการแก้ไขผลกระทบของปัญหาจากความเหลื่อมล้ำ

งานวิจัยด้านความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางที่รวบรวมได้ทั้งสิ้น 542 เรื่อง ซึ่งงานวิจัยทั้งหมดอยู่ในฐานข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ซึ่งสามารถรวบรวมเนื้อหาเรียงงานได้ทั้งสิ้น 134 เรื่อง โดยแบ่งงานวิจัยออกเป็น 11 กลุ่ม ประกอบด้วย ด้านรายได้ ด้านการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านพื้นที่และภูมิศาสตร์กายภาพ ด้านการเข้าถึงบริการสาธารณะ ด้านโอกาสทางการศึกษา ด้านครอบครัวและชุมชน ด้านความปลอดภัยในชีวิตและ

ทรัพย์สิน ด้านสุขภาพและอนามัย ด้านการบริหารจัดการของรัฐ และด้านการรับข่าวสาร ทั้งนี้งานวิจัยที่มีเนื้อหา กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำโดยตรงมีจำนวนค่อนข้างน้อย ซึ่งสรุปเนื้อหาได้ดังนี้

- โครงการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคลัสเตอร์อุตสาหกรรมและธุรกิจบริการในพื้นที่กรุงเทพฯ ที่ กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่อุตสาหกรรมในประเทศไทยในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา โดยอุตสาหกรรมและธุรกิจบริการ มีฐานการผลิตในกรุงเทพฯ และปริมาณพลเพราะโครงสร้างพื้นฐานที่มีความพร้อมและสำนักงานใหญ่ของ อุตสาหกรรมตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ซึ่งมีการติดต่อสะดวกเป็นปัจจัยในการเลือกที่ตั้ง กรุงเทพฯ และปริมาณพลเป็น ศูนย์กลางความเจริญทำให้ราคาที่ดินและความต้องการแรงงานมีทักษะสูงกว่าพื้นที่ใกล้เคียง โดยมีข้อเสนอแนะคือ การส่งเสริมอุตสาหกรรมควมมองมิติของชุมชน แรงงาน ความเป็นเมืองและสิ่งแวดล้อม และการเตรียมความพร้อม ทางด้านผังเมือง พื้นที่กันชน พื้นที่กำจัดขยะอุตสาหกรรม ที่พักอาศัยของแรงงานและการรักษาสุขภาพ

- แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อความเท่าเทียมกันของคนในสังคมเมืองกรุงเทพฯ ที่ กล่าวถึงย่านเศรษฐกิจกับผังเมืองเป็นส่วนหนึ่งของแรงขับเคลื่อนการพัฒนา เนื่องจากการรวมตัวของย่านเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมเป็นการส่งเสริมความรู้ภูมิปัญญาของสังคม นโยบายรัฐที่ต้องการพัฒนาโดยการกำหนดการใช้ ประโยชน์ที่ดินในเรื่องอัตราส่วนพื้นที่อาคารต่อพื้นที่ที่ดินสูงเพื่อต้องการรองรับการพัฒนารถไฟฟ้า อาจเป็นปัจจัย เสี่ยงต่อการรื้ออาคารส่งผลกระทบต่อย้ายพื้นที่ต้นน้ำของเศรษฐกิจสร้างสรรค์

- ศึกษาแนวทางการสนับสนุนกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาย่านเยาวราชและพื้นที่เกี่ยวเนื่องเขตสัมพันธวงศ์ ระยะที่ 1 กล่าวถึงสถานการณ์ที่ชุมชนกำลังเผชิญกับ แรงกดดันในการพัฒนาจากนโยบายของรัฐในการสร้างสถานีรถไฟฟ้าใต้ดิน รวมทั้งปัญหาที่ชุมชนอาจถูกบีบให้ต้อง ย้ายที่อยู่ด้วยการถูกไล่จากเจ้าของที่ดินรายใหญ่และอัตราค่าเช่าอาคารที่เพิ่มสูงขึ้น และการนำกระบวนการ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยพัฒนาเอกสารเชิงหลักการที่ เกี่ยวข้องกับคุณค่าของชุมชนย่านเยาวราช

- โครงการขนาดใหญ่กับการพัฒนาเมืองในยุคโลกาภิวัตน์: กรณี กรุงเทพมหานคร (โลก) กล่าวถึง การพัฒนาเมืองศูนย์กลางคือกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การ ที่ประเทศไทยเข้าไปเกี่ยวข้องกับระบบเงินทุนหมุนเวียนโลกในปัจจุบันทำให้กลไกและโครงสร้างของ กรุงเทพมหานครเปลี่ยนไปสู่การพัฒนาเป็นมหานครของโลก ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ ชุมชนเก่าถูกแทนด้วยอาคารสูง การขยายทางด่วนเชื่อมชุมชนชานเมืองกับย่านธุรกิจในเมือง และการเติบโตของ ห้างสรรพสินค้าข้ามชาติขนาดใหญ่ การชะงักงันทางเศรษฐกิจในปี 2540 ทำให้โครงการต่างๆ หยุดลงซึ่งทำให้ภูมิ ทัศน์ของกรุงเทพฯ ต้องแทรกไปด้วยอาคารร้างซึ่งเป็นความวิบัติทางผังเมือง

- ความน่าจะเป็นของเอกชนในการจัดสรรที่อยู่อาศัยราคาถูกให้แก่คนยากจนในเมือง กรณีศึกษาใน กรุงเทพมหานคร กล่าวถึงวางนโยบายและแผนการพัฒนาที่อยู่อาศัยราคาถูกสำหรับผู้มีรายได้น้อยในเมืองเพราะ

ชุมชนที่มีรายได้น้อยจะเป็นกลุ่มเสี่ยงที่มีความต้องการที่อยู่อาศัยสูงสุดและมีความสามารถต่ำสุดในการให้การศึกษาแก่บุตร ซึ่งข้อจำกัดเหล่านี้เป็นอุปสรรคในการพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือน (Social Mobility) โดยมีข้อเสนอแนะคือ ภาครัฐควรสนับสนุนโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยทั้งที่อยู่อาศัยราคาแพงและที่อยู่อาศัยราคาถูกซึ่งสามารถ Cross-subsidy ระหว่างที่อยู่อาศัยทั้งสองระดับ และแลกกับสิทธิประโยชน์ในการพัฒนาโครงการที่อยู่อาศัยราคาแพง

- พฤติกรรมการบริโภคพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยแบบ Gated community ของชนชั้นกลาง-สูงในกรุงเทพมหานคร: กรณีความเท่าเทียมในการใช้พื้นที่และผลกระทบต่อรูปแบบของเมือง กล่าวถึงการเจริญเติบโตของเมืองและการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่เนื่องจากชุมชนล้อมรั้วจะมีการขยายตัวไปตามแนวราบบริเวณเมืองรอบนอก นอกจากนี้พฤติกรรมการเดินทางแบบเข้าเมืองในตอนเช้าและออกเมืองในตอนเย็นยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่สังเกตเห็นได้ไปพร้อมกับพฤติกรรมการบริโภคพื้นที่แบบชุมชนล้อมรั้ว การเพิ่มขึ้นของจำนวนบ้านเดี่ยวและชุมชนล้อมรั้วจะขยายตัวไปตามเส้นทางการคมนาคมขนส่ง เช่น ถนนวงแหวนรอบนอก ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการขยายตัวของเมืองและเป็นการบริโภคเชิงพื้นที่ที่ไม่ยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องมาจากเหตุที่ว่าภาครัฐมีนโยบายและมาตรการต่างๆ สนับสนุน เช่น การลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ การขยายระยะเวลาการผ่อนชำระ การลดภาษีการโอน การขาดการบังคับใช้มาตรการทางด้านผังเมือง การสร้างการเชื่อมต่อโครงข่ายถนนบริเวณรอบนอกเมือง การลดราคาค่าผ่านทางพิเศษ และการขาดการบูรณาการระหว่างนโยบายที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

- กระบวนการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่วิถีชีวิตแบบเมืองของผู้ย้ายถิ่นแบบแผนและชาวอีสาน : กรณีศึกษาผู้ค้าหาบเร่ในมหานครกรุงเทพ กล่าวถึงการย้ายถิ่นของชาวอีสานเข้าสู่เมืองที่ผ่านกระบวนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและมีเป้าหมายที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น โดยอาศัยการสนับสนุนทางสังคมจากญาติมิตร เพื่อนฝูงที่ย้ายถิ่นมาก่อน ผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้ยังคงดำรงแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมกับเครือข่ายเดิม และการสร้างเสริมเครือข่ายใหม่ในถิ่นใหม่ก็จำกัดวงอยู่ภายในหมู่คนอีสานด้วยกันเป็นส่วนใหญ่ การปรับเปลี่ยนที่เห็นชัดเจนจึงเกิดขึ้นเฉพาะในเชิงอาชีพ หรือเชิงเศรษฐกิจเท่านั้น

- สภาพชีวิตของเด็กในครอบครัวเร่ร่อนในเขตกรุงเทพมหานคร กล่าวถึงวิถีชีวิตของเด็กที่อยู่ในครอบครัวเร่ร่อน และปัญหาในการเข้าถึงสวัสดิการสังคมเพื่อจัดรูปแบบสวัสดิการสังคมที่เหมาะสม โดยเด็กเร่ร่อนรู้สึกว่าเป็นคนชั้นล่างและคนส่วนใหญ่รังเกียจคนจนที่ออกมาเร่ร่อน และไม่มีความมั่นคงในชีวิต ไม่สามารถเข้าถึงบริการทางสังคมหรือสวัสดิการที่ควรจะได้รับ ได้แก่ อาหารที่ต้องขออาหารจากวัด ที่อยู่อาศัยเป็นเพิกไม้เล็กๆ ได้สะพานซึ่งบางครั้งเทศกิจจะมาไล่รื้อและตำรวจรถไฟจะมารื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง ไม่ได้รับการศึกษาเพราะครอบครัวไม่มีเงิน และพ่อแม่ไม่เห็นความสำคัญสาเหตุที่สำคัญที่สุดคือการใช้ชีวิตไม่เป็นหลักแหล่ง ย้ายงานบ่อย ทำให้พ่อแม่ไม่ส่งบุตรเข้ารับการศึกษ ซึ่งเด็กเหล่านี้ต้องการที่จะศึกษาต่อเหมือนเด็กคนอื่นๆ และไม่สะดวกในการรับบริการสาธารณสุขจากรัฐ (รักษาฟรี) เพราะเกรงว่าจะไม่ได้รับการต้อนรับและเอาใจใส่ที่ดีเนื่องจากรู้สึกว่าเป็นคนชั้นล่าง รวมถึงไม่ทราบว่ามีสวัสดิการ

- การจัดช่วงชั้นทางสังคมของกรุงเทพมหานคร กล่าวถึงช่วงชั้นทางสังคม ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของประชากรในแต่ละช่วงชั้น ความสัมพันธ์ภายในและระหว่างช่วงชั้น และการเลื่อนชั้นทางสังคม โดยคนชั้นสูงและชั้นกลางมีโอกาสในการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย และเครื่องใช้ รวมถึงโอกาสในการพักผ่อนหย่อนใจสูงกว่าคนชั้นล่าง นอกจากนี้คนชั้นสูงและชั้นกลางยังมีความรู้สึกร่วมกลุ่มสูงกว่าคนชั้นล่าง และความสัมพันธ์ระหว่างช่วงชั้นทางสังคมมักจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ที่ต้องการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างเพื่อนหรือผู้ใหญ่ที่อยู่ต่างช่วงชั้นสังคม

อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่นำมาทบทวนเกือบทั้งหมดไม่ได้กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมโดยตรง บางส่วนเป็นงานวิจัยที่นำเสนอปัญหาหรืออาการที่เกิดจากความเหลื่อมล้ำในระดับผลลัพธ์ (Outcome) เช่น การประกอบอาชีพเก็บขยะของผู้สูงอายุ การเปรียบเทียบการเข้าถึงได้เปรียบเทียบการแข่งขันของธุรกิจขนาดย่อมกับธุรกิจขนาดใหญ่ อิทธิพลของพฤติกรรมการเดินทางต่อมลพิษทางอากาศ ความคาดหวังของประชาชนต่อโครงการบ้านเอื้ออาทร การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของชุมชนท้องถิ่นในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลอันเนื่องมาจากผลกระทบจากการตัดโครงข่ายถนนวงแหวนรอบนอกฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานคร ดัชนีคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ปัญหาสังคมและสาธารณสุขของคนงานก่อสร้างในเขตกรุงเทพมหานคร และการสร้างสรรค์ประชาคมเมือง อย่างไรก็ตามงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาข้อเท็จจริง (Fact) ของปัญหาอันเนื่องมาจากความเหลื่อมล้ำในระดับผลกระทบ (Impact) หรือเป็นการศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา สามารถแบ่งกลุ่มตามประเด็นได้ดังนี้

- ประเด็นเศรษฐกิจและโอกาสในการทำงาน ประกอบด้วย การออมเงิน การจัดการหนี้สิน การประกอบอาชีพและความต้องการด้านอาชีพ การเพิ่มโอกาสทางธุรกิจ เช่น การตลาดบริการสำหรับโรงแรมและการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

- ประเด็นการจัดการโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม และบริการของเมือง ประกอบด้วย มลพิษที่เกิดจากสภาพแวดล้อมเมืองและการจัดการ เช่น มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียงจากการจราจร และน้ำเสียในชุมชนแออัด และผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

- ประเด็นการเข้าถึงบริการพื้นฐาน ประกอบด้วย การเข้าถึงบริการสาธารณะ เช่น ระบบขนส่ง ระบบสาธารณสุข แหล่งท่องเที่ยวและนันทนาการ การจัดบริการล่ามภาษามือสำหรับคนหูหนวก การจัดพื้นที่อำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการโรงเรียน และติดตามสถานะการณ์เด็กและเยาวชน

- ประเด็นความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ประกอบด้วย การป้องกันปัญหาอาชญากรรมในเขตเมือง การลดภัยพิบัติจากแผ่นดินไหวในประเทศโดยศึกษาหาวิธีปรับปรุงอาคารที่อ่อนแอให้มีความต้านทานแผ่นดินไหวในระดับที่เหมาะสม วิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมในปริมาณสูง การประเมินอัตราการ

ตาย อัตราป่วย และผลกระทบทางเศรษฐศาสตร์อันเนื่องมาจากมลพิษทางอากาศ สถานการณ์ความเสี่ยงของอาหารพร้อมบริโภคยอดนิยม ระดับตะกั่ว แมงกานีส แคดเมียม ในเลือดคนไทยปกติเขตกรุงเทพมหานคร

- ประเด็นกลไกการบริหารจัดการเมือง ประกอบด้วย ธรรมชาติเมืองในเขตปริมณฑล พฤติกรรมการสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน การบังคับใช้กฎหมาย เช่น สถานที่จำหน่ายอาหารตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และการรับข่าวสาร เช่น ความต้องการ ความพึงพอใจ และทัศนคติต่อช่องทางการสื่อสารและข้อมูลข่าว

ความรุนแรงของสถานการณ์ปัญหาที่เกิดจากความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางส่วนหนึ่งเกิดจากการอพยพของแรงงานจากภาคเกษตรในชนบทเข้าสู่เมือง เนื่องจากรายได้จากการผลิตและจำหน่ายสินค้าเกษตรไม่เพียงพอ รวมถึงทุนและทรัพยากรที่เป็นปัจจัยการผลิตไม่อุดมสมบูรณ์ทำให้ต้องใช้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ในขณะที่เดียวกันได้ผลผลิตลดลง เหตุผลดังกล่าวเป็นแรงผลักดันให้เกษตรกรในชนบทเข้ามาสู่เมืองหลวงเพื่อหาโอกาสในการประกอบอาชีพ ยิ่งไปกว่านั้นการอพยพย้ายถิ่นเข้าเมืองหลวงที่มีอัตราสูงขึ้นทำให้เกิดปัญหาคนยากจนในเมืองเพิ่มขึ้น เพราะแรงงานส่วนมากมีพื้นฐานประกอบการเกษตรอาจไม่สามารถทำงานโดยใช้ทักษะสูงได้ในทันที จึงทำให้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่ใช้แรงงานและมีค่าตอบแทนต่ำ อีกทั้งขาดแคลนปัจจัยตามความต้องการพื้นฐานและกลายเป็นชนชั้นล่างในสังคมเมือง เช่น คนสูงอายุที่ประกอบอาชีพเก็บขยะและอาศัยในชุมชนแออัด มักมีปัญหาสุขภาพเนื่องจากอายุ และยังคงต้องหาเลี้ยงครอบครัวและลูกหลานด้วยรายได้เพียงเล็กน้อยซึ่งไม่เพียงพอปัจจัยสำหรับการดำรงชีวิตประจำวันเท่านั้น แต่ยังขาดโอกาสในการศึกษาของบุตรหลานด้วย

นอกจากนั้นโครงสร้างการบริหารของรัฐยังเป็นตัวการสำคัญที่สนับสนุนให้เกิดความเหลื่อมล้ำในเมือง กลุ่มคนที่มีรายได้ ทุนและทรัพยากรสินมากยิ่งฉีกตัวหนีผู้มีรายได้น้อย เพราะเศรษฐกิจของเมืองศูนย์กลางมีความสัมพันธ์กับกับทุนข้ามชาติ ซึ่งกลไกต่างๆ ของรัฐให้สิทธิพิเศษแก่กลุ่มทุนเหล่านี้ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมในเมือง ทำให้ช่องว่างของความเหลื่อมล้ำยิ่งห่างมากขึ้น ทั้งนี้ภาครัฐอาจช่วยลดความแตกต่างนี้ได้โดยการเพิ่มโอกาสเข้าถึงแหล่งทุนของคนจนเมือง การเสริมสร้างความมั่นคงในด้านที่อยู่อาศัยและที่ดิน และการจัดสวัสดิการสังคมและสิทธิของคนจนในเมือง

เมื่อพิจารณาสาเหตุของความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางด้านต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการสังเคราะห์ประเด็นวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงบริการพื้นฐาน มีสาเหตุมาจากรายได้ ทำให้ขาดแคลนปัจจัยตามความต้องการพื้นฐานและไม่สามารถเข้าถึงการบริการพื้นฐานของรัฐได้อย่างสะดวก เช่น การรักษาสุขภาพของผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 2) ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้และทรัพย์สิน เป็นตัวบ่งชี้ระดับความเหลื่อมล้ำ โดยมีปัจจัยที่เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำคือการศึกษา และโอกาสในการประกอบอาชีพ 3) ความเหลื่อมล้ำด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากร มีสาเหตุมาจากนโยบายและมาตรการทางเศรษฐกิจ เช่น ภาษี และดอกเบี้ย โดยมีกลไกการบริหาร

จัดการของรัฐเป็นปัจจัยเอื้อให้เกิดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างไม่สมดุล เช่น ความไม่สมดุลระหว่างที่ดินอยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรกรรมที่เกิดจากการขยายตัวของเมืองโดยขาดความเข้มงวดในการควบคุม และ 4) ความเหลื่อมล้ำด้านการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ มีสาเหตุมาจากนโยบายการพัฒนาที่ไม่สมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รัฐผลักดันการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยดูจากตัวเลข เช่น ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) และการพัฒนาที่เน้นอุตสาหกรรมและการผลิตทำให้เกิดปัญหาในการบริหารจัดการระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย เช่น ประชาชนในพื้นที่และกับการสร้างทางด่วนเพื่อแก้ปัญหาจราจร รวมถึงการวางแผนการจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อมเมืองที่สอดคล้องกับการพัฒนา

การสังเคราะห์ประเด็นวิจัยตามความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง (ภาพที่ 1) ทำให้ได้ประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติม (ภาพที่ 2) โดยสรุปว่างานวิจัยปัจจุบันในความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงบริการพื้นฐานและการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำโดยตรง เช่น กระบวนการปรับเปลี่ยนเข้าสู่วิถีชีวิตแบบเมืองของผู้ย้ายถิ่น สภาพชีวิตของเด็กในครอบครัวเร่ร่อน ศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย และการจัดช่วงชั้นทางสังคมของกรุงเทพฯ แต่งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาปัญหาที่เกิดจากความเหลื่อมล้ำ เช่น การเข้าถึงบริการสาธารณสุข ความต้องการการศึกษาและสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวและชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้ประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติม ได้แก่ 1) การเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของเด็กเร่ร่อน และเด็กในชุมชนแออัด 2) การยกระดับการเลื่อนชั้นทางสังคม เพื่อแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของคนชั้นล่างเพื่อที่จะไม่ให้เป็นคนชั้นล่างตลอดไป 3) เพิ่มโอกาสทางการศึกษาด้วยเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เช่น กองทุน 4) การสื่อสารข้อมูลด้านสวัสดิการและบริการของรัฐให้เข้าถึงคนทุกกลุ่ม 5) การประสานความร่วมมือและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงาน สำหรับวางแผนนโยบาย/มาตรการอย่างมีส่วนร่วม 6) การจัดการศึกษาเด็กที่ผู้ปกครองมีที่อยู่ไม่เป็นหลักแหล่ง 7) การออกแบบเมืองเพื่อให้เข้าถึงการบริการของรัฐและการบริการสาธารณะ เช่น สถานปัตยกรรมเพื่อทุกคน และ 8) การพัฒนาตัวชี้วัดหรือดัชนีที่สามารถสะท้อนความสามารถในการเข้าถึงบริการสาธารณะ

ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้และทรัพย์สินมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำโดยตรง เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการจัดช่วงชั้นทางสังคมของกรุงเทพฯ แต่งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาปัญหาที่เกิดจากความเหลื่อมล้ำ เช่น การออม ภาวะหนี้สิน ศักยภาพการประกอบธุรกิจของผู้ประกอบการ และการพัฒนาความรู้และทักษะของแรงงาน เป็นต้น ทั้งนี้ประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติม ได้แก่ 1) การวางแผนพัฒนาการประกอบอาชีพของคนจนในชุมชนเมืองเพื่อเพิ่มรายได้และลดค่าใช้จ่าย โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากทุนสังคมที่มีในชุมชน 2) พัฒนาศักยภาพแรงงานและการให้ความรู้เพื่อโอกาสในการประกอบอาชีพ 3) ต่อยอดองค์ความรู้เพื่อยกระดับการธุรกิจ 4) ประยุกต์ใช้หลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของคนเมืองให้เห็นเป็นอย่างชัดเจน

ความเหลื่อมล้ำด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำโดยตรง เช่น การศึกษาลักษณะของการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ดินและการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาคลัสเตอร์อุตสาหกรรมและบริการที่มีศักยภาพ และความเท่าเทียมในการใช้พื้นที่และผลกระทบต่อรูปแบบของเมือง และงานวิจัยบางส่วนเป็นการศึกษาปัญหา เช่น การติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ทั้งนี้ประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติม ได้แก่ 1) การพัฒนาเศรษฐกิจและการเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่เมืองชั้นในไปยังพื้นที่โดยรอบเมืองศูนย์กลาง 2) การพัฒนาเมืองในระยะยาว เน้นการกระจายแหล่งงานที่ใกล้ที่พักอาศัย 3) การจัดทำผังเมืองและการใช้ที่ดินที่คำนึงถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นใหม่ การจราจร และสิ่งแวดล้อม 4) การทบทวนและวิเคราะห์ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการปรับสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้เหมาะสมกับการอยู่อาศัย และ 5) การจัดการมลพิษและทรัพยากรที่เป็นธรรมต่อคนในพื้นที่ เช่น ระหว่างผู้ผลิตขยะและคนในพื้นที่กำจัดขยะ และระหว่างเกษตรกรผู้ใช้น้ำและการป้องกันน้ำท่วม

ความเหลื่อมล้ำด้านการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่มีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำโดยตรง เช่น วางแผนและออกแบบโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ การศึกษาลักษณะของการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ดินและการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาคลัสเตอร์อุตสาหกรรมและบริการที่มีศักยภาพ ทั้งนี้ประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติม ได้แก่ 1) การออกแบบและการจัดรูปแบบเมืองเพื่อให้ประหยัดในการลงทุนระบบสาธารณูปโภคในอนาคต 2) การวางแผนพัฒนาระบบสนับสนุนการขนส่ง (Feeder) ที่มีมลพิษต่ำ เชื่อมต่อกับระบบขนส่งมวลชนขนาดใหญ่ 3) พัฒนาการบริหารจัดการด้านการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อลดข้อจำกัดในการบริหารจัดการเมือง 4) จัดเก็บและจัดทำฐานข้อมูลสำหรับเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ความต้องการโครงสร้างพื้นฐานและการจัดการสิ่งแวดล้อม 5) ทบทวนและติดตามการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เพื่อนำมาปรับปรุงแผนและยุทธศาสตร์การพัฒนา และ 6) การพัฒนาแนวทางในการเยียวยาผลกระทบจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่อย่างเหมาะสม

ภาพที่ 1 การสังเคราะห์ประเด็นวิจัยตามความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง

การเข้าถึงบริการพื้นฐาน	รายได้และทรัพย์สิน	การใช้ประโยชน์ทรัพยากร	การพัฒนาโครงการขนาดใหญ่
- กระบวนการปรับปรุงเข้าสู่วิถีชีวิตแบบเมืองของผู้ย้ายถิ่น - สภาพชีวิตของเด็กในครอบครัวเร่ร่อน		ความเท่าเทียมในการใช้พื้นที่และผลกระทบต่อรูปแบบของเมือง	วางแผนและออกแบบโครงการพัฒนาขนาดใหญ่
ศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย		- การศึกษาลักษณะของการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ดินและการเปลี่ยนแปลง - การพัฒนาคลัสเตอร์อุตสาหกรรมและบริการที่มีศักยภาพ	
	แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์		
การจัดช่วงชั้นทางสังคมของกรุงเทพฯ			
- การศึกษาบริบทสภาพแวดล้อมด้านครอบครัวและชุมชน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย การศึกษาและสาธารณสุข - การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน - การศึกษาการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อ - การเข้าถึงบริการทางด้านสาธารณสุขของผู้สูงอายุ - การจัดการบริการสำหรับผู้ด้อยโอกาส	- ศึกษาสถานการณ์และความสัมพันธ์ของการออมและภาวะหนี้สิน และความต้องการในการประกอบอาชีพ - การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการและสร้างข้อได้เปรียบทางธุรกิจ - การพัฒนาความรู้และทักษะของแรงงานและบุคลากร	- การศึกษาความเป็นไปได้ในการนำระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์จัดทำข้อมูลมลพิษและสิ่งแวดล้อมเมือง - การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในกรุงเทพฯ	
- ประเมินและศึกษาปัญหาและความต้องการต่อการให้บริการการศึกษา - การตรวจสอบและประเมินอาหารและน้ำเพื่อป้องกันปัญหาด้านสุขภาพ		การติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม	
- การบริหารจัดการภาครัฐ - การบังคับใช้กฎหมาย			

ภาพที่ 2 ข้อเสนอแนะเพื่อปิดช่องว่างของการวิจัยความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง

ข้อเสนอแนะ	การเข้าถึงบริการพื้นฐาน	รายได้และทรัพย์สิน	การใช้ประโยชน์ทรัพยากร	การพัฒนาโครงการขนาดใหญ่
นโยบาย/ประเด็น	- การเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของเด็กเช่น เด็กเร่ร่อน และเด็กในชุมชนแออัด - การยกระดับการเลื่อนขั้นทางสังคม เพื่อแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของคนชั้นล่าง เพื่อที่จะไม่ให้เป็นคนชั้นล่างตลอดไป	การวางแผนพัฒนาการประกอบอาชีพของคนจนในชุมชนเมืองเพื่อเพิ่มรายได้และลดค่าใช้จ่าย โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากทุนสังคมที่มีในชุมชน	- การพัฒนาเศรษฐกิจและการเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่เมืองชั้นในไปยังพื้นที่โดยรอบเมืองศูนย์กลาง - การพัฒนาเมืองในระยะยาว เน้นการกระจายแหล่งงานที่ใกล้ที่พักอาศัย	- การออกแบบและการจัดรูปแบบเมืองเพื่อให้ประหยัดในการลงทุนระบบสาธารณูปโภคในอนาคต - การวางแผนพัฒนาระบบสนับสนุนการขนส่ง (Feeder) ที่มีมลพิษต่ำ เชื่อมต่อกับระบบขนส่งมวลชนขนาดใหญ่
กลไก/เครื่องมือ	- เพิ่มโอกาสทางการศึกษาด้วยเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เช่น กองทุนกู้ยืม - การสื่อสารข้อมูลด้านสวัสดิการและบริการของรัฐให้เข้าถึงคนทุกกลุ่ม - การประสานความร่วมมือและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงาน สำหรับวางนโยบาย/มาตรการอย่างมีส่วนร่วม	- พัฒนาศักยภาพแรงงานและการให้ความรู้เพื่อโอกาสในการประกอบอาชีพ - ต่อยอดองค์ความรู้เพื่อยกระดับการธุรกิจ	การจัดทำผังเมืองและการใช้ที่ดินที่คำนึงถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นใหม่ การจราจร และสิ่งแวดล้อม	- พัฒนาการบริหารจัดการด้านการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อลดข้อจำกัดในการบริหารจัดการเมือง - จัดเก็บและจัดทำฐานข้อมูลสำหรับเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ความต้องการโครงสร้างพื้นฐานและการจัดการสิ่งแวดล้อม
แนวทางการแก้ไข	- การจัดการศึกษาเด็กที่ผู้ปกครองมีที่อยู่ไม่เป็นหลักแหล่ง - การออกแบบเมืองเพื่อให้เข้าถึงบริการของรัฐและการบริการสาธารณะ เช่น สถาปัตยกรรมเพื่อทุกคน - การพัฒนาตัวชี้วัดหรือดัชนีที่สามารถสะท้อนความสามารถในการเข้าถึงบริการสาธารณะ	ประยุกต์ใช้หลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของคนเมืองให้เห็นเป็นอย่างชัดเจน	- การทบทวนและวิเคราะห์ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการปรับสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้เหมาะสมกับการอยู่อาศัย - การจัดการมลพิษและทรัพยากรที่เป็นธรรมชาติของคนในพื้นที่ เช่น ระหว่างผู้ผลิตขยะและคนในพื้นที่กำจัดขยะ และระหว่างเกษตรกรผู้ใช้น้ำและการป้องกันน้ำท่วม	- ทบทวนและติดตามการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เพื่อนำมาปรับปรุงแผนและยุทธศาสตร์การพัฒนา - การพัฒนาแนวทางในการเยียวยาผลกระทบจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่อย่างเหมาะสม

ในส่วนนี้เป็นเพียงการประมวลสถานะความรู้เกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำผ่านการทบทวนงานวิจัยที่มีอยู่ในประเทศเพื่อสะท้อนการรับรู้ความเหลื่อมล้ำ โดยคณะผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าโดยรวมแล้วงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการประเด็นปัญหาความเหลื่อมล้ำนั้นยังมีอยู่น้อยมาก โดยมากเป็นประเด็นการสร้างโจทย์ในการแก้ไขปัญหาของการพัฒนาเมือง อย่างไรก็ตามในเบื้องต้นแล้ว การทบทวนงานวิจัยก็ได้ให้มิติต่อปัญหาที่สำคัญที่ส่วนหนึ่งเป็นประเด็นปัญหาความเหลื่อมล้ำในตัวเองด้วยเช่นกัน เพื่อให้สามารถเห็นภาพความเหลื่อมล้ำได้อย่างชัดเจนขึ้น คณะผู้วิจัยจักขยายกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำภายใต้บริบทเมืองศูนย์กลาง โดยอาศัยกรณีศึกษาและวรรณกรรมที่เกิดขึ้นในระดับสากลเพื่อกำหนดประเด็นให้ชัดเจนมากขึ้น โดยจักอภิปรายถึงในบทต่อไป

-2-

อาการของความเหลื่อมล้ำ

รากฐานแนวคิดเรื่องความเหลื่อมล้ำชี้ให้เห็นถึง ความเกี่ยวข้องกับมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเมือง ตลอดจนสภาพแวดล้อมเมืองที่แตกต่างกัน ดังเช่น การศึกษาเรื่องมิติของการศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำ (คณะกรรมการปฏิรูปประเทศ, 2553) ระบุถึงประเด็นความเหลื่อมล้ำใน 5 ประการได้แก่ รายได้ สิทธิ โอกาส อำนาจ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยมีข้อเสนอเพื่อแก้ปัญหาแบบกว้างๆ คือ การปฏิรูปด้านการจัดการระบบเศรษฐกิจในประเทศ ซึ่งเน้นถึงการจัดสรรและใช้ทรัพยากรอย่างเต็มที่ เป็นธรรมและเกิดประโยชน์สูงสุด ข้อเสนอของคณะกรรมการปฏิรูปประเทศมี แนวทางกว้าง ๆ คือ การปฏิรูประบบคิดด้านการบริหารจัดการเศรษฐกิจในประเทศไทย โดยมีเป้าหมาย 4 ประการคือ 1.จัดสรรทรัพยากรได้อย่างเต็มที่ 2.ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 3.บริหารเศรษฐกิจเจริญเติบโตต่อเนื่อง เกิดเสถียรภาพ 4.การกระจายการปันผลเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรม ซึ่งใน 4 ด้านนี้มีความสำคัญมาก อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจไทยมีภาวะการณ์ที่มีจุดอ่อนนั้น คือ การจัดสรรทรัพยากรเศรษฐกิจ เบื้องต้นต้องดำเนินการจัดสรรการใช้ทรัพยากรอย่างเต็มที่ แรงงานมีงานทำ ที่ดินมีการใช้เต็มที่ นักธุรกิจสามารถประกอบธุรกิจได้ ทั้งนี้คณะกรรมการปฏิรูปได้เล็งเห็นว่า ปัญหารากเหง้าของสังคมไทยเกิดจากความแตกต่างและความเหลื่อมล้ำเป็นส่วนใหญ่ แต่ปัญหาสำคัญคือ โครงสร้างอำนาจ

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณากระบวนการสร้างนโยบายและการพัฒนาที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำตามยุทธศาสตร์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2557-2560) ที่เน้นถึงกระบวนการผลิต กระบวนการบริโภค และกระบวนการกระจายความเป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจไปสู่ภูมิภาค อาจนำไปสู่กรอบแนวคิดในการทำความเข้าใจเพื่อแก้ปัญหาในลักษณะของการศึกษาในแง่กระบวนการ (process) ซึ่งอาจช่วยให้ไม่ติดกับดักความคิดในเรื่องความเหลื่อมล้ำกับความยากจนได้ในทางหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการลดความเหลื่อมล้ำใน 3 ประการ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจและสังคม (การกระจายรายได้และการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจชุมชน) ความเหลื่อมล้ำทางการเข้าถึงฐานทรัพยากรและบริการ และความเหลื่อมล้ำทางด้านศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สาระสำคัญของแนวคิดเรื่องความเหลื่อมล้ำของหน่วยงานหลักทั้งสองนั้นมุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับมิติทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมาก ซึ่งเห็นได้ชัดจากการวัดด้วยดัชนีทางเศรษฐศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ดัชนีการวัดความเหลื่อมล้ำในเชิงสังคมและกายภาพยังไม่ได้ถูกพัฒนาขึ้นมากนักทำให้รากฐานความคิดเรื่องความเหลื่อมล้ำอยู่ในแวดวงการศึกษาทางเศรษฐศาสตร์ ประกอบกับปัจจัยทางด้านการค้าการลงทุนในโลกสมัยใหม่ได้กลายเป็นแรงผลักดันสำคัญ (Push Factor) ที่ส่งผลให้ช่องว่างของความเหลื่อมล้ำในสังคมเกิดการ

ขยายวงกว้างมากขึ้นกว่าในอดีต และผลลัพธ์ที่ตามมาคือ ความยากจนที่มักผูกโยงเข้ากับการศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำอย่างมีนัยสำคัญ หรือกล่าวได้ว่า การศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำมักถูกโยงเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความยากจน ดังที่ Cornia and Court (2001) ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำ ความยากจนและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับการคิดของ สมชัย จิตสุชน (2558) ที่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างความเหลื่อมล้ำกับความยากจนและระบุว่าเกิดจากปัญหาเชิงโครงสร้างความยากจน และนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนของภาครัฐ นอกจากนี้ยังกล่าวถึง ความยากจนสามารถแยกออกใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ความยากจนที่เกิดจากทุนทรัพย์ (Monetary Poverty) ภายใต้การแข่งขันทางการเพิ่มอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP) ที่มีเป้าหมายเฉพาะแต่เรื่องรายได้แต่เพียงอย่างเดียว และนำไปสู่กลไกของความเป็นทุนนิยมในระบบการค้า (สุริชัย หวันแก้ว, 2558) และความยากจนที่เกิดจากทุนมนุษย์ (Non-monetary Poverty) เช่นทุนทางสังคม ทุนทางความรู้และปัญญา ทุนทางร่างกาย ทุนทางความสามารถ ทุนทางโอกาสและการเข้าถึง ทุนทางนโยบายความช่วยเหลือจากภาครัฐ อาทิเช่น สวัสดิการรัฐในรูปแบบต่างๆ ความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากความไม่ชอบธรรมและความชอบธรรม เห็นได้จากความไม่เท่าเทียมกันและความเหลื่อมล้ำด้านความยุติธรรม การเมือง ระบบภาษีและการครอบครองที่ดิน ซึ่งอยู่ภายใต้โครงสร้างและการจัดการของภาครัฐที่อยู่ในกรอบความคิดเดิมของรัฐโดยไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสวงหาทางออกและสามารถจัดการปัญหาได้ด้วยตนเอง จนทำให้เกิดกระบวนการกีดกันหรือสร้างความเป็นชายขอบให้กับสิทธิ (ไพสิฐพานิชกุล, 2558) หรือความไม่เท่าเทียมกันสำหรับคนบางกลุ่มอย่างไม่เป็นธรรม

นอกจากนี้กระบวนการเป็นเมือง (Urbanization) ก็มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความเหลื่อมล้ำเช่นกัน Ghosh and Pal (2004: 176) ได้พบความสัมพันธ์ที่เหลื่อมล้ำกันของเมืองต่างๆ ในประเทศอินเดียภายหลังจากนโยบายการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจขึ้นผ่านการลงทุนภาครัฐ และพบว่า การเติบโตที่เกิดขึ้นนี้มีส่วนสำคัญซึ่งมาจากการสร้างความเหลื่อมล้ำอย่างสูงในภาคชนบทอีกด้วย ในทำนองเดียวกัน Kanbur and Zhung (2013: 145) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของสองสิ่งนี้พบว่าในฟิลิปปินส์กระบวนการกลายเป็นเมืองได้ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในระดับประเทศสูงจากเดิมถึง 3 เท่า ในประเทศจีนกลับพบว่าความเป็นเมืองได้สร้างความเหลื่อมล้ำในภาคชนบทสูงขึ้นร้อยละ 43 ดังนั้นกระบวนการเป็นเมืองจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญของการสร้างความเหลื่อมล้ำ ไม่ว่าจะเป็นความเหลื่อมล้ำภาพรวมของประเทศหนึ่งๆ ความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบท หรือแม้แต่ความเหลื่อมล้ำภายในเมืองหรือชนบทเองก็ตาม

กรณีศึกษาความเหลื่อมล้ำในบริบทเมืองศูนย์กลางสามารถสะท้อนให้เห็นได้จากอาการของความไม่เท่าเทียมในด้านต่างๆ Balisacan and Ducanes (2006: 29) ได้ศึกษาพบปัจจัยที่เป็นส่วนหนึ่งในวิวัฒนาการของความเหลื่อมล้ำทั่วทั้งภูมิภาคเอเชีย ว่ามาจากการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานประชากร นโยบายการค้าและอุตสาหกรรม นโยบายด้านแรงงาน นโยบายภาษี (โดยเฉพาะภาษีต่ออสังหาริมทรัพย์) และนโยบายด้านการใช้จ่ายด้านสังคม รวมถึงโครงสร้างทางสังคมที่ดำรงอยู่ในแต่ละบริบทของประเทศ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นกับ

เมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เช่นกัน อันเป็นแบบแผนในลักษณะเมืองศูนย์กลางโดยด้านหนึ่งได้เชื่อมกับเมืองขนาดใหญ่ต่างในระดับสากล (Global City) อย่างแนบสนิท (p. 19) แต่งานวิจัยปัจจุบันกลับปรากฏว่าได้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Marcinczak et al., 2012: 358) เมื่อพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในรอบสามทศวรรษที่ผ่านมา ภูมิภาคนี้ได้กลายมาเป็นฐานการผลิตที่สำคัญต่อเศรษฐกิจโลก อันสืบเนื่องมาจากการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างสูงทั่วทั้งภูมิภาคในระดับการเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 7-8 ต่อปี โดยหลายประเทศเกิดปัญหาช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนที่เพิ่มสูงขึ้นจนเป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะสามารถลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองกับชนบทลงได้อย่างเด่นชัดกว่าประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาค ในช่วงต้นทศวรรษที่ 90 (Fang and Sakellariou, 2013: 302) แต่ในช่วง 10 ปีหลังพบว่าความเหลื่อมล้ำภายในเมือง โดยเฉพาะเมืองขนาดใหญ่กลับดำรงอยู่อย่างสูงโดยบางพื้นที่ยังมีสภาพเป็นพื้นที่ชานเมืองไม่ต่างจากพื้นที่ชนบท (ปิยะพงศ์, 2557: 37) ในขณะที่อีกด้านหนึ่งนั้นฐานเศรษฐกิจและระดับการพัฒนาภาพรวมของประเทศยังมีความแตกต่างระหว่างเมืองและภูมิภาคต่างๆ อย่างสูง (Hill, 2008) อาทิ อินโดนีเซีย (จาการ์ตา) ฟิลิปปินส์ (มนิลา) ที่ความแตกต่างทางเศรษฐกิจระหว่างคนรวยกับคนจนสูงมากกว่า 10 เท่า (หน้า 58) รวมถึงกรุงเทพมหานครและปริมณฑลด้วยเช่นกันจากการทบทวนช่องว่างงานวิจัยที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในบทที่ 1 ประกอบด้วย ความเหลื่อมล้ำด้านการบริการพื้นฐาน ด้านรายได้และทรัพย์สิน ด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากร และด้านการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ เหล่านี้เป็นผลพวงของอาการความเหลื่อมล้ำที่ปรากฏจากเหตุปัจจัยของการพัฒนาเมืองและสภาพการณ์ของระบบการเมืองที่ดำรงอยู่ โดยสามารถจำแนกออกเป็น 4 อาการของปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ปรากฏ ได้แก่ 1) ความเหลื่อมล้ำเรื่องทรัพยากรที่ดินและที่อยู่อาศัยในเมือง 2) ความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสในการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและความยากจนในเมือง 3) ความเหลื่อมล้ำเชิงอำนาจและการเมืองกับปัญหาการจัดการเมือง และ 4) ความเหลื่อมล้ำเชิงสังคมและโอกาสสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2.1 ความเหลื่อมล้ำเรื่องทรัพยากรที่ดินและที่อยู่อาศัย: สิทธิที่จะอยู่ในเมือง (The right to the city)

เมืองศูนย์กลางในความหมายของกรอบการวิจัยหมายถึง เมืองและพื้นที่ต่อเนื่องที่มีบทบาทเป็นศูนย์กลางหลัก ประกอบไปด้วยกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งเกิดจากการพัฒนาเมืองในบริบทของประเทศไทยที่ดำเนินการภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 3 เป็นต้นมา ได้เน้นให้เมืองมีบทบาทในฐานะแหล่งงานที่สำคัญ และเป็นฐานการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยกำหนดบทบาทเมืองศูนย์กลางรองให้เชื่อมโยงกับการบริหารทรัพยากรในภูมิภาคนั้นๆ ก่อให้เกิดเส้นแบ่งที่ไม่สมดุลระหว่างเมืองกับชนบท (Urban-rural Disparity) ระหว่างเมืองขนาดใหญ่กับเมืองขนาดเล็ก จนเกิดสภาพการณ์ของภูมิภาคแห่งมหานคร (Mega-urban Region) อย่างในปัจจุบัน ประกอบกับการเคลื่อนย้ายของประชากรเข้าสู่เมืองศูนย์กลาง ทำให้เมืองมีลักษณะของความเป็นพหุสังคมที่มีความหลากหลายและมีพลวัตเชื่อมโยงกับพื้นที่อื่นๆ ซึ่งเมืองศูนย์กลางนี้ได้ทำหน้าที่เป็นทั้ง

หน่วยปกครองและเป็นพื้นที่เพื่อการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ที่เชื่อมโยงกับฐานการผลิตในระดับชาติ และเกิดภาคบริการของเมือง โดยมีขนาดแตกต่างกันไปตามแต่ฐานทรัพยากรและความหนาแน่นของผู้คนในภูมิภาคนั้นๆ อันเป็นผลจากการกำหนดบทบาทแห่งรัฐ ที่อาจนำมาสู่สภาพปัญหาหลายๆด้านตามมา เช่น การขาดแคลนที่อยู่อาศัยและสาธารณูปโภคที่เพียงพอ การเข้าถึงแหล่งทุน การศึกษาและการได้รับสวัสดิการพื้นฐาน ตลอดจนการขาดโอกาสและอำนาจในการมีส่วนร่วมตัดสินใจในโครงการพัฒนาต่างๆของภาครัฐ

เมืองศูนย์กลางมีลักษณะของการกระจุกตัวของสิ่งปลูกสร้าง อาคารและสาธารณูปโภคอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้นเมืองศูนย์กลางจึงเป็นพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของสิ่งปลูกสร้างเป็นอย่างสูง โดยเฉพาะอาคารบ้านพักอาศัย ประกอบกับที่ดินในเมืองที่มีอยู่อย่างจำกัด ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เมืองศูนย์กลางเกิดชุมชนแออัดในเมืองขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก จนกลายเป็นปรากฏการณ์เมืองที่มีมาอย่างยาวนาน แนวคิดการศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำบนพื้นที่ที่สำคัญประการหนึ่งคือ การศึกษาพื้นที่ชุมชนแออัด และองค์กรชุมชนแออัดในเมือง โดยชี้ให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำที่สัมพันธ์กับเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน การครอบครองที่ดินในเมือง หลักกฎหมาย เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ ความยุติธรรมและเมตตาธรรม (อคิน รพีพัฒน์, 2541) ซึ่งการศึกษาของ Grant (2010: 2-8) ก็ชี้ชวนให้ทบทวนแนวทางการพัฒนาเมืองที่พยายามเน้นประโยชน์ในการเพิ่มความหนาแน่นของเมืองให้เกิดการใช้สาธารณูปโภคและสาธารณูปการให้เกิดความคุ้มค่ามากที่สุด ถึงแม้ว่าจะอาจช่วยยังผลให้บรรเทาความยากจนลง แต่การที่เมืองหนาแน่นและมีขนาดใหญ่ก็เป็นส่วนที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำภายในเมืองอยู่เอง เนื่องจากการย้ายถิ่นฐานที่เสรีก่อนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างชุมชนภายในเมืองจากการย้ายถิ่น การเปลี่ยนแปลงพลวัตของเมืองย่อมสร้างคนจนและคนรวยใหม่แทนที่ภายในเมือง ความเหลื่อมล้ำของย่านใจกลางเมืองและชานชานของเมือง รวมถึงเศรษฐกิจนอกระบบที่อาจเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยชี้ชวนให้เห็นถึงสมมูลของผลที่ได้จากการลดความยากจนต่อความเหลื่อมล้ำทางสังคมในด้านอื่นๆ อาทิ ความเสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม ทุนสังคม หรือแม้แต่ต้นทุน หรือโอกาสทางการศึกษาที่เสียไป เป็นต้น เช่นเดียวกับที่ Anand and Rademacher ศึกษาความเหลื่อมล้ำในด้านการอยู่อาศัยของคนจนเมืองในมุมไบ ประเทศอินเดีย ที่ดำเนินการโดยหน่วยงานที่พัฒนาชุมชนแออัด (Slum Redevelopment Authority: SRA) โดยเป็นการแก้ปัญหาชุมชนแออัดเชิงประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์พื้นที่โดยรื้อย้ายชุมชนขึ้นแพลตฟอร์ม สิ่งนี้ได้สร้างความเป็นอื่นๆ ระหว่างผู้อยู่อาศัยซึ่งเป็นผู้อยู่ในสลัมเดิมและผู้ย้ายใหม่ การพัฒนาที่ปราศจากมิติทางสังคมและวัฒนธรรม ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ไม่เท่าเทียมทางวัฒนธรรม (p. 1766-7)

การศึกษาเรื่องปัจจัยที่นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำของ Cornia (2001) ชี้ให้เห็นถึง สาเหตุของความเหลื่อมล้ำในสมัยก่อนเกิดจากปัญหาเรื่องที่ดิน ปัญหาความยุ่งยากที่เกิดจากความเป็นเมือง และปัญหาการได้รับการศึกษาอย่างไม่เท่าเทียมกัน ในขณะที่ความเหลื่อมล้ำในสมัยปัจจุบันเกิดจากนโยบายทางเศรษฐกิจ การค้าเสรี ทุนนิยมเสรี และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทั้งนี้ยังเสนอให้มีการปฏิรูปที่ดิน (Land Reform) นโยบายการกระจายตัวไปสู่ภูมิภาค (Active Regional Policy) การขยายฐานการศึกษา (Expanding Education) การรักษาเสถียรภาพด้านการเงิน แรงงาน ภาษี โดยสร้างนโยบายที่เน้นการปกป้องกลไกภายในประเทศเป็นหลักสอดคล้องกับการศึกษา

ประเด็นเรื่องนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเรื่องการใช้ที่ดิน (คณะกรรมการปฏิรูปประเทศ, 2553) ซึ่งพบว่า ปัจจุบันการถือครองที่ดินไม่มีประสิทธิภาพอย่างมาก รัฐและนายทุนครอบครองที่ดินแบบเสียเปล่าไป จึงต้องเสนอให้มีการปฏิรูปที่ดิน โดยกำหนดเพดานการถือครองที่ดินไม่ให้เกิน 50 ไร่ต่อครัวเรือน ใช้ระบบภาษีที่ดินในอัตราก้าวหน้า รวมไปถึงการจัดตั้ง 'กองทุนธนาคารที่ดินเพื่อการเกษตร' ทำหน้าที่ซื้อที่ดินส่วนเกินของเอกชน ส่วนที่ถือครองเกินเพดาน หรือที่ดินที่เป็นหลักประกันหนี้เสียของธนาคาร เพื่อมาจัดสรรใหม่ให้แก่เกษตรกรที่ขาดแคลนที่ดิน ให้กองทุนธนาคารที่ดินมีโครงสร้างการบริหารแบบกระจายอำนาจไปยังชุมชนท้องถิ่นทุกระดับขณะ เรื่องทรัพยากรทางเศรษฐกิจ ก็มีข้อเสนอให้มีการปฏิรูประบบแรงงานในประเทศไทย เพิ่มค่าแรงขึ้นเป็น 250 บาทต่อวันต่อการทำงาน 8 ชั่วโมง และให้นายจ้างจ่ายค่าแรงเพิ่มเติมตามทักษะฝีมือ เพื่อกระตุ้นให้แรงงานพัฒนาตัวเองให้มีคุณภาพมากขึ้น

แม้ว่าข้อเสนอของ Cornia (2001) และคณะกรรมการปฏิรูปประเทศ (2553) จะเน้นถึงประเด็นแนวทางการปฏิรูปที่ดินเพื่อสร้างความเท่าเทียมกันด้านสิทธิในการอยู่อาศัย รวมทั้งประเด็นเรื่องการครอบครองที่ดินและการกระจายที่ดินอย่างเป็นธรรมไปยังผู้ที่ด้อยโอกาส ซึ่งสวนทางกับแนวคิดการครอบครองและจัดการที่ดินของภาครัฐ และภาคเอกชนหรือนายทุนผู้ครอบครองที่ดินขนาดใหญ่เพื่อการเก็งกำไรราคาที่ดิน รวมทั้งการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ในอนาคตที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มในตลาดหุ้นเพื่อการลงทุนได้อย่างมาก ด้วยเหตุนี้ ความเหลื่อมล้ำเรื่องที่ดินและที่อยู่อาศัยในเมืองจึงไม่สามารถจัดการได้อย่างง่ายดายโดยหวังพึ่งอยู่แต่เพียงนโยบายหรือมาตรการต่างๆของภาครัฐ ตัวอย่างเช่น นโยบายการปฏิรูปที่ดิน นโยบายด้านภาษีที่ดิน หรือนโยบายด้านการเคหะของภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียว หรือกล่าวได้ว่า ความเหลื่อมล้ำเรื่องที่ดินและที่อยู่อาศัยไม่สามารถแก้ไขได้แต่เพียงมิติทางเศรษฐศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียว เนื่องจากที่ดินและที่อยู่อาศัยเป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีสภาพภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลให้มีทรัพยากรที่แตกต่างขึ้นในตัวเอง หรือเป็นมูลค่าเพิ่มที่มองไม่เห็น ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความเหลื่อมล้ำบนพื้นที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้ ทรัพยากรที่เป็นมูลค่าเพิ่มที่มองไม่เห็นนี้เป็นแรงขับเคลื่อนที่ทำให้เกิดการต่อสู้ แย่งชิง ความขัดแย้ง และทำให้ที่ดินและที่อยู่อาศัยมีฐานะเป็นการเมืองบนพื้นที่ (Space of Politics) มากกว่าเป็นเพียงพื้นที่ว่างที่สามารถครอบครองได้อย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนั้น ประเด็นเรื่องที่ดินและที่อยู่อาศัยในเมืองยังเกี่ยวพันกับเรื่องการเมือง ในฐานะที่ดินและที่อยู่อาศัยเป็นพื้นที่ที่อยู่ในเมืองที่มีผลต่อผู้มีสิทธิในการลงคะแนนเลือกตั้ง ทั้งการเมืองในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ทำให้การรวมกลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจึงเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเป็นส่วนหนึ่งที่นำไปสู่การเรียกร้อง ต่อรองด้านกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในการอยู่อาศัยในเมือง (The Right to the City) ที่ปรากฏให้เห็นเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐและผู้ที่อยู่อาศัยมาโดยตลอดอันเป็นมิติของความคลุมเครือต่อสถานะของสิทธิเชิงซ้อน ระหว่างสิทธิตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินกับสิทธิชุมชน/วัฒนธรรม ดังกรณีการเรียกร้องสิทธิของชุมชนในเขตพื้นที่เมืองชั้นในของกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีเพียงเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับสิทธิในเชิงกฎหมายจำพวกการมีเอกสารสิทธิเท่านั้น หากแต่หมายถึงการขาดความ

มันคงในที่อยู่อาศัยและที่ทำกินจากการเช่าที่ชุมชนมีโอกาสสูญเสียสิทธิชุมชนที่จะอยู่ในเมืองหากผู้ให้เช่าต้องการยุติสัญญาเช่า เป็นต้น

ดังนั้น ความเข้มแข็งของระบบทุนนิยมเสรีในปัจจุบันทำให้ที่ดินและที่อยู่อาศัยกลายเป็น ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ (Real Estate) ที่เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจการก่อสร้างขนาดใหญ่ที่มีมูลค่าสูงเมื่อเทียบกับสัดส่วนของรายได้มวลรวมของประเทศในแต่ละปี ทำให้ที่ดินและที่อยู่อาศัยในเมืองกลายเป็นสินค้าประเภทหนึ่งในระบบทุนนิยมเสรี ส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำในเชิงสังคม-กายภาพ (Socio-Spatial) เกิดขึ้นอย่างมาก ชุมชนล้อมรั้ว (Gated Community) เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนของผลลัพธ์แห่งความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่แสดงตนออกมาเชิงพื้นที่ (Vesselinov, Cazessus, and Falk, 2007; Lara, 2011) ด้วยเหตุนี้ การครอบครองที่ดินในเมืองจึงมีความสัมพันธ์กับฐานะและรายได้ของผู้ที่อยู่อาศัยในเมือง ซึ่งส่งผลต่อการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินที่อิงอยู่กับราคาในตลาดซื้อขายที่ดิน ในขณะที่นโยบายการจัดการเรื่องที่ดินโดยภาครัฐ เช่น การประกาศราคาประเมินที่ดินของกรมที่ดิน นโยบายการก่อสร้างอาคารในพื้นที่รอบสถานีรถไฟฟ้า นโยบายทางด้านผังเมืองเรื่องการประกาศเขตที่อยู่อาศัยความแน่นสูงที่เน้นถึงการพัฒนาพื้นที่ใจกลางเมือง นโยบายเรื่องภาษีที่อยู่อาศัย นโยบายเรื่องภาษีที่ดินที่เอื้อต่อการครอบครองที่ดินขนาดใหญ่โดยไม่ต้องจ่ายภาษีในอัตราที่สูง ฯลฯ นโยบายต่างๆ เหล่านี้นั้นล้วนส่งเสริมให้ราคาซื้อขายที่ดินในเมืองเป็นในลักษณะของการเก็งกำไรในตลาดซื้อขาย จนมีราคาสูงมาก โดยเฉพาะพื้นที่ย่านธุรกิจใจกลางเมืองหรือย่านเศรษฐกิจสำคัญต่างๆ ของเมือง มากกว่าเป็นราคาที่อิงอยู่กับฐานะและรายได้ของผู้ที่อยู่อาศัยในเมือง



ภาพที่ 2.1 การชุมนุมเรียกร้องให้มีการปฏิรูปที่ดินโดยภาคประชาชน

ที่มา: <http://4laws.info/2016/01/25/860/>

สภาพการณ์ดังกล่าวนี้จึงเอื้อต่อการครอบครองกรรมสิทธิ์ที่ดินโดยกลุ่มทุนขนาดใหญ่ อาทิเช่น กลุ่มพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ที่ใช้ประโยชน์จากระบบสาธารณูปโภคของเมืองได้อย่างคุ้มค่ามากที่สุด โดยมีโอกาสในการเข้าถึงทำเลที่ดีที่สุดในเมืองผ่านกลไกตลาดเสรี อาทิ การเข้าถึงแหล่งสินเชื่อขนาดใหญ่หรือการระดมทุนในตลาดหลักทรัพย์ จนเกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงที่อยู่อาศัย ซึ่งไม่เว้นแม้แต่ประเทศสังคมนิยมอย่างในประเทศจีน (Li, 2012) เพื่อใช้ในการพัฒนาโครงการที่อยู่อาศัยในเมืองที่เน้นถึงกลุ่มที่มีรายได้ปานกลางและผู้ที่มีรายได้สูงเป็นอันดับแรก ในขณะที่กลุ่มผู้มีรายได้น้อยต้องอาศัยอยู่ในชุมชนแออัด หรือที่พักอาศัยที่มีคุณภาพต่ำ โดยมีหน่วยงานรัฐที่เข้ามาดูแลเพียงไม่กี่หน่วยงาน เช่น โครงการแฟลตสำหรับผู้ที่มีรายได้น้อยของการเคหะแห่งชาติ รวมทั้งความหย่อนยานของการดูแลควบคุมการก่อสร้างอาคารตามมาตรฐานการก่อสร้างโดยสำนักโยธา กรุงเทพมหานครซึ่งส่งผลต่อการก่อสร้างที่ผิดแบบ การรุกร้าพื้นที่สาธารณะ คุณภาพและความปลอดภัยของที่พักอาศัยในเมืองตลอดจนแนวคิดการพัฒนาพื้นที่สมัยใหม่ของกรุงเทพมหานครที่เอื้อต่อกลุ่มอสังหาริมทรัพย์ เช่นการปรับปรุงพื้นที่ตลาดย่านท่าเรือมหาราชเป็นโครงการคอมมูนิตีสมัยใหม่ เป็นต้น



ภาพที่ 2.2 สัดส่วนการถือครองที่ดินขนาดใหญ่ในเมืองของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

ที่มา: <http://www.realist.co.th/blog/>

การครอบครองที่ดินที่มีศักยภาพจึงตกอยู่ในกรรมสิทธิ์ของกลุ่มบริษัทเอกชนที่มีฐานะทางการเงินมั่นคง และพร้อมที่จะลงทุนเพื่อพัฒนาในเชิงพาณิชย์ ในขณะที่การครอบครองที่ดินขนาดเล็กตกอยู่ในมือของผู้ที่มีฐานะและรายได้ที่มากพอจะซื้อที่ดินได้ในราคาที่ผู้ขายเป็นผู้กำหนด ด้วยเหตุนี้ ผู้ซื้อจึงไม่มีทางเลือกมากนักในการอยู่

อาศัยในเมือง และไม่มีอำนาจในการต่อรองใดๆ กับผู้ขายที่เป็นผู้ตั้งราคาอย่างอิสระโดยไม่มีรัฐควบคุมและดูแล เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม หรือทำให้ของรัฐที่ให้ความสำคัญกับกลไกตลาดเสรีมากกว่าการแทรกแซงกลไกตลาดเพื่อเอื้ออำนวยให้ความเป็นธรรมของโอกาสในการครอบครองที่ดินและการลดความเหลื่อมล้ำในการกระจายทรัพยากร

กรณีศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำเรื่องที่ดินและที่อยู่อาศัยในบริบทเมืองศูนย์กลางโดย Ahmad (2012) ทำการศึกษาคุณภาพที่อยู่อาศัยและความเป็นอยู่ในชุมชนมุสลิมในกรุงเดลี ประเทศอินเดีย เปรียบเทียบกับมาตรฐานความเป็นอยู่ของชาวอินเดียโดยทั่วไป พบว่า รายได้ต่อครัวเรือนเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้เกิดการอยู่อาศัยแบบรวมตัวกันอย่างหนาแน่น จนทำให้เกิดที่พักอาศัยที่ไม่ได้มาตรฐานด้วยเหตุนี้ชุมชนแออัดในเมืองจึงมักเป็นที่อยู่อาศัยของผู้ที่อพยพมาจากต่างถิ่นเพื่อหางานทำในเมือง หรือเป็นผู้ที่ยากจนหรือด้อยโอกาสในสังคมเมืองที่มีการแข่งขันสูง เนื่องจากการอยู่อาศัยในเมืองเต็มไปด้วยค่าใช้จ่ายต่างๆ ในรูปที่เป็นตัวเงิน ทำให้การอยู่อาศัยในเมืองอย่างมีคุณภาพจึงเป็นเรื่องที่อิงอยู่กับฐานะและรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ผู้ที่มีรายได้มากนั้นสามารถใช้ประโยชน์จากความเป็นเมืองได้อย่างมีคุณภาพมากกว่าผู้ที่มีรายได้น้อย ดังนั้นคุณภาพการใช้ชีวิตในเมืองจึงสัมพันธ์กับรายได้ อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะราคาที่ดินในเมืองที่มีอยู่อย่างจำกัดจึงขยับตัวขึ้นสูงอย่างน่าตกใจและไม่สัมพันธ์กับรายได้ของคนที่อยู่อาศัยในเมือง ด้วยเหตุนี้คนที่อยู่อาศัยในเมืองจึงไม่มีทางเลือกในการอยู่อาศัยในเมืองมากนัก รวมทั้งยังไม่สามารถครอบครองที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยได้อย่างเสมอภาค เนื่องจากราคาที่ดินในเมืองอ้างอิงอยู่กับระบบการครอบครองที่ดินแบบผูกขาดที่เอื้อต่อกลุ่มทุนขนาดใหญ่ มากกว่าการกระจายโอกาสในการครอบครองที่ดินสำหรับผู้ที่มีฐานะและรายได้ไม่มากพอกับราคาที่ดินที่สูงขึ้นอย่างที่เราเรียกว่า “แทบหมดโอกาสในการครอบครองที่ดิน” ทั้งนี้ ความเหลื่อมล้ำทางพื้นที่ในพื้นที่เมืองประเทศอินเดีย (Bhan and Jana, 2015) เป็นผลมาจากนโยบายการบริหารเมือง ซึ่งทำให้ที่อยู่อาศัยหนาแน่นในเมืองนั้นเป็นเพียงที่พักสำหรับผู้มีรายได้น้อย ซึ่งมีจำนวนและรูปแบบบ้านที่ไม่เพียงพอต่อผู้พักอาศัย ในขณะที่ โครงการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคส่วนมากมีเอกชนเป็นเจ้าของ แม้เมืองจะทำให้ผู้คนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่การจัดการเมืองกลับตกอยู่ในมือคนไม่กี่กลุ่ม ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำของชนชั้นทางสังคมในแบบของความยากจนในรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า ชนชั้นกลางในอินเดีย (Seth, 2015) ด้วยเหตุนี้ การครอบครองที่ดินในเมืองเป็นไปได้อย่างยากลำบากสำหรับผู้ที่มีฐานะและรายได้น้อย ตลอดจนรัฐไม่มีกลไกในการควบคุมและกระจายโอกาสในการครอบครองที่ดินอย่างเท่าเทียมกันทำให้การครอบครองที่ดินในเมืองตกอยู่ภายใต้กลไกในระบบทุนนิยมโดยสมบูรณ์ ไม่เว้นแม้แต่ในประเทศสังคมนิยมอย่างประเทศจีนที่มีการศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงที่อยู่อาศัยมาก่อนหน้าในช่วงทศวรรษที่ 90 (Logan, Bian, and Bian, 1999) ที่การครอบครองที่ดินจึงมีลักษณะแบบ “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” โดยปราศจากการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรมจากภาครัฐ หรือเป็นการแข่งขันที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนความเท่าเทียมกันตั้งแต่เริ่มต้น และเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มผู้ที่มีฐานะและรายได้สูงในโอกาสครอบครองที่ดินในเมืองตัวอย่างเช่น ลักษณะเช่นนี้ต่างก็เกิดขึ้นกับสถานการณ์การถือครองที่ดินของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่ครอบครองที่ดินในกรุงเทพมหานคร หรือแม้กระทั่งหน่วยงานราชการของรัฐที่ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินขนาดใหญ่เช่นเดียวกัน เป็นต้น



ภาพที่ 2.3 สภาพชุมชนแออัด Dharavi ในเมืองเดลี ประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นสลัมที่ใหญ่ที่สุดในเอเชีย
ที่มา: <https://www.ilovetogo.com/Article/29/1870/>

ประเด็นเรื่องความแตกต่างทางด้านกายภาพ (Spatial Differentiate) ทำให้ทำเลที่ตั้งและภูมิศาสตร์ที่ตั้งมีความสำคัญต่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยในบริบทเมืองศูนย์กลาง และเกี่ยวพันกับความแตกต่างทางด้านสังคม เห็นได้จากการศึกษาของ Saleses, Schechter and Hidalgo (2013) กล่าวถึงเมืองว่าเป็นจุดกำเนิดของความเหลื่อมล้ำในหลายรูปแบบ เมืองเป็นแหล่งงานแหล่งรายได้ บ้านพักอาศัย ถนนและสภาพแวดล้อมเมืองที่มีความสวยงามและมีชีวิตชีวา ด้วยเหตุนี้ ในการรับรู้ของคนโดยทั่วไป ดังนั้น เมืองจึงเป็นที่ที่เต็มไปด้วยคุณภาพเพื่อการอยู่อาศัย เช่นเดียวกับในประเทศพัฒนาแล้วอย่างเกาหลีใต้ โดย Kim and Jeong (2003) พบว่าที่อยู่อาศัยมีส่วนสัมพันธ์กับการแข่งขันทางสังคม และในกรณีศึกษาเปรียบเทียบเรื่องที่อยู่อาศัยระหว่างไทยและเกาหลีใต้ของเดชาและรุ่งนภา (2553) ได้ชี้ให้เห็นการจัดการที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะสลัมในเมืองในท่วงทีเดียวกันที่เกิดจากฐานคิดว่า “คนจนเมืองเป็นสิ่งที่ขัดขวางทำลายกระบวนการเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่...เป็นการก่อกวนสิ่งรกรุง และไร้ประโยชน์ของสังคม” โดยรัฐมองว่าคนจนเมืองเป็นสิ่งที่ต้องกำจัด ปรามปราม ไล่ออก โดยรัฐไม่ได้จัดพวกเขาให้อยู่ในระบบ มุมมองของคนในสังคมและรัฐตามที่กล่าวมา นำไปสู่การมองคนจนเมืองอย่างแปลกแยก สอดคล้องกับ Clark (2009) ชี้ให้เห็นว่าการย้ายที่อยู่ในเมืองมีความสัมพันธ์กับรายได้ การศึกษาและช่วงอายุ ตลอดจนเชื้อชาติ ปัจจัยเหล่านี้นำไปสู่การรวมกลุ่มของที่พักอาศัยในเมือง หรือกล่าวได้ว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคม ทำเลที่ตั้งและภูมิศาสตร์ที่ตั้ง ล้วนมีผลเป็นอย่างมากต่อการตั้งถิ่นฐานในเมือง นอกจากนั้น Elmelech (2004) ยังสะท้อนให้

เห็นความเหลื่อมล้ำด้านกรรมสิทธิ์ที่อยู่อาศัย ซึ่งเกิดจากพื้นฐานความแตกต่างด้านเชื้อชาติ ความเชื่อและจริยธรรมของคนในสังคมเมืองหลวงของอเมริกัน นอกเหนือไปจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคม ดังเช่นที่ Downey (2007) ที่ศึกษาความแตกต่างกล่าวว่า ไม่ว่าการแบ่งแยกและผสมผสานพื้นที่พักอาศัยในเมืองร่วมกันระหว่างคนที่มียาได้แตกต่างกันสะท้อนให้เห็นถึงสภาพการณ์ของความเหลื่อมล้ำด้านพื้นที่ในเมืองอย่างเป็นรูปธรรม

ด้วยเหตุนี้ อาการของความเหลื่อมล้ำเรื่องที่ดินและที่อยู่อาศัยในบริบทเมืองศูนย์กลางจึงมีความเกี่ยวข้องกับมิติทางเศรษฐกิจ สังคมและกายภาพอย่างแยกไม่ออก ในขณะที่จำนวนผู้อยู่อาศัยในเมืองเพิ่มมากขึ้นจากการอพยพย้ายถิ่นเพื่อโอกาสในการหางานทำในเมือง ชุมชนแออัดในเมืองจึงเป็นเสมือนแหล่งพักพิงขนาดใหญ่สำหรับผู้อพยพที่เข้ามาใหม่ ประกอบกับการขยายตัวของประชากรเดิมในเมืองที่มีอยู่เดิม ซึ่งไม่สอดคล้องกับขนาดที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัด จึงทำให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่เมืองศูนย์กลางไปยังบริเวณโดยรอบ จนกลายเป็นปริมณฑลของเมืองศูนย์กลาง ชุมชนแออัดจึงไม่ได้กระจุกตัวอยู่แต่เฉพาะในเมืองเท่านั้น หากแต่ยังขยายตัวไปโดยรอบพร้อมๆ กับการขยายตัวของเมืองศูนย์กลางและปริมณฑล เราจึงพบเห็นชุมชนแออัดกระจายตัวอยู่โดยทั่วไปจนกลายเป็นบริบทของเมืองศูนย์กลางที่คนส่วนใหญ่คุ้นเคยและเป็นวิถีธรรมดาสามัญไปในที่สุด

2.2 ความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสในการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและความยากจนในเมือง: ผลพวงจากสภาพการณ์แห่งเสรีนิยมใหม่

เป็นเวลากว่าสี่ทศวรรษที่ผ่านมาความยากจนเป็นปัญหาสำคัญที่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกกำลังเผชิญอยู่ โดยทุกประเทศมีความมุ่งหวังให้เกิดการขยายฐานะทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้นจนพ้นจากเส้นแบ่งความยากจน ในหลายเมืองได้พบว่ามียกระดับความยากจนที่ลดลง แต่กลับมีความเหลื่อมล้ำเพิ่มสูงขึ้น (Cornea and Court, 2001) ถึงแม้ว่าจะมีการค้นพบที่มีความเหลื่อมล้ำลดลงในประเทศแถบลาตินอเมริกา (Lustig, Lopez-Calva, and Ortiz-Juarez, 2013) แต่ก็ยังเกิดขึ้นเพียงบางภูมิภาคและบางประเด็นเท่านั้น ในเชิงเศรษฐศาสตร์การพัฒนา (Development Economics) ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับการลงทุนของภาคเอกชน ด้วยเหตุนี้ผลตอบแทนและความสามารถในการทำกำไรให้กับผู้ถือหุ้นจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพิจารณาด้านการลงทุน (สมเกียรติ, 2546) ความคิดดังกล่าวนี้เป็นไปได้ดีกับระบบทุนนิยมที่เน้นการลงทุนผ่านการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ การเก็งกำไรและระบบแลกเปลี่ยนเงินตรา ปัจจัยดังกล่าวได้ก่อให้เกิดภาวะของความเหลื่อมล้ำทางด้านโอกาสและรายได้มากขึ้นอย่างมาก ทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาโดยเฉพาะประเด็นเรื่องการกระจายรายได้และการเติบโตของไทย (Piholphiul, 2005) โดยใช้ดัชนีสัมประสิทธิ์จีนิ (GINI Index) ในการวัดชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยหลักที่มีผลต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของไทยขึ้นอยู่กับการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของภาคการผลิตในเมืองศูนย์กลาง ในขณะที่การพัฒนาเศรษฐกิจของภาคการผลิตในพื้นที่ชนบทแทบจะไม่มีผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของระบบเศรษฐกิจโดยรวมมากนัก ด้วยเหตุนี้ ความเหลื่อมล้ำในพื้นที่เมืองศูนย์กลางและพื้นที่อื่นๆ จึงเกิดขึ้นอย่างมากในเมืองไทยสอดคล้องกับการศึกษาของ Franklin (2012) ศึกษาความยากจน งานและรายได้กับ

ความเหลื่อมล้ำในประเทศกายอานาภายใต้ระบบการค้าเสรีพบว่าแม้ว่าอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะก้าวหน้าไปมากเท่าใด ระดับความเหลื่อมล้ำกลับสูงขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน และการศึกษาเฉพาะบริบทของประเทศไทยโดย Deolalikar (2002: 16) ที่สรุปว่าถึงแม้ว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วของประเทศไทยจะช่วยให้ผู้คนจำนวนมากหลุดพ้นจากภาวะความยากจนลง แต่ขณะเดียวกันก็ได้เกิดความเหลื่อมล้ำที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะภายหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 พบว่าช่องว่างความเหลื่อมล้ำกลับเพิ่มสูงขึ้น

ปรากฏการณ์ของการเติบโตของการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของภาคการผลิตในเมืองและชนบทที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่างนี้ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำในเชิงพื้นที่อย่างเห็นได้ชัด ทำให้เกิดการกระจุกตัว (Agglomeration) ของปัจจัยการผลิตทั้งสี่ด้าน ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน เงินทุนและวัตถุดิบในการผลิต ซึ่งรวมตัวกันอยู่ที่พื้นที่เมือง ดังนั้นพื้นที่เมืองจึงเป็นพื้นที่ที่มีราคาที่ดินสูง เป็นที่ไหลมารวมกันของเม็ดเงินในการลงทุน เป็นที่อยู่อาศัยของแรงงานจำนวนมากที่อพยพเข้ามาทำงานในพื้นที่เมือง และเป็นที่ยึดสะสมรวบรวมวัตถุดิบจากที่ต่าง ๆ มากที่สุดเพื่อใช้ในการผลิต ด้วยเหตุนี้ เมืองศูนย์กลางที่มีลักษณะแบบเมืองโตเดี่ยวจึงมักมีปรากฏการณ์เมืองที่คล้ายคลึงกัน ดังเช่น กรุงเทป นิวเดลี กัลกัตตา โคลัมเบีย เป็นต้น ซึ่งเป็นผลพวงของการกระจุกตัวของปัจจัยการผลิตที่อาศัยความพร้อมของพื้นที่เมืองในการสร้างฐานการผลิตของตนเองเพื่อช่วงชิงความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง และการช่วงชิงความได้เปรียบทางเศรษฐกิจนี้เองได้มีส่วนช่วยให้เกิดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสในการเข้าถึงปัจจัยการผลิตที่แตกต่างกัน และแข่งขันกันอย่างรุนแรงในพื้นที่เมือง โดยผู้ที่มีความพร้อมในการครอบครองปัจจัยการผลิตที่มากกว่านั้นย่อมกลายเป็นผู้ที่ได้เปรียบเป็นอย่างมาก จนกลายเป็นผู้ควบคุมและกำหนดทิศทางการพัฒนาเมืองไปในที่สุด ตัวอย่างเช่น การควบคุมตลาดการผลิตในลักษณะของกลุ่มทุนผูกขาด หรือกลุ่มอำนาจรัฐผูกขาด เป็นต้น นอกจากนี้ การเคลื่อนย้ายเม็ดเงินการลงทุนในตลาดทุนนิยมเสรีสมัยใหม่ในปัจจุบันให้ความสำคัญของกลุ่มทุนเสรีนิยมเข้ามามีบทบาทมากขึ้นต่อการสร้างโอกาสในการเข้าถึงปัจจัยการผลิตที่ทำให้ช่องว่างของความเหลื่อมล้ำมีมากขึ้นอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน โดยเฉพาะประเด็นการเคลื่อนย้ายทุนในระดับภูมิภาค และกระแสการไหลเวียนของเม็ดเงินการลงทุนมายังเมืองศูนย์กลางด้านการเงินในแต่ละแห่งล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้ศูนย์กลางทางการเงินกลายเป็นเสมือนประตูแห่งโอกาสในการเข้าถึงทุนมากกว่าที่อื่นๆ (Koechlin, 2014) ด้วยเหตุนี้ การแข่งขันเพื่อแย่งชิงโอกาสการเข้าถึงทุนในเมืองศูนย์กลางจึงเต็มไปด้วยอัตราการแข่งขันและจำนวนคู่แข่งที่มีจำนวนมาก ซึ่งเป็นสาเหตุของการสร้างเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ในลักษณะต่างๆ ทั้งเครือข่ายทางสังคม เครือข่ายทางเศรษฐกิจ และเครือข่ายทางการเมือง ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการต่อรองทางด้านอำนาจและผลประโยชน์ ในขณะที่การเข้าร่วมเครือข่ายต่างๆ นั้นยังมีความเหลื่อมล้ำของโอกาสในการเข้าร่วมอยู่ค่อนข้างมาก รวมทั้งมีความขัดแย้งที่อยู่ในระดับสูง จนทำให้คนส่วนมากหรือปัจเจกบุคคลไม่สามารถเข้าถึงเครือข่ายต่างๆ ได้อย่างเท่าเทียมกัน ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงที่แตกต่างกัน จนกลายเป็นความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองไปในที่สุด หรือกล่าวได้ว่า เครือข่ายและปัจเจกบุคคลเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างโอกาสในการเข้าถึง ที่มีผลต่อปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำ

ผลพวงของสภาวะการณ์แห่งเสรีนิยมใหม่นี้ ส่งผลให้เกิดความแตกต่างทางด้านโอกาสในการเข้าถึงปัจจัยการผลิตที่มีส่วนทำให้ช่องว่างของความเหลื่อมล้ำขยายตัวมากขึ้น นอกจากนั้นกระแสการหมุนเวียนของเม็ดเงินลงทุนยังทำให้เกิดความแตกต่างของมูลค่าตัวเงินเป็นอย่างมาก และทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ทั้งในระดับภูมิภาค ประเทศและปัจเจกบุคคล ก่อให้เกิดนิยามเรื่องความยากจน และความร่ำรวยที่เกิดขึ้นอย่างมากในยุคสมัยของเสรีนิยมใหม่นี้ ด้วยเหตุนี้ ความยากจนจึงกลายเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีผลต่อประเด็นปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำ และกระบวนการศึกษาเรื่องการลดความยากจนจึงมักนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำด้วยไปในตัว (Poapongsakorn, 2000) สอดคล้องกับ Poveda (2011) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำ ความยากจนและการพัฒนาระบบเศรษฐกิจในประเทศโคลัมเบีย พบว่าระดับการศึกษา ฐานะและความยากจน ตลาดแรงงานและความเหลื่อมล้ำมีส่วนสัมพันธ์กับอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับ Dahiya (2012) ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างประชากร เศรษฐกิจ ความยากจน สิ่งแวดล้อมและธรรมาภิบาล สำหรับประเทศในเอเชียว่า ธรรมาภิบาลที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนและการสร้างระบบธรรมาภิบาลที่ไม่ได้เป็นระบบทางการแบบของรัฐแต่เพียงอย่างเดียวจะช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งการศึกษาของ Spencer (2010) ซึ่งทำการศึกษาความเหลื่อมล้ำในเชิงสังคมเศรษฐกิจในประเทศเวียดนาม และชี้ให้เห็นว่าความเหลื่อมล้ำทางสังคมมีผลเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาประเทศ

ดังนั้น รากฐานแนวคิดการศึกษาความเหลื่อมล้ำในเชิงสังคม เศรษฐกิจว่าด้วยแนวโน้มอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ ความยากจน และความเหลื่อมล้ำทางรายได้ หรือความไม่เท่าเทียมในการกระจายรายได้จึงกลายเป็นสาระสำคัญของการศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำที่อิงอยู่กับมิติทางเศรษฐศาสตร์ค่อนข้างมาก ตัวอย่างของการศึกษาของธนาคารโลก (World Bank, 2008) ชี้ให้เห็นว่า ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ความยากจนลดลงโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1-7 เน้นการพัฒนาเมืองมากกว่าชนบท (ศุภเจตน์, 2552: 81) อย่างไรก็ตาม การกระจายรายได้ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำ (สมชัย, 2547) และทำให้ความเหลื่อมล้ำยังคงอยู่บนพื้นฐานความไม่เท่าเทียมกันระหว่างภูมิภาคที่เกิดขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ (TDRI, 2012) ทั้งในด้านรายได้และความก้าวหน้าในการพัฒนาคน ซึ่งวัดจากดัชนีความก้าวหน้าในการพัฒนาคน และเมื่อพิจารณาดัชนีความก้าวหน้าในการพัฒนาคนทั้ง 4 ด้าน พบว่า กรุงเทพฯ มีค่าดัชนีสูงกว่าทุกภาค ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีค่าดัชนีฯ ในด้านสาธารณสุข การศึกษา และคมนาคมและการสื่อสารที่ต่ำกว่าทุกภาค ขณะที่ภาคเหนือมีดัชนีฯ ด้านรายได้ต่ำกว่าทุกภาค โดยงานวิจัยของศุภเจตน์ (2552: 77-79) ชี้ให้เห็นว่าความเหลื่อมล้ำเชิงเศรษฐกิจในประเทศไทยไม่ใช่เป็นปัญหาความยากจนสัมบูรณ์ แต่เป็นความยากจนสัมพัทธ์ที่รายได้ของกลุ่มคนที่มีรายได้สูงสุดโดยเฉลี่ยคิดเป็น 13 เท่าของกลุ่มคนที่มีรายได้ต่ำสุด ดังนั้นวิธีการลดความเหลื่อมล้ำจึงเน้นไปที่การพัฒนาให้เข้าถึงบริการสาธารณะที่มีคุณภาพได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึงมากยิ่งขึ้นทั้งประเทศ และสถาบันอนาคตไทยศึกษา (2556) ที่ศึกษาความเหลื่อมล้ำด้านความ

มั่งคั่งของประเทศไทย พบว่าการกระจุกตัวของทรัพย์สินของกลุ่มที่มั่งคั่งที่สุดร้อยละ 10 เป็นเจ้าของทรัพย์สินรวมมูลค่าถึงร้อยละ 57 ของทรัพย์สินสุทธิรวม

ปรากฏการณ์เรื่องความเหลื่อมล้ำภายใต้สภาวะการณ์แห่งเสรีนิยมใหม่นี้ยังไปได้ดีกับการปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution) ทั้งอุตสาหกรรมในระบบเครื่องจักร และอุตสาหกรรมในระบบดิจิทัล หรือกล่าวได้ว่า ความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสทางด้านเศรษฐกิจการค้าและการลงทุนมีความสัมพันธ์เป็นอย่างยิ่งต่อกระบวนการพัฒนาระบบอุตสาหกรรมของประเทศ (Industrialization) ซึ่งเป็นกระแสหลักของการพัฒนาประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 เป็นต้นมา และส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์เรื่องชนชั้นแรงงาน และชนชั้นกลางขึ้นในสังคม เช่นเดียวกับ Crankshaw (2012) กล่าวถึงประสบการณ์ความเหลื่อมล้ำทางเชื้อชาติในเคปทาวน์ ที่เป็นผลมาจากการถดถอยของภาคอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้อัตราการเลิกจ้างงานมีอัตราสูง เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มคนแอฟริกาผิวดำ กลุ่มคนผิวสีและกลุ่มคนอินเดีย พบว่ามีการแบ่งชาติทางเชื้อชาติ ซึ่งเกิดจากการรวมศูนย์ของคนผิวสีซึ่งจัดว่าเป็นพลเมืองชั้นหนึ่ง การถดถอยของภาคอุตสาหกรรมทำให้ช่องว่างทางรายได้ที่เกิดจากการจ้างงาน ทำให้เกิดการขยายตัวของชนชั้นผิวดำที่จัดว่าเป็นพลเมืองชั้นสองมากขึ้นกว่าในอดีต หรือการศึกษาผลพวงจากสภาวะเสรีนิยมใหม่ที่ส่งผลให้เกิดการมีแนวโน้มความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ในประเทศกานา (Obeng-Odoom, 2007) ซึ่งแตกต่างกับการเกิดขึ้นของชนชั้นกลางในเกาหลีใต้ โดย Koo (2007) ศึกษาสถานการณ์ของความเหลื่อมล้ำในกระแสโลกาภิวัตน์ในประเทศเกาหลีใต้ในช่วงวิกฤตการเงินระหว่างปี ค.ศ. 1997-1998 โดยศึกษาในประเด็นอัตราการว่างงาน อัตราการบริโภคและการศึกษา พบว่า ชนชั้นกลางมีความไม่มั่นคงทางด้านการงาน การเพิ่มขึ้นของอัตราการบริโภคที่แตกต่างกันอย่างมากที่ทำให้เกิดความแตกต่างทางชนชั้น และการขยายฐานด้านการศึกษาต่ออย่างต่างประเทศ ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากต่อชนชั้นกลางในสังคมเกาหลีใต้ หรือกล่าวสรุปได้ว่า วิกฤตทางการเงินทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของชนชั้นกลางเป็นอย่างมากในประเทศเกาหลีใต้

ความเปลี่ยนแปลงเรื่องชนชั้นในสังคมอุตสาหกรรมของโลกสมัยใหม่มีผลต่อนิยามของความเหลื่อมล้ำเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในมิติของการแบ่งแยกช่วงชั้นทางสังคม ซึ่งวัดได้จากความแตกต่างทางด้านรายได้ที่แตกต่างกันมากขึ้น ตัวอย่างเช่น Sun (2012) ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงครอบครัวในชนบทกับความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ในประเทศจีน ระหว่างปี ค.ศ. 2003-2006 โดยใช้สัมประสิทธิ์จีไนในการวัดพบว่า การเพิ่มขึ้นของรายได้กับความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ของประชากรในชนบทจีนนั้นขึ้นอยู่กับจำนวนและสัดส่วนแรงงานของคนในครอบครัว ยิ่งครอบครัวที่มีผู้ที่สามารถใช้แรงงานได้มากนั้นย่อมทำให้ระดับรายได้ต่อครอบครัวสูงขึ้น อย่างไรก็ตามรายได้ของผู้ที่อพยพเข้ามาทำงานในท้องถิ่นมีผลต่อรายได้ต่อครอบครัวที่เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน การเกิดขึ้นของชนชนชั้นต่างๆในสังคมยังทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันด้านการจ้างงานอีกด้วย ดังเช่น Balisacan and Fuwa (2004) ทำการศึกษาเรื่องความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้และการจ้างงานในประเทศฟิลิปปินส์ โดยพบว่าสาเหตุหลักเกิดจากการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจในระดับจุลภาคหรือภายในประเทศ มากกว่าระบบเศรษฐกิจใน

ระดับมหภาค ในขณะที่ Mesa (2007) ทำการศึกษาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา พบว่ามีความแตกต่างทางการศึกษาระหว่างเพศชายกับเพศหญิง และรายได้ของครอบครัวมีส่วนสำคัญต่อการได้รับการศึกษา

สรุปได้ว่า ความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสทางด้านเศรษฐกิจการค้าและการลงทุนมีความสัมพันธ์เป็นอย่างยิ่งต่อกระบวนการพัฒนาระบบอุตสาหกรรมของ และส่งผลให้เกิดความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมาก ส่งผลให้เกิดความแตกต่างทางด้านชนชั้น เชื้อชาติและรายได้ที่เห็นเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นผลมาจากความเหลื่อมล้ำที่เพิ่มมากขึ้นนั่นเอง

แม้ว่าในความคิดของคนทั่วไปนั้นเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า ตามปรัชญาของระบบทุนนิยมเสรีเน้นเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันอย่างเท่าเทียมกันและมีความเป็นธรรม ในขณะที่การแข่งขันในเชิงธุรกิจในความเป็นจริงที่เต็มไปด้วยการแย่งชิงโอกาสเพื่อสร้างความได้เปรียบในเชิงธุรกิจ จนทำให้การแข่งขันที่ทำให้เกิด “ระบบทุนนิยมแบบผูกขาด” ล้วนทำให้เกิดการบิดเบือนปรัชญาของระบบทุนนิยมเสรีดั้งเดิมไปอย่างมาก และทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางด้านทำเลที่ตั้ง เมืองและโครงสร้างสาธารณูปโภคที่เอื้อต่อการลงทุนในรูปแบบต่างๆ ตัวอย่างเช่น การลงทุนของกลุ่มทุนห้างสรรพสินค้าในทำเลที่ดีที่สุด ทำให้เกิดการจ้างแรงงานในพื้นที่และกลายเป็นแหล่งงานที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม Florida (2013) ทำการศึกษาเรื่องความแตกต่างของค่าจ้างกับความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ โดยชี้ให้เห็นว่า ทำเลที่ตั้งและขนาดของเมืองหลวงมีผลกับรายได้และการว่าจ้างในระดับที่แตกต่างกัน นอกเหนือไปจากทักษะของแรงงานและเทคโนโลยีในการผลิต ในขณะที่ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ส่วนหนึ่งเกิดจากความแตกต่างด้านเชื้อชาติและระดับความยากจนของแรงงานที่ต่ำกว่าจ้างเช่นเดียวกับที่ Glasser, Resseger and Tobio (2009) ได้ศึกษาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกาโดยพบว่าความเหลื่อมล้ำไม่ได้มีสาเหตุมาจากความยากจนแต่กลับมาจากความมั่งคั่งโดยมีความเหลื่อมล้ำด้านทักษะเป็นปัจจัยสำคัญ



ภาพที่ 2.4 การเลือกทำเลที่ตั้งที่มีโอกาสทำกำไรได้มากที่สุดโดยกลุ่มทุนขนาดใหญ่

ที่มา: http://gyantboy.blogspot.com/2013/06/blog-post_25.html

ประเด็นสำคัญของระบบทุนนิยมแบบผูกขาดที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุนนั้นมีสาเหตุสำคัญมาจากประเด็นเรื่อง“สิทธิพิเศษ” หรือสิทธิที่ตนเองได้รับเป็นกรณีพิเศษ โดยที่คนอื่นไม่ได้รับสิทธินั้นอย่างเท่าเทียมกัน เนื่องจากการแข่งขันเพื่อแย่งชิงโอกาสในการสร้างความได้เปรียบทางธุรกิจนั้นขึ้นอยู่กับสิทธิและโอกาสที่ตนเองได้รับเป็นอันดับแรก ดังนั้น ผู้ที่มีสิทธิและโอกาสที่มากกว่าคนอื่นจึงเป็นผู้ที่ได้เปรียบทางธุรกิจไปโดยปริยาย และสามารถทำกำไรจากธุรกิจได้ก่อนผู้อื่น อาทิเช่น การลงทุนในตลาดหุ้นโดยพวกคนวงใน (Insider) ที่สามารถสร้างรายได้เป็นอย่างมากจากการเก็งกำไรในตลาดหุ้น เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ สิทธิพิเศษจึงมีความสำคัญในระบบทุนนิยมแบบผูกขาด และเป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสอย่างเห็นได้ชัด หรือกล่าวได้ว่า สิทธิพิเศษทำให้เกิดการเข้าถึงโอกาสต่างๆ อย่างไม่เท่าเทียมกัน

การผูกขาดโดยทุนนิยมแบบผูกขาดนั้นเป็นไปด้วยดีกับท่าทีของภาครัฐที่มีต่อกลุ่มทุนต่างๆ โดยพิจารณาจากนโยบายการเก็บภาษี นโยบายการสนับสนุนการลงทุนของภาคเอกชนในรูปแบบต่างๆ นโยบายการลงทุนทางด้านโครงสร้างพื้นฐานของประเทศที่เอื้อต่อการลงทุนของนักลงทุนในประเทศและการลงทุนข้ามชาติ มากกว่าการเปิดโอกาสให้ชุมชนหรือท้องถิ่นได้พัฒนาตนเองขึ้นมาโดยอาศัยประสบการณ์ ภูมิปัญญาและความร่วมมือของคนในชุมชนด้วยกันเอง ด้วยเหตุนี้ กลุ่มทุนที่มีสายสัมพันธ์กับภาครัฐเป็นอย่างดีนั้นมักเป็นฝ่ายที่ได้รับสิทธิพิเศษมากกว่าคนในท้องถิ่นอยู่เสมอ เนื่องจากผลตอบแทนที่รัฐได้รับจากกลุ่มทุนต่าง ๆ นั้นมีมูลค่ามหาศาลกว่าที่ได้รับจากชุมชน หรือท้องถิ่นอย่างที่ไม่สามารถเปรียบเทียบกันได้ รวมทั้งภาครัฐเองก็พึ่งพากลุ่มทุนต่างๆ เหล่านี้ในฐานะ

ที่เป็นส่วนหนึ่งของภาคเศรษฐกิจหลักของประเทศ โดยเฉพาะการลงทุนในภาคการส่งออกที่มีสัดส่วนมากถึง 60% ของมูลค่ารายได้ทั้งหมดของประเทศ (2558)



ภาพที่ 2.5 นโยบายความร่วมมือ สิทธิพิเศษและกลุ่มทุนที่เอื้อต่อการลงทุนในระบบการค้าเสรี
ที่มา: <http://prachatai.com/journal/2014/03/52155>

เนื่องจากบริบทของเมืองศูนย์กลางเป็นทั้งที่พักอาศัย ที่ทำงานของผู้คนจำนวนมาก จึงเป็นแหล่งที่เต็มไปด้วยการแข่งขันสิทธิในการครอบครองและได้มาซึ่งโอกาสที่มีการแข่งขันกันสูงเป็นอย่างมากในเชิงสังคมและเศรษฐกิจ ในเชิงทางกายภาพ ดังนั้น สิทธิและสิทธิพิเศษ (Privilege) จึงเป็นสาระสำคัญของการพิจารณาสำหรับประเด็นปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำ ประกอบกับการที่เมืองศูนย์กลางเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงเนื่องจากการลงทุนในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพ ดังนั้นเมืองศูนย์กลางจึงเป็นพื้นที่ที่พร้อมสำหรับการลงทุนเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดการกระจุกตัวของการลงทุนในรูปแบบที่เป็นตัวเงินที่มีต่อการพัฒนาพื้นที่ และการกระจุกตัวของพื้นที่ปลูกสร้างอย่างมาก ทำให้ผู้ที่มีความพร้อมกว่าผู้อื่นโดยเฉพาะความพร้อมทางด้านเม็ดเงินลงทุนนั้น มักได้รับสิทธิก่อนผู้อื่น หรือได้รับสิทธิพิเศษ จนกลายเป็นความเคยชินในระบบทุนนิยมแบบผูกขาดที่ขึ้นอยู่กับสิทธิพิเศษต่างๆ ที่ตนมีหรือได้รับ รวมทั้งนโยบายการตลาดสมัยใหม่ที่พยายามสร้างสิทธิพิเศษให้กับลูกค้าของตนเองเป็นการเฉพาะ รวมทั้งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านการสื่อสารในพื้นที่เมือง ด้วยเหตุนี้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลให้เมืองศูนย์กลางเป็นพื้นที่สิทธิพิเศษของผู้ที่มีโอกาสไม่มากนักน้อย ในขณะที่ผู้ด้อยโอกาสมักถูกละเลยทั้งจาก

ภาครัฐและภาคเอกชน หรือเท่ากับเป็นการถูกผลักให้เกิดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำที่ห่างขึ้นจากกันทุกขณะในบริบทของสภาวะการณ์เสรีนิยมและระบบอุตสาหกรรมในปัจจุบัน

ปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายเม็ดเงินลงทุนในระบบทุนนิยมเสรีบนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคมในโลกปัจจุบันนี้นั้น ยังส่งผลให้เกิดความเชื่อมโยงพื้นที่ต่างๆ เข้าด้วยกันในรูปแบบใหม่ ทั้งในระดับภูมิภาคหรือระดับโลก ตัวอย่างเช่น การศึกษาความเชื่อมโยงในระดับภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (TDRI, 2012) โดยชี้ให้เห็นว่า ความเชื่อมโยงระหว่างกันนั้นมีผลต่อการเกิดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ภายใต้นโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อการเพิ่มขีดความสามารถภาคอุตสาหกรรมของไทย (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2557) แนวคิดดังกล่าวตอกย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของนโยบายพัฒนาภาคอุตสาหกรรมบนพื้นที่อย่างเห็นได้ชัด รวมทั้ง Azzoni (2001) ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับมหภาคกับความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ต่อหัวระหว่างปี ค.ศ.1939-1995 ในประเทศบราซิล พบว่าสภาพภูมิศาสตร์มีผลต่อรายได้ต่อหัวของประชากร โดยพื้นที่ภาคใต้ซึ่งมีทรัพยากรสมบูรณ์กว่าทำให้รายได้ต่อหัวสูงกว่าพื้นที่ภาคเหนือถึง 2.5 เท่า สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำด้านโอกาส (Francois, 2007) ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและความพยายามในการสร้างโอกาสจากสภาพแวดล้อมนั้น โดยพบว่าสภาพแวดล้อมพื้นฐานของบุคคลและภูมิหลังของครอบครัว เช่น พื้นฐานการศึกษาของพ่อแม่ อาชีพ เชื้อชาติและถิ่นกำเนิด สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีส่วนสำคัญมากต่อการสร้างโอกาสที่ไม่เท่าเทียมกัน นอกจากนี้ Luciana (2015) ยังชี้ให้เห็นเพิ่มเติมถึง ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีผลต่อการกระจายทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกัน

ด้วยเหตุนี้ ความเหลื่อมล้ำในเชิงพื้นที่จึงขึ้นอยู่กับสภาพภูมิศาสตร์และทรัพยากรทางธรรมชาติซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานด้านการผลิต รวมทั้งทรัพยากรมนุษย์ ในขณะที่นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับต่างๆ ทั้งระดับชุมชน จังหวัด ประเทศหรือภูมิภาคเป็นเสมือนปัจจัยขับเคลื่อนให้ความเหลื่อมล้ำปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้นในหลายมิติ ตัวอย่างเช่น Yuan (2013) ศึกษาประเด็นความเหลื่อมล้ำทางสังคมในประเทศจีน โดยเน้นศึกษาพื้นที่ในระดับมหภาค โดยใช้มาตรวัดระดับการกีดกันทางสังคม (Social Deprivation index) พบว่าอัตราระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจมีความแตกต่างกัน และพื้นที่ในเมืองมีระดับการกีดกันทางสังคมน้อยกว่าพื้นที่ชนบท ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายของการพัฒนาภูมิภาคของภาครัฐ หรือการศึกษาของ Chakravorty (1995) ทำการวัดความเหลื่อมล้ำจากรายได้ในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน โดยวัดจากการกระจายรายได้และจำนวนประชากรในพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้เราสามารถทำความเข้าใจเรื่องความเหลื่อมล้ำในมิติเชิงพื้นที่ได้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

2.3. ความเหลื่อมล้ำด้านอำนาจและการเมืองในการเข้าถึงการบริหารจัดการเมือง

เนื่องจากบริบทของเมืองศูนย์กลางซึ่งเป็นทั้งที่พักอาศัย ที่ทำงานของผู้คนจำนวนมาก เป็นแหล่งสำคัญทางด้านปัจจัยการผลิต เมืองศูนย์กลางจึงเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยการต่อสู้ แย่งชิงสิทธิในการครอบครองที่มีการแข่งขันกันสูงเป็นอย่างมากทั้งในเชิงสังคมและเศรษฐกิจและกายภาพ ดังนั้นเมืองศูนย์กลางจึงเป็นพื้นที่การเมือง

(Space of Politics) และเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นศูนย์รวมของปัจจัยการผลิตที่เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจมหภาค ดังนั้น แนวทางการบริหารจัดการและพัฒนาเมืองศูนย์กลางจึงเต็มไปด้วย ความซับซ้อนในเชิงอำนาจ หรือการเมืองที่ซ้อนทับอยู่ด้วยกันอย่างมาก ทั้งนี้ยังความซับซ้อนในเชิงอำนาจ ทั้งในแง่อำนาจและโครงสร้างอำนาจมากขึ้นเท่าไร ย่อมทำให้เกิดความยากในการเข้าถึงอำนาจมากขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน และเป็นจุดเริ่มต้นของประเด็นปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำเชิงอำนาจตามมา

ด้วยเหตุนี้ แนวทางและรูปแบบการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาเมืองศูนย์กลางจึงเป็นประเด็นสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะรูปแบบความเป็นเมืองศูนย์กลาง (Centric) ซึ่งอิงอยู่กับความเชื่อที่ว่า เมืองเป็นศูนย์กลางของการขยายตัวและเป็นพื้นที่ที่ตอบสนองกับความต้องการในการอยู่อาศัยและทำกินของมนุษย์มากกว่าพื้นที่อื่น พื้นที่เมืองจึงถูกมองว่าเป็นแหล่งงานและโอกาสในการสร้างงานใหม่ๆ ดังนั้นบริบทของการพัฒนาที่เกิดจากความเป็นเมืองตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมาจึงเน้นถึงการกำหนดบทบาท หน้าที่ของเมือง ซึ่งนำไปสู่ความพยายามในการแบ่งแยกรูปแบบการใช้ที่ดินออกจากกันตามบทบาทและหน้าที่ที่เป็นตัวกำหนด ตัวอย่างเช่นเมืองศูนย์กลางการค้า เมืองท่องเที่ยว เมืองอุตสาหกรรม เป็นต้น ในขณะที่ปรากฏการณ์ความเป็นจริงพบว่า พื้นที่เมืองเป็นพื้นที่ที่มีการซ้อนทับของบทบาทและหน้าที่อย่างซับซ้อนมากกว่าความพยายามในการกำหนดรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งที่เฉพาะเจาะจง ด้วยเหตุนี้ นโยบายการพัฒนาเมืองจึงไม่เอื้อกับวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในมิติต่างๆ ตามมาในภายหลัง ตลอดจนทำให้เกิดการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่ไม่สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์และบริบททางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมาอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก

ความเหลื่อมล้ำในเชิงอำนาจ และการเมืองในการบริหารจัดการเมืองนั้นเกิดขึ้นจากความคลุมเครือและการซ้อนทับของอำนาจที่ซ้อนทับกันอยู่อย่างหลวมๆ โดยมีความพยายามในการแข่งขันเพื่อช่วงชิงอำนาจในการนำอยู่ตลอดเวลา และไม่สามารถประนีประนอมกันได้ ความเหลื่อมล้ำนี้ทำให้เกิด “การเมือง” (Politics) ขึ้นบนฐานของความขัดแย้งในเชิงอำนาจ แม้ว่าจะมีโครงสร้างอำนาจที่ชัดเจนอยู่ก็ตามที่ ดังกรณีความขัดแย้งในการจัดการปัญหาเรื่องกรรฎกกล้าที่ดินสาธารณะของกรุงเทพมหานคร กรณีการปรับปรุงที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยริมคลองต่างๆทั่วกรุงเทพตามแนวทางนโยบายของรัฐบาล หรือกรณีการสร้างทางเลียบแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อเป็นที่นันทนาการ เป็นต้น กรณีการบริหารจัดการเมืองดังกล่าวนี้เต็มไปด้วยความขัดแย้ง การเมืองเพื่อปกป้องอำนาจและผลประโยชน์อย่างไม่สามารถรวมขอมกันได้โดยขาดกลไกในการจัดการปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ และได้รับการยอมรับในวงกว้างเพื่อให้เกิดความชอบธรรม และการลดประเด็นปัญหาความเหลื่อมล้ำในเชิงอำนาจโดยการสร้างการยอมรับร่วมกันอย่างเป็นธรรมในสังคม

นอกเหนือจากประเด็นเรื่องความคลุมเครือและซ้อนทับของอำนาจที่นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำในเชิงอำนาจแล้วนั้น ประเด็นเรื่องโครงสร้างการบริหารจัดการนั้นยังเป็นประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำในเชิงอำนาจที่เกิดขึ้นในบริบทเมืองศูนย์กลาง กล่าวคือ โครงสร้างการบริหารจัดการของรัฐเป็นโครงสร้างที่แน่นอน

ตายตัวและยึดติดกับแนวคิดเรื่องอำนาจแบบรวมศูนย์ หรืออำนาจแบบศูนย์กลางเดียว ซึ่งไม่เอื้อต่อการพัฒนาพลังของภาคประชาชนให้ขึ้นมามีบทบาทและร่วมกับรัฐในการทำหน้าที่บริหารจัดการเมือง โครงสร้างที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นแบบนโยบายการสั่งการจากบนลงล่าง (Top-down Policy) นั้นมองไม่เห็นถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในฐานะที่เป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียโดยตรงในฐานะที่เป็นผู้ร่วมกำหนดนโยบายร่วมกับภาครัฐในลักษณะของนโยบายแบบล่างขึ้นบน (Bottom-up Policy) ด้วยเหตุนี้ ความเหลื่อมล้ำเชิงอำนาจที่เกิดจากโครงสร้างอำนาจแบบรวมศูนย์นี้จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง นอกเหนือจากความคลุมเครือและความซับซ้อนของอำนาจที่มีอยู่ในตัวมันเอง ภายใต้บริบทเมืองศูนย์กลางนี้ ความเหลื่อมล้ำในเชิงอำนาจและการเมืองที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการเมืองได้แสดงผลลัพธ์ออกเป็นอาการรวมสองด้าน ประกอบด้วย 1) ประเด็นการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองทั้งเรื่องการจัดการขยะและน้ำเสีย และ 2) ผลพวงจากนโยบายสาธารณะและโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ของรัฐ

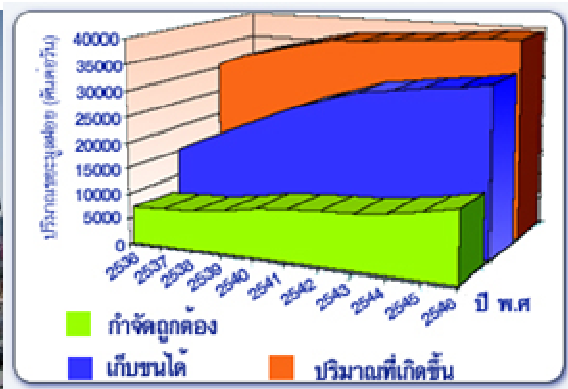
● การจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง

ความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมเมืองนั้นมักถูกเข้าใจว่าเกิดจากการเสื่อมโทรมด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ ความแออัดและความหนาแน่นของผู้อยู่อาศัย รวมทั้งอาคารและสิ่งปลูกสร้างจำนวนมากที่ไม่สามารถควบคุมและจัดการได้อย่างง่ายดาย และเป็นปัญหาที่ซับซ้อนเกี่ยวข้องกับผู้คนสังคมและการเมืองในหลายระดับ ด้วยเหตุนี้ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเมืองจึงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากความเป็นเมืองซึ่งไม่สามารถบริหารจัดการได้อย่างเป็นระบบ หรือความล้มเหลวในการบริหารจัดการพื้นที่เมือง (Failure of Urban Management) มากกว่าปัญหาเรื่องความเป็นเมือง (Urbanization) ด้วยเหตุนี้ ประเด็นเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองจึงควรถูกพิจารณาอย่างจริงจัง มากกว่าการเพิกเฉยและสรุปแต่เพียงง่าย ๆ แต่เพียงว่าเป็นเพราะความเป็นเมืองที่นำไปสู่ปัญหาความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมของเมือง

การจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับเมืองไม่ใช่สิ่งที่ง่ายตายอย่างที่เราหลายคนอยากให้ เป็น เนื่องจากการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่มีอยู่อย่างมากและมีความเชื่อมโยงถึงกัน นอกจากนั้น การจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองยังต้องอาศัยความเข้าใจและมองเห็นปัญหาร่วมกันของทุกภาคส่วน เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาอย่างถูกวิธี ดังตัวอย่างความสำเร็จของการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองได้อย่างมีคุณภาพเห็นได้ในหลายกรณี ดังเช่น สิงคโปร์ ญี่ปุ่นหรือเกาหลีใต้ ล้วนเป็นตัวอย่างความสำเร็จของการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ จนกลายเป็นต้นแบบของเมืองในอนาคต เช่น เมืองสีเขียว หรือเมืองประหยัดพลังงาน เป็นต้น ประเด็นสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จคือการบริหารจัดการอย่างชาญฉลาดและมีเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการพัฒนาเมืองไปสู่อนาคต

ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเมืองจึงไม่ได้เกิดจาก สภาพทางกายภาพที่เกิดจากความเป็นเมืองที่ยุงเหยียดล้นซับซ้อนเท่านั้น แต่ยังเกิดจากปัญหาการจัดการที่ขาดประสิทธิภาพด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น แนวการ

จัดการปัญหาเรื่องขยะในเมืองของกรุงเทพมหานครที่ดำเนินการขนขยะจากเขตตัวเมืองกรุงเทพฯ และนำไปฝังกลบยังบ่อขยะที่อยู่ในเขตปริมณฑลโดยรอบ เช่น สมุทรปราการ นครปฐม ฉะเชิงเทรา เป็นต้น การจัดการขยะด้วยวิธีดังกล่าวนำไปสู่ความไม่เข้าใจและการไม่ยอมรับจากชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากบ่อขยะดังกล่าว ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการผลักภาระของคนกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นผู้ผลิตขยะไปยังชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นผู้ผลิตขยะ แต่ต้องได้รับผลกระทบจากแนวทางการจัดการขยะของกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ การดำเนินการกำจัดขยะด้วยการฝังกลบยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงทำให้เกิดสภาพที่ไม่ถูกสุขอนามัยทั้งจากกลิ่นรบกวน โรคระบาด การไหลล้นของขยะออกจากสถานที่ฝังกลบเมื่อเกิดฝนตกหรือน้ำท่วม ตลอดจนการเกิดไฟไหม้อยู่บ่อยครั้ง ซึ่งได้กลายเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมในวงกว้างไปในที่สุด



ภาพที่ 2.6 ปัญหาขยะตกค้างในกรุงเทพมหานคร และความสามารถในการกำจัดขยะ

ที่มา: <http://thaipublica.org/2014/09/thailands-garbage-crisis/>

หากพิจารณาปัญหาขยะตกค้างในกรุงเทพมหานคร และความสามารถในการกำจัดขยะจะเห็นได้ว่า ปัญหาขยะตกค้างกลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ตามมาโดยหม่อมราชวงศ์ สุขุมพันธุ์ บริพัตร ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร กล่าวว่า ขณะนี้กทม.ต้องจัดเก็บขยะเพิ่มขึ้นถึง 12,000-13,000 ตันต่อวัน จากปกติที่จะเก็บขยะ 8,500-8,700 ตันต่อวัน และคาดว่าจะยังมีขยะตกค้างอีกหลายหมื่นตัน (ภาพที่ 2.6) จึงทำให้การจัดเก็บมีปัญหา ซึ่งจะต้องมีระบบการบริหารจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการทำโครงการปฏิบัติการจัดการขยะ เพื่อฟื้นฟูชุมชนกทม. เตรียมพร้อมกับการแก้ปัญหาในปีต่อไปด้วย (ที่มา: <http://www.springnews.co.th/newsupdate/20482>) อย่างไรก็ตาม กรุงเทพมหานครกลับเลือกใช้แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ไร้ประสิทธิภาพ และเป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยการย้ายของเสียจากที่หนึ่งไปทิ้งหรือกำจัดในที่หนึ่ง เพื่อให้สถิติขยะตกค้างของ กทม.มีค่าเท่ากับศูนย์ อย่างไรก็ตาม แนวทางดังกล่าว นอกจากจะทำให้เกิดค่าใช้จ่ายที่มากขึ้นแล้วนั้นยังเท่ากับเป็นการผลักภาระจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ซึ่งเรามองไม่เห็นความสำคัญของพื้นที่อย่างเท่าเทียมกัน หรือมองว่าพื้นที่เมืองเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญมากที่สุดกว่าพื้นที่อื่นๆ โดยรอบ กระบวนทัศน์เช่นนี้นำไปสู่ความเข้าใจที่ว่า คนกรุงเทพฯ พื้นที่กรุงเทพฯ เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญกว่า

พื้นที่อื่นใดทั้งหมด นอกจากความหมายของการเป็นเมืองหลวงของประเทศ เช่นเดียวกับกรณีการปกป้องพื้นที่เขตกรุงเทพมหานครในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬในปี พ.ศ. 2554 (ภาพที่ 2.7)

กรณีศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่กรุงเทพมหานครทั้งสองกรณีนี้แสดงให้เห็นถึง ความสำคัญของพื้นที่เมืองกรุงเทพมหานครที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำในเชิงอำนาจและการจัดการอย่างเห็นได้ชัด บนพื้นฐานแนวคิดเรื่องอำนาจนิยมแบบรวมศูนย์ โดยภาครัฐยังคงเป็นกลไกหลักสำคัญของโครงสร้างอำนาจในการบริหารจัดการมากกว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการร่วมกับภาครัฐ กระบวนทัศน์และแนวทางการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมเมืองโดยการสร้างความเข้าใจว่าพื้นที่กรุงเทพฯ เป็นพื้นที่สำคัญที่สุดนั้นนำไปสู่ประเด็นปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำทางด้านพื้นที่อย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ ปัญหาของสิ่งแวดล้อมเมืองของกรุงเทพมหานครซึ่งยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกวิธีและลดน้อยลงแต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องขยะล้นเมือง ปัญหาความเสื่อมโทรมของคูคลองระบายน้ำ ปัญหามลพิษทางอากาศ หรือปัญหาสภาพจราจร เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า กรุงเทพมหานครไม่สามารถผลักปัญหาไปให้ที่อื่นได้ การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยการผลักภาระไปยังที่อื่นนั้นไม่ได้ช่วยให้ปัญหาลดน้อยลงแต่อย่างใด ตรงกันข้ามกลับทำให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาอีกอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

นอกจากนั้น การศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำกับมิติเชิงพื้นที่ (Spatial Dimension) ยังมักเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความไม่สมดุล (Inequality) ของสภาพแวดล้อมที่ปรับเปลี่ยนจากความเป็นเมือง (Urbanization) ความเป็นชนบท (Rural) และความเป็นเมือง-ชนบท (Urban-Rural) ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายการพัฒนาพื้นที่ เช่น กฎระเบียบทางด้านผังเมือง ความแตกต่างทางด้านภูมิศาสตร์ การกระจุกตัวของทุนบนพื้นที่ ทรัพยากรและรูปแบบการจัดการทรัพยากรบนพื้นที่ รวมทั้งการเมืองบนพื้นที่ (Political of Space) เช่น ระบบการเมืองท้องถิ่น (Election machine at local level) การใช้อำนาจในทางที่ผิด (Abuse of power) ระบบอุปถัมภ์ ระบบพวกพ้องและการทุจริตในรูปแบบต่างๆ (ไพสิฐ พานิชกุล, 2558) รวมทั้ง เทคโนโลยีสมัยใหม่ (Technological advancement) ที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการคมนาคมขนส่ง เช่น ระบบขนส่งมวลชน ระบบลอจิสติกส์สมัยใหม่ รวมทั้งระบบการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ความแตกต่างของทักษะฝีมือแรงงานอันเป็นที่ต้องการของความเป็นเมืองและการกำหนดค่าแรงขั้นต่ำ (Galasso, 2014)



ภาพที่ 2.7 สถานการณ์น้ำท่วมใหญ่ในปี พ.ศ. 2554 ในเขตกรุงเทพเปรียบเทียบกับพื้นที่โดยรอบ

ที่มา: <http://paipibat.com/?tag=cme>

- ผลพวงจากนโยบายสาธารณะและโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ของรัฐ

โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายรถไฟความเร็วสูง รถไฟฟ้า ถนน ระบบโลจิสติกส์และการขนส่ง ระบบเครือข่ายการสื่อสารโทรคมนาคม รวมทั้งระบบการวางผังเมือง ผังภาคมหานคร โครงการต่างๆ เหล่านี้ล้วนชี้ให้เห็นถึงแนวทางการให้ความสำคัญกับการเป็นเมืองศูนย์กลางอย่างเห็นได้ชัดเจนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการ ด้วยเหตุนี้ แนวคิดเรื่องเมืองศูนย์กลางจึงกลายเป็นแนวคิดกระแสหลักในการพัฒนาเมืองในช่วง 10-20 ปีที่ผ่านมาและยังมีผลต่อการพัฒนาเมืองในปัจจุบัน (2559) ในประเทศบราซิลมีงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาที่ละเลยมิติการวางผังได้ก่อให้เกิดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำในเชิงภูมิ-สังคม มากขึ้นและเสนอให้มีการทบทวนเรื่องการแผนการพัฒนาและผังเมืองเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำโดยเฉพาะมิติทางสังคม (Sampio, 1999: 74-90)

แนวคิดเรื่องเมืองศูนย์กลางทำให้แนวทางการพัฒนามุ่งให้ความสำคัญกับพื้นที่ใจกลางกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางสำคัญ และส่งต่อหรือกระจายไปยังพื้นที่ในเขตปริมณฑล ตัวอย่างเช่น ราคาห้องพักประเภทคอนโดมิเนียมในเขตใจกลางเมืองมีความแตกต่างอย่างมากกับพื้นที่ในเขตปริมณฑล ซึ่งเท่ากับเป็นการตอกย้ำให้เห็นถึง สภาพของความเป็นศูนย์กลางอย่างเห็นได้ชัด หรือแม้กระทั่งโครงข่ายคมนาคมขนส่งในเมืองที่มีความหนาแน่นสูงจนทำให้เกิดปัญหาด้านจราจรตามมาอย่างแก้ไขได้ยาก ซึ่งเกิดจากความพยายามในการเชื่อมโยงกับศูนย์กลางเดียวในใจกลางกรุงเทพมหานคร ดังเช่นที่ Kawabata (2006) ศึกษาความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ที่เกิดจากระบบถนนและระบบขนส่งมวลชน พบว่าโอกาสในการเข้าถึงพื้นที่ที่เกิดจากระบบการคมนาคมขนส่งมีผลต่อการเป็นแหล่งงานและการจ้างงานในเมืองอย่างมีนัยสำคัญ เช่นเดียวกับการศึกษาของ Sanchez (2002) ซึ่งทำการศึกษาผลกระทบของระบบขนส่งสาธารณะในเมืองที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำด้านค่าแรงในการจ้างงานในสังคมอเมริกัน หรืองานศึกษาเชิงมานุษยวิทยาในประเทศตุรกีโดย Yazici (2013) ทำให้เห็นว่าโอกาสทางเศรษฐกิจ

ที่เสียไปกับเวลาที่ใช้นบนท้องถนนของกลุ่มคนที่มีฐานะดีกว่ามีแนวโน้มที่จะใช้เวลาในการเดินทางน้อยกว่า ในส่วนของบริบทกรุงเทพมหานครเองนั้นก็ได้มีการศึกษาของ Richardson and Jensen (2008: 223-228) ที่ศึกษาความไม่เท่าเทียมในการเคลื่อนที่ในเมืองโดยใช้รถไฟฟ้าที่แท้ที่จริงนั้นพบว่า กลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและภาคการท่องเที่ยวได้ประโยชน์มากกว่ากลุ่มอื่นๆ ในสังคม กล่าวคือเป็นที่รัฐอนุญาตให้เกิดการใช้ทรัพยากรสาธารณะเพื่อตอบสนองทุนและการบริโภคมากกว่าการสร้างโอกาสให้เข้าถึงบริการสาธารณะ โดยเป็นไปเพื่อเอื้อให้เกิดการจับจ่ายใช้สอย และการเพิ่มมูลค่าของอสังหาริมทรัพย์โดยรอบ ทำให้สะท้อนถึงการที่รัฐให้ความสำคัญกับการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจผ่านการลงทุนระบบโครงสร้างพื้นฐาน โดยที่ไม่สามารถการกระจายผลประโยชน์ที่ได้จากทรัพยากรสาธารณะอย่างเป็นธรรมได้อย่างแท้จริงด้วยเหตุนี้ โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ของรัฐจึงส่งผลสืบเนื่องให้เกิดความเหลื่อมล้ำในเชิงกายภาพอย่างเห็นได้ชัด ในขณะเดียวกันยังได้ตอกย้ำความสำคัญในเชิงอำนาจของเมืองศูนย์กลางที่ได้รับสิทธิพิเศษในการพัฒนาก่อนพื้นที่อื่นๆ บนพื้นฐานแนวคิดแบบความเป็นศูนย์กลาง มากกว่าที่จะลดความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ต่างๆ หรือกระจายอำนาจไปยังพื้นที่อื่นๆ อย่างเท่าเทียมกัน

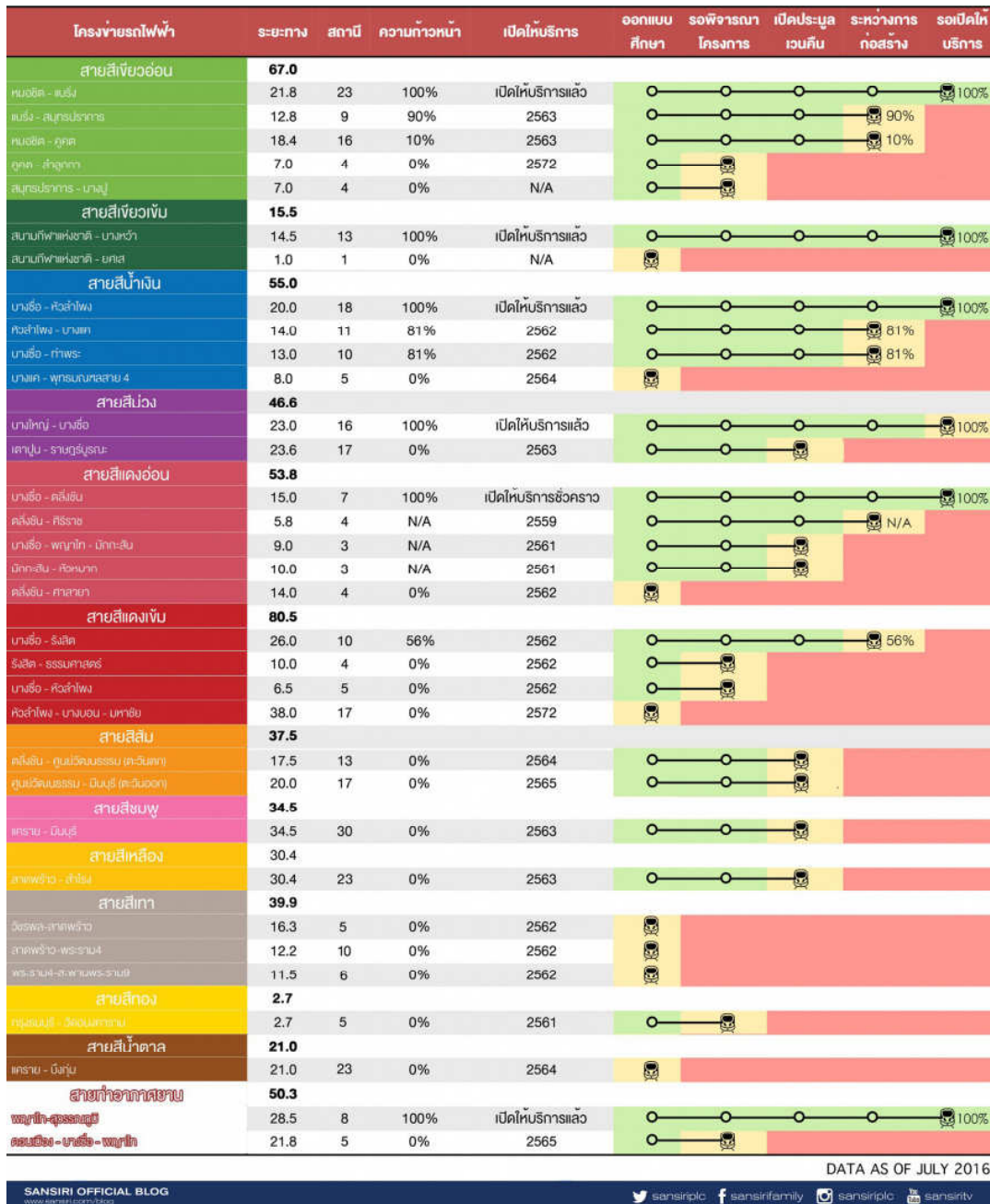


ภาพที่ 2.8 แผนที่แสดงความหนาแน่นของเส้นทางระบบขนส่งมวลชนโครงข่ายรถไฟฟ้าในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มา: <http://news.mthai.com/hot-news/infographics/391147.html>

ดังเห็นได้จาก ความหนาแน่นของระบบขนส่งมวลชนในระบบบนดินและใต้ดินในเขตกรุงเทพมหานครที่กระจุกตัวอยู่อย่างหนาแน่นในเขตพื้นที่ใจกลางของกรุงเทพมหานคร หากนับถอยหลังไปเมื่อปี 2542 จนถึงวันนี้เป็นเวลากว่า 17 ปีที่กรุงเทพฯ เริ่มมีการใช้รถไฟฟ้า แม้ในปัจจุบันจะมีเพียง 4 เส้นทาง 60 สถานีและมีระยะทางเพียง 86.52 กิโลเมตร ก็ตาม แต่ก็ยังมีอีกหลายโครงการที่กำลังก่อสร้าง วางแผนการประมูล ดำเนินการ ซึ่งคาดว่า

กรุงเทพมหานครจะมีรถไฟฟ้า-รถไฟฟ้ามหานครได้ดินเชื่อมโยงทั่วทุกพื้นที่ภายในปี 2572 แต่มีแผนเร่งรัดการดำเนินการพยายามให้เสร็จภายในปี 2562 ซึ่งจะเร็วกว่ากำหนดเดิม 10 ปี (ภาพที่ 2.8 และ 2.9)

(ที่มา: <http://news.mthai.com/hot-news/infographics/391147.html>)



ภาพที่ 2.9 แผนดำเนินการเส้นทางระบบขนส่งมวลชนโครงข่ายรถไฟฟ้าในเขตกรุงเทพมหานคร

ที่มา: <http://www.sansiri.com/blog/2016/02/25/propertyinsight/bangkok-mass-transit/>

2.4 ความเหลื่อมล้ำเชิงสังคมและโอกาสสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ความเหลื่อมล้ำในเชิงสังคม (Social Inequality) เกิดขึ้นภายใต้สภาวะที่การแจกจ่ายทรัพยากรในสังคม เป็นเป็นอย่างไม่ทั่วถึงและไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะการกระจายรายได้และความมั่งคั่งให้กับคนในสังคม รวมถึง สถานะภาพทางสังคมที่มีความแตกต่างระหว่างกันของผู้คนในสังคม (Social Class) ซึ่งนำไปสู่ประเด็นเรื่องสิทธิที่ไม่เท่าเทียมกัน สิทธิพิเศษ อำนาจทางสังคม โอกาสการเข้าถึงบริการสาธารณะ อาทิเช่น ระบบการศึกษา ระบบ ศาลยุติธรรม ระบบการธนาคาร ระบบบริการสาธารณะของภาครัฐ เป็นต้น ความเหลื่อมล้ำในสังคมมีความ เกี่ยวพันกับความเหลื่อมล้ำด้านเชื้อชาติ (Racial Inequality) ความเหลื่อมล้ำด้านอายุ (Aging Inequality) ประเด็นความเหลื่อมล้ำทางเพศ (Gender Inequality) ความเหลื่อมล้ำทางชาติพันธุ์ (Ethnic Inequality) ประเด็นการใช้อำนาจในทางที่ผิด (Abuse of Power) ที่นำไปสู่ปัญหาที่เกี่ยวกับการคอร์รัปชัน (Corruption) (ที่มา: https://en.wikipedia.org/wiki/Social_inequality) ส่วนการศึกษาวิจัยในประเทศไทยนั้นก็พบว่ามีความ เหลื่อมล้ำทางสังคมอันเนื่องมาจากวัฒนธรรมเมืองและความเป็นสมัยใหม่อยู่เช่นกัน อานันท์ (2547) ได้รวบรวมงาน ศึกษาความเหลื่อมล้ำของเมืองอันเกิดเป็นสังคมวัฒนธรรมของคนชายของขึ้น อาทิ คนไร้บ้าน หญิงขายบริการ ผู้ป่วยโรคเอดส์ ฯลฯ

Fainstein (2014) พบว่า สังคมอเมริกาในอดีต ความเหลื่อมล้ำเกิดจากปัญหาเรื่องชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา และขับเคลื่อนด้วยพลังของชุมชนและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ประสบการณ์จากทางยุโรปชี้ให้เห็นถึง ความเหลื่อมล้ำเกิดจากนโยบายเรื่องสวัสดิการสังคม นโยบายเรื่องที่อยู่อาศัย ที่ส่งผลต่อประเด็นเรื่องความ ยุติธรรมทางสังคม และประเด็นทางการเมือง หรือกล่าวได้ว่า ประเด็นเรื่องความยุติธรรมและการเมืองมีผลต่อ ความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เกิดขึ้นนอกจากนั้น การแบ่งแยกทางสังคมยังส่งผลต่อการแบ่งแยกเครือข่ายทางสังคม และพื้นที่ต่างๆ ออกจากกัน ดังเช่นที่ Gordon and Monastiriotis (2006) ชี้ให้เห็นถึง บทบาทของเครือข่าย เพื่อนบ้านทำให้เกิดการแบ่งแยกกลุ่มที่พักอาศัยในเมือง ซึ่งมีผลต่อการกำหนดนโยบายด้านที่อยู่อาศัยที่เกี่ยวข้อง กับเมือง เช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นจากการศึกษาชุมชนในเมืองมหานคร นครเซี่ยงไฮ้ ประเทศจีน (Li and Wu, 2006) .และกรณีศึกษาของชุมชนคนอีสานในกรุงเทพมหานครในการเข้าถึงโอกาสที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีและความเสมอ จากการได้รับปฏิบัติต่อหน่วยงานรัฐ (ยงยุทธ, 2556: 90) หรือที่ Krivo et al (2013) และ Sandler (2007) ที่ ศึกษาเรื่องพื้นที่กายภาพรวมถึงกลไกเชิงสถาบันอย่างเช่นระบบการวางผังและการจัดการเมืองที่มีส่วนผลิตซ้ำความ แยกตัวของคนในสังคมของกลุ่มคนที่เสียเปรียบกว่า โดยเรียกว่า “การผลิตซ้ำของความเหลื่อมล้ำในเมืองภายใต้ การแบ่งแยกทางสังคม”

ดังนั้น ความเหลื่อมล้ำทางสังคมจึงมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นทางการเมือง ความยุติธรรม ความแตกต่าง ด้านเชื้อชาติ และศาสนา โดยมีตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจเป็นตัวขับเคลื่อน และนโยบายในการพัฒนาเมืองเป็น แรงผลักดันที่สำคัญที่สุด ส่งผลต่อการแบ่งแยกทางสังคมและทางกายภาพด้านการอยู่อาศัยอย่างเป็นรูปธรรม ปรากฏการณ์ในสหรัฐอเมริกาและยุโรปนี้ชี้ให้เห็นว่า ความเหลื่อมล้ำในสังคมปรากฏในเกือบทุกสังคม และมีความ

เกี่ยวข้องกับสถานภาพของบุคคลที่เกิดจากโครงสร้างทางสังคมที่นำไปสู่การสร้างลำดับชั้นทางสังคม (Social Hierarchy) ดังเช่น สังคมที่มีการอยู่ร่วมกันแบบชนเผ่า หรือสังคมที่มีเครือข่ายในระบบเครือญาติ สถานภาพทางสังคมเกิดขึ้นใน 2 ลักษณะคือ สถานภาพที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (Ascribed Characteristics) และสถานภาพที่เกิดขึ้นภายหลัง (Achieved Characteristics) ซึ่งสถานภาพทางสังคมทั้งสองประการนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามความเคลื่อนไหวทางสังคมที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านสถานภาพทางสังคมของผู้คนในสังคมที่ยึดโยงกับฐานะทางเศรษฐกิจมากขึ้น จนกลายเป็นลักษณะของสถานทางเศรษฐกิจสังคม (Socioeconomic status: SES) ตัวอย่างปัญหาที่เชื่อมโยงกันระหว่างสถานภาพทางสังคมกับเศรษฐกิจที่เห็นได้ชัดที่สุดคือ ปัญหาค่าจ้างและการจ้างงานที่มีความเหลื่อมล้ำกันระหว่างลูกจ้างเพศชายและเพศหญิงในหลายประเทศ รวมทั้งปัญหาการกดขี่และความรุนแรงที่กระทำต่อเพศหญิงซึ่งเป็นเพศที่อ่อนแอกว่าภายใต้ทัศนคติที่มองว่าเพศหญิงมีคุณค่าด้อยกว่าเพศชาย และนำไปสู่ปัญหาการเรียกร้องสิทธิที่เท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงและเพศชายในเวลาต่อมา

Cornia (2001) ชี้ให้เห็นถึง ลักษณะของความเหลื่อมล้ำที่ปรากฏเป็นอาการทางสังคมและการเมืองที่เห็นได้ชัดคือ ความไม่มั่นคงทางการเมืองและอัตราการเกิดอาชญากรรม โดยยกตัวอย่างประเทศไต้หวันและแคนาดาที่มีความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการเมืองน้อยทำให้มีอัตราเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นไปด้วยดี นอกจากนี้ ความแตกต่างด้านเชื้อชาติยังเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางสังคมในรูปแบบอื่นตามมา ดังเช่น Johnson (1994) ชี้ให้เห็นถึง ความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติทำให้เกิดการแบ่งแยกด้านย่านที่อยู่อาศัย เครือข่ายทางสังคมทำให้เกิดความแตกต่างด้านการจ้างงานและรายได้ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมอเมริกา สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องชนชั้นสองของวิลสัน (Wilson's theory of underclass, 1987) ซึ่งเป็นความเหลื่อมล้ำในแง่สถานะทางสังคมรวมทั้ง Glaeser, Resseger, and Tobio (2009) และ Poveda (2011) ศึกษาความเหลื่อมล้ำในเมืองจากอัตราการเกิดอาชญากรรมและความรุนแรง พบว่ายิ่งความเหลื่อมล้ำในสังคมมีมากขึ้นเท่าใด สถิติการเกิดอาชญากรรมและความรุนแรงยิ่งสูงขึ้นตามไปด้วย

ความเหลื่อมล้ำทางสังคมกับโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ประเด็นการศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำทางสังคมมักเน้นไปที่การลดความเหลื่อมล้ำทางด้านโอกาส โดยสถาบันอนาคตไทยศึกษา (2554) และสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554) ชี้ให้เห็นประเด็นความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสว่าเป็นประเด็นที่สำคัญที่สุด โดยกล่าวว่า โอกาสที่เท่าเทียมกันจะทำให้เกิดความสามารถในการยกระดับทางด้านรายได้ตามมา และลดปัญหาด้านความขัดแย้งทางสังคมนอกจากนั้น แนวคิดการปฏิรูปความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่สำคัญได้แก่ แนวคิดเรื่องการเคลื่อนไหวทางสังคม การสร้างความรู้ในระดับชุมชนและการเชื่อมต่อการเมือง (ประเวศ วะสี, 2542) สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการลงทุนทางด้านสังคมภายใต้เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการปรับตัวสู่สังคมบนเศรษฐกิจฐานความรู้ (TDRI, 2552) ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงประชากรในอาเซียนและผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจที่นำไปสู่ประเด็นปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำทางสังคม (นิพนธ์ พัวพงศกร, 2554)

สรุปแนวคิดเรื่องความเหลื่อมล้ำทางสังคมในภาพกว้างมักเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องประเด็นทางการเมือง ความยุติธรรม ความแตกต่างด้านเชื้อชาติและศาสนา โดยมีตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจเป็นตัวขับเคลื่อน และนโยบายในการพัฒนาเมืองเป็นแรงผลัก ในขณะที่แนวคิดความเหลื่อมล้ำในภาพที่เล็กลงมาพบมีความเกี่ยวข้องกับโอกาสในการสร้างคุณภาพชีวิตตามนโยบายการพัฒนาของภาครัฐ 8 ประการคือ นโยบายเรื่องการจัดสวัสดิการสังคม การจัดเก็บภาษีอย่างเป็นธรรม การยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส การจัดระบบการศึกษาอย่างทั่วถึง ระบบบริการด้านสาธารณสุข การจัดการทรัพยากรร่วมกัน โดยเฉพาะเรื่องที่ดิน รวมทั้งการปกป้องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

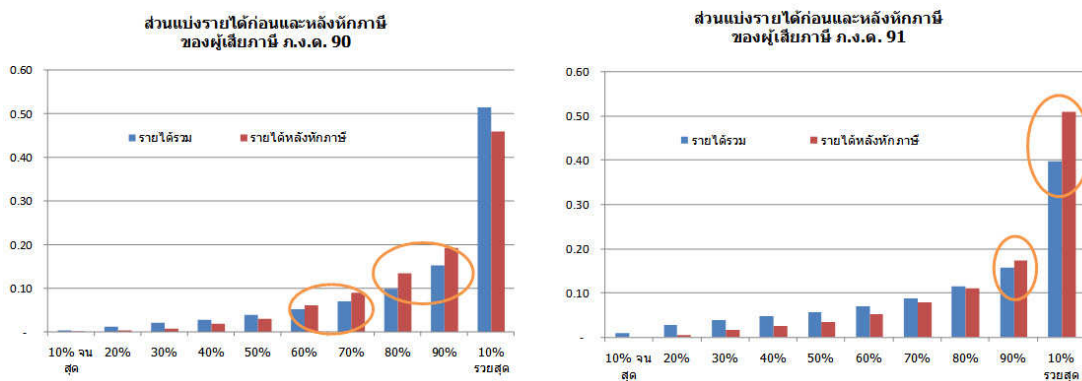
ด้วยเหตุนี้ โอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สิทธิที่รัฐจัดให้แก่ประชาชนภายใต้นโยบายในการพัฒนาประเทศ และประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ อาทิเช่น ประเด็นการศึกษา เรื่องนโยบายสาธารณะต่างๆ เช่น นโยบายสาธารณะเพื่อยกระดับไทยให้พ้นกับดักประเทศรายได้ปานกลาง (TDRI, 2556) นโยบายสังคมสำหรับประเทศไทย (สมเกียรติ วันทะนะ, 2536) เป็นต้น นโยบายของภาครัฐนั้นเป็นนโยบายที่ส่งผลต่อการพัฒนาในวงกว้างมากที่สุด และส่งผลโดยตรงต่อสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนควรจะได้รับอย่างเท่าเทียมกัน ด้วยเหตุนี้กระบวนการพัฒนาโดยภาครัฐจึงมีความเชื่อมโยงกับประเด็นการศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำในบริบทพื้นที่ต่างๆ ประเด็นสำคัญที่ถูกหยิบยกมาพูดคุยนามากที่สุด ก็คือ 'ความเหลื่อมล้ำอย่างสุดขั้วในทุกมิติ'(คณะกรรมการปฏิรูป, 2553) ตัวอย่างเช่น สัดส่วนรายได้ระหว่างคนรวยสุดกับคนจนสุดที่ห่างกันอย่างเห็นได้ชัด เพราะคนที่รวยสุดนั้นมีสัดส่วนรายได้อยู่ที่ 55 เปอร์เซ็นต์ ขณะที่กลุ่มคนจนสุดนั้นอยู่ที่ 4.4 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น และเมื่อมาพิจารณาถึงในการจ่ายภาษีกลับพบว่า ร้อยละ 70 ของครัวเรือนไทยไม่เสียภาษี โดยกลุ่มที่เสียภาษีมากที่สุด ก็คือกลุ่มที่ประกอบอาชีพอิสระและการค้า-ธุรกิจดังนั้น คณะกรรมการปฏิรูปจึงมีข้อสรุปในการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพื่อให้ประชากรทุกกลุ่มเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งเรื่องธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง (ที่มา:<http://politicalbase.in.th/index.php/>)

แม้กระนั้นก็ตาม สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำได้ถูกหยิบยกขึ้นเป็นประเด็นที่นำไปสู่ข้อเรียกร้องทางการเมืองแม้หลายฝ่ายจะยังมีความเห็นต่างกันว่าความขัดแย้งทางการเมืองในปัจจุบันนี้มีเหตุผลมาจากความไม่ลงตัวทางการเมือง หรือเหตุอื่นกันแน่ แต่เราต้องยอมรับว่าความเหลื่อมล้ำนั้นมีจริงในสังคมไทย และมีมานานแล้ว ช่องว่างระหว่างรายได้ของคนรวยกับคนจนเป็นเหตุการณ์หนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในสังคม การสำรวจโดยหน่วยงานของรัฐในปี 2552 พบว่า ร้อยละ 40 ของคนกรุงเทพฯ และร้อยละ 36 ของคนอีสาน มีความเห็นว่า ช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนนั้นสูงมากถึงขั้นยอมรับไม่ได้ และเกือบร้อยละ 80 ของคนไทยทั่วประเทศ ยอมรับว่ามีความเหลื่อมล้ำของรายได้มีที่ยังยอมรับได้และมากจนยอมรับไม่ได้ (วรวรรณ, 2552)

ตัวอย่างการศึกษาประเด็นเรื่องนโยบายการจัดเก็บภาษีอย่างเป็นธรรมกับการจัดสวัสดิการสังคม ซึ่งมักเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างเห็นได้ชัด หากเราพิจารณาถึงกระบวนการพัฒนาเมืองจะพบว่า เมืองเป็นแหล่งรายได้ของรัฐจำนวนมากอย่างมีนัยสำคัญ ด้วยเหตุนี้ พื้นที่เมืองจึงมักได้รับการพัฒนา

อย่างดี รวมทั้งคนเมืองมีสวัสดิการสังคมที่ดีกว่าคนที่ไม่ได้อยู่ในเมือง วัชรพล (2557: 40) ได้ตั้งข้อสังเกตหนึ่งจากการศึกษาการกระจายงบประมาณของรัฐบาลไทยพบว่าเกิดสถานะความลำเอียงของรัฐบาลในการจัดสรรงบประมาณที่เกิดขึ้นเฉพาะกรุงเทพมหานครเท่านั้น ความคิดดังกล่าวนี้นำไปสู่ผลลัพธ์ของการสร้างความแตกต่างระหว่างพื้นที่เมืองกับพื้นที่ในส่วนอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด และเป็นประเด็นปัญหาความเหลื่อมล้ำ ที่นำไปสู่ข้อถกเถียงถึงโอกาสและความเท่าเทียมกัน รวมทั้งศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ให้ปรากฏในนโยบายด้านต่างๆ ได้แก่ การขยายผลผลิตภัณฑมวลรวมของจังหวัดเพื่อลดความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ การสนับสนุนระบบการเงินระดับฐานรากเพื่อการเข้าถึงแหล่งทุนอย่างทั่วถึงโดยพิจารณาพื้นฐานการออมให้มากกว่าหลักทรัพย์สินค้ำประกันในการให้สินเชื่อ และการกำหนดค่าแรงขั้นต่ำ (วัชรพล, 2557: 42-45; TDRI, 2552)

ในปี 2551 ครึ่งหนึ่งของผู้ที่ยื่นแบบ ภ.ง.ด. 90 มีส่วนแบ่งรายได้รวมกันเพียงร้อยละ 11 (ภาพที่ 2.10) เปรียบได้กับบุตรหลานของผู้มีฐานะยากจนที่สุด 5 คนแรกมีส่วนแบ่งรายได้รวมกันเพียงร้อยละ 11 แต่บุตรหลานของผู้มีฐานะดีที่สุด (หรือกราฟแท่งขาวสุด) มีส่วนแบ่งรายได้ถึงร้อยละ 51 และหลังจากรัฐได้หักภาษีเรียบร้อยแล้ว กลับทำให้ส่วนแบ่งรายได้ของบุตรคนที่จนที่สุด 5 คนแรกลดลงเหลือร้อยละ 6 แต่ส่วนแบ่งของบุตรคนที่ 6-9 กลับเพิ่มขึ้น ภาษีทำให้ความเหลื่อมล้ำเพิ่มขึ้นทั้งกรณี ภ.ง.ด. 90 และ 91 โดยเฉพาะกรณี ภ.ง.ด. 91 กลุ่มคนที่มีฐานะมากที่สุดกลับได้รับประโยชน์มากที่สุดจากโครงสร้างภาษี (กราฟแท่งขาวที่วงกลมไว้) ทำให้ไม่ถึงเป็นเช่นนั้น ทั้งๆ ที่อัตราภาษีของไทยเป็นแบบก้าวหน้า ทั้งนี้เพราะรัฐอุดหนุนนโยบายอื่นๆ มากเกินไปใส่ลงไปโครงสร้างภาษีรายได้จนมันหมดความสามารถในการสร้างความเป็นธรรมให้แก่สังคม ในที่สุดโครงสร้างภาษีของไทยจึงเป็นแบบถดถอย คือทำให้การกระจายรายได้แย่ลง ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้โครงสร้างภาษีรายได้ถดถอย(ที่มา: <http://tdri.or.th/tdri-insight/inequality-worawan/>)



ภาพที่ 2.10 สัดส่วนรายได้ของผู้เสียภาษี

ที่มา: <http://tdri.or.th/tdri-insight/inequality-worawan/>

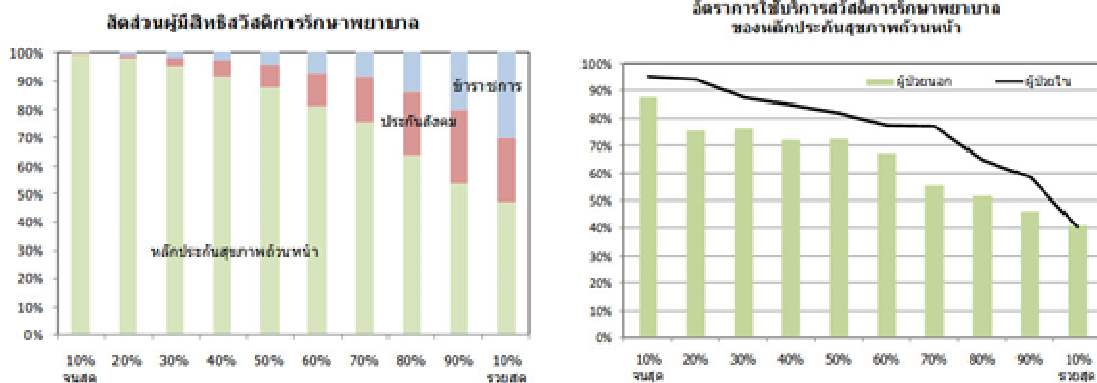
การสร้างโอกาสสู่คุณภาพชีวิตที่ดีทางหนึ่งคือการได้รับการศึกษา จากการวิจัยของ ดิเรกและคณะ (2555: 1) พบว่าประเทศไทยมีช่องว่างความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาอยู่มาก โดยบุตรในครัวเรือนยากจนมีโอกาสเรียนระดับปริญญาตรีเพียงร้อยละ 1 เปรียบเทียบกับร้อยละ 11 ที่เป็นค่าเฉลี่ยระดับประเทศ และร้อยละ 35 ในกลุ่ม

รายได้สูง อีกทั้งโอกาสการเรียนของบุตรมีความสัมพันธ์กับฐานะเศรษฐกิจของหัวหน้าครัวเรือน (หน้า 30) ในประเทศที่มีเมืองโตเดี่ยวระดับมหานคร อย่างเกาหลีใต้ก็ได้มีการศึกษาความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในกลุ่มผู้สูงอายุในเมืองใหญ่ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัวอันซึ่งเป็นผลมาจากการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจที่กระทบต่อความไม่แน่นอนของรายได้ ทำให้เกิดความยากจนในกลุ่มผู้สูงอายุจำนวนมาก (Shin and Kong, 2014)

กรณีศึกษาความเหลื่อมล้ำทางสังคมกับโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเรื่อง คุณภาพและการใช้ชีวิตในเมืองจากการประกอบอาชีพมอเตอร์ไซด์รับจ้าง เพื่อรับส่งผู้โดยสารในเมืองหลวงที่มีสภาพการจราจรแออัดชี้ให้เห็นถึง ความพยายามในการดำรงชีวิตในเมืองอย่างมากโดยไม่สามารถไต่ระดับรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตในเมืองหลวง (Sopranzetti, 2013) นอกจากนี้ยังถูกจัดว่าเป็นประชากรแฝงที่รัฐไม่ได้ให้การรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานในระบบบริการสาธารณะของภาครัฐที่อิงอยู่กับภูมิลำเนาดั้งเดิมตามทะเบียนบ้าน โดยเฉพาะสิทธิการรักษาพยาบาล สิทธิการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำของรายได้ สถานภาพทางสังคมและสิทธิที่ควรได้รับอย่างเห็นได้ชัดเจน

ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นจากระบบการบริการด้านสุขภาพและสาธารณสุข ดังเช่นที่ Connell (2011) กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำในสมัยใหม่ที่เกิดจากผลกระทบของการอพยพเข้ามาในเมือง สิทธิส่วนบุคคลและการเข้ารับบริการทางการแพทย์ข้ามประเทศในประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะในไทยและอินเดีย ซึ่งมีความแตกต่างของบริการด้านสุขภาพระหว่างในเมืองกับในชนบทโดยสัดส่วนแพทย์ต่อจำนวนคนไข้ในกรุงเทพฯ มีน้อยกว่าสัดส่วนแพทย์ต่อจำนวนคนไข้ในชนบทมากกว่า 5 เท่า (สถาบันอนาคตไทยศึกษา, 2556ก:12) หรือกล่าวได้ว่า การพัฒนาเมืองที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพ ซึ่งเกิดจากคุณภาพของสภาพแวดล้อมเพื่อการอยู่อาศัย (McCarthy, 2002) เช่นเดียวกับที่มีงานศึกษาถึงนโยบายการพัฒนาเมืองกับความเหลื่อมล้ำทางด้านสาธารณสุข (Haddad 2006) และสภาวะความเหลื่อมล้ำในโอกาสการได้รับสุขภาวะที่ดีและความเสี่ยงต่อสุขภาพจากการขาดสาธารณูปโภคพื้นฐานและความเสี่ยงต่อความรุนแรงในเมือง ในประเทศบราซิลและแอฟริกาใต้ (Braga et al, 2015; Stephens, 1996: 15-26) สอดคล้องกับ Lawrence (2006) ซึ่งกล่าวว่า นโยบายด้านผังเมืองมีความสัมพันธ์กับภาวะสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของที่อยู่อาศัยและเมืองเป็นอย่างมาก สำหรับในประเทศไทยเองนั้น โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าเป็นรูปธรรมหนึ่งของการลดความเหลื่อมล้ำต่อค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพและสร้างความเป็นธรรมได้ โดยพบว่าผลกระทบของรายจ่ายด้านสุขภาพของครัวเรือนทั้งประเทศมีแนวโน้มลดลงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา (อัญญาและวิโรจน์, 2550: 37) อย่างไรก็ตามตัวอย่างการศึกษาประเด็นเรื่องสวัสดิการการรักษาพยาบาลของรัฐจากข้อมูลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี 2549 แสดงให้เห็นว่า คนมีรายได้น้อยที่สุดร้อยละ 20 ของประเทศต้องใช้สิทธิจากสวัสดิการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า คนรายได้สูงที่สุดของประเทศมีครึ่งหนึ่งที่มีสิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ที่เหลืออีกครึ่งหนึ่งเป็นสวัสดิการข้าราชการและประกันสังคม (ภาพที่ 2.11) ในขณะที่กลุ่มคนรายได้สูงที่มีสิทธิในสวัสดิการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าส่วนใหญ่

ไม่ใช่สวัสดิการที่ตนมีแต่กลับยอมควักกระเป๋าจ่ายเงินเองหรือไม่ก็ให้บริษัทประกันเอกชนจ่าย (โดยตนจะต้องควักกระเป๋าจ่ายเบี้ยประกันก่อน) มีเพียงร้อยละ 40 ของผู้ป่วยกลุ่มรวยที่สุดที่ใช้บริการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าทั้งกรณีผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยใน พฤติกรรมการใช้สวัสดิการของรัฐแบบนี้ชี้ได้ว่าสวัสดิการที่รัฐให้แก่ผู้มีรายได้น้อยเป็นธรรมหรือไม่ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพในกรุงเทพมหานคร (Clarke and Islam, 2005) ที่ตั้งข้อสังเกตถึงการศึกษานี้เฉพาะรายได้โดยไม่เป็นองค์รวมเพื่อบรรเทาปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงระบบสาธารณสุขเป็นการมองที่แคบเกินไป หากแต่ควรมองถึงผลกระทบว่าการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำเฉพาะรายได้อาจส่งผลให้ไปสร้างความเหลื่อมล้ำทางสังคมแทน



ภาพที่ 2.11 สัดส่วนความเหลื่อมล้ำของคนที่เข้าถึงระบบสาธารณสุขของรัฐได้มากกว่าผู้มีรายได้น้อย

ที่มา: <http://tdri.or.th/tdri-insight/inequality-worawan/>

นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอเรื่องกระจายอำนาจของบริการสาธารณสุข โดยกระทรวงสาธารณสุขไม่มีอำนาจบริหารโรงพยาบาลโดยตรง แต่เปลี่ยนให้โรงพยาบาลเป็นองค์การมหาชน หรือไม่ก็ขึ้นกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือแนวคิดเสนอให้ยุบส่วนราชการส่วนภูมิภาค เพราะหมดความจำเป็นแล้ว และให้เกิดการกระจายอำนาจของรัฐบาลไปยังท้องถิ่นให้มากขึ้น โดยคงอำนาจของรัฐบาลกลาง ไว้ที่กิจการต่างประเทศ การทหาร การดูแลความสงบเรียบร้อยของสังคม สวัสดิการพื้นฐาน ภาษี โดยไม่แทรกแซงการบริหารจัดการท้องถิ่น (คณะกรรมการปฏิรูปประเทศ, 2553)

เมื่อพิจารณาอาการของความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในบริบทของเมืองศูนย์กลาง ทั้งจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยในประเทศเพื่อระบุประเด็นของความเหลื่อมล้ำของเมืองศูนย์กลางจากบริบทประเทศไทย (ดูบทที่ 1) และอาการของความเหลื่อมล้ำจากมุมมองในหลากหลายมิติที่ปรากฏในระดับสากล สามารถกล่าวโดยสรุปว่าสถานการณ์ของความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในบริบทเมืองศูนย์กลางขนาดใหญ่บนที่ต่างๆ ของโลก มีเหตุปัจจัยที่เป็นกลไกในการสร้างและผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำมาโดยตลอดอย่างน้อยสามประการ ประกอบด้วย

- 1) ปรากฏการณ์แห่งทุนนิยมเสรีและภูมิศาสตร์แห่งทุน กล่าวคือการไหลลื่นของทุนที่สามารถตัดข้ามผ่านเขตแดนทางภูมิ-รัฐศาสตร์ เมืองศูนย์กลางขนาดใหญ่ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของ“นครโลก” (Global City)

ได้รับอิทธิพลจากระบบการเงินและเศรษฐกิจในระดับโลกจากกลไกการเมืองระหว่างประเทศที่ดำรงอยู่ อาทิ องค์การการเงินโลก การเมือง นโยบายและมาตรการการค้าระหว่างประเทศ ฯลฯ ซึ่งอิทธิพลนี้ส่งผลให้เกิดการตอบสนองจนหล่อหลอมเป็นระเบียบของการจัดสรรทรัพยากรภายใต้อำนาจและกลไกของรัฐ ในสภาวะภายในที่ดำรงอยู่ของกรุงเทพมหานครและพื้นที่ปริมณฑลจึงเป็นผลพวงของปรากฏการณ์นี้ที่สร้างพลวัตให้เกิดความเหลื่อมล้ำทั้งสี่มิติ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำด้านที่ดิน/ที่อยู่อาศัย ความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสในการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและความยากจนในเมือง ด้านอำนาจและการเมืองในการเข้าถึงการบริหารจัดการเมือง และด้านสังคมและโอกาสสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งจากที่ทุนทำงานกับทรัพยากรที่ดินในเมืองให้เปลี่ยนการใช้ประโยชน์และมูลค่า ทำงานกับการกระจายรายได้และสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียม

- 2) โครงสร้างการบริหารพื้นที่เมืองศูนย์กลางที่ไม่สัมพันธ์กับพลวัตของเมืองที่เป็นจริง หมายถึงกลไกการบริหารเชิงพื้นที่ซึ่งไม่สามารถสนองต่อพลวัตความเปลี่ยนแปลงของสภาพปัญหาเมือง กล่าวคือเมืองมหานครทั้งหลายกำลังเผชิญกับความสลับซับซ้อนของประเด็นปัญหาเมืองที่กลไกการบริหารรัฐกิจปัจจุบันก้าวไม่ทันในการที่จะสนองตอบต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำ หนาซ้ำการแก้ปัญหาและการพัฒนาเมืองบางเรื่องยังเป็นส่วนหนึ่งของการผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำเสียเอง อาทิ การขยายโครงสร้างพื้นฐานเพื่อประโยชน์สุขและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนกลุ่มหนึ่ง บ่อยครั้งเกิดขึ้นบนต้นทุนของคนอีกกลุ่มหนึ่ง หรือความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่รอยต่อเมืองที่เกิดจากการแบ่งเขตพื้นที่ปกครองของของเมืองมหานครกับชนเมืองที่แยกจากกัน ในขณะที่การแก้ปัญหามีความเกี่ยวเนื่องกัน ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำในการใช้ที่ดิน ความเหลื่อมล้ำในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง
- 3) โอกาสในการเข้าถึงกระบวนการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเปลี่ยนแปลงเมือง รัฐในฐานะผู้กระทำหลัก (Agency) ดำเนินการผ่านโครงสร้างและกลไกในการบริหารรัฐกิจตามภารกิจแห่งรัฐโดยกระบวนการออกแบบการบริหารราชการนี้เอง ได้มีส่วนในการไม่สนองตอบต่อมิติความเหลื่อมล้ำเนื่องจากกระบวนการพัฒนาโครงการได้สร้างผลิตภาพเป็นความเหลื่อมล้ำในตัวเอง (By-product) อาทิ กรณีของการแก้ปัญหาการรुकล้ำคลองสาธารณะของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนแออัดริมคลอง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำท่วมในกรุงเทพมหานครที่ถือว่าเป็นนโยบายการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมเมืองได้ก่อให้เกิดผลพวงในการสร้างความเหลื่อมล้ำประเด็นสิทธิที่จะอยู่ในเมืองติดตามมา หรือกรณีการพัฒนาพื้นที่นันทนาการสาธารณะสำหรับคนเมืองที่กลับสร้างกระบวนการเจตริฟิเคชัน โดยเปิดโอกาสทางเศรษฐกิจให้แก่คนที่มั่งคั่งมากกว่า ซึ่งลดทอนโอกาสของคนมีรายได้น้อยให้น้อยลงไปอีก เป็นต้น

ในบทต่อไปจะเป็นการฉายภาพสถานการณ์เหล่านี้ในรายละเอียด เพื่อให้เห็นกลไกการผลิตซ้ำและปฏิบัติการของความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางจากมิติต่างๆ ตามที่กล่าวมา

-4-

บทสรุป

ปรากฏการณ์ความเหลื่อมล้ำเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลกซึ่งมากบ้างน้อยบ้างตามแต่ปัจจัยในระดับจุลภาคของภูมิภาคและประเทศนั้นๆ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ประเด็นความเหลื่อมล้ำที่ได้รับความสนใจในช่วงแรกนั้นเป็นผลมาจากเป้าหมายในการแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่เป็นผลมาจากความไม่มีประสิทธิภาพของการกระจายทรัพยากรอย่างทั่วถึง ในบริบทของสากลโลกนั้น พบว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำได้ปรากฏออกเป็นอาการในหลายลักษณะ และเมื่อพิจารณาผ่านสภาวะความเป็นเมืองในระดับเมืองศูนย์กลาง (เมืองมหานคร) ของหลายๆ ประเทศ พบว่ามีลักษณะร่วมกันอยู่หลายประการ จากการปริทัศน์สถานะความรู้ของความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางในบริบทประเทศไทย ซึ่งอภิปรายผ่านกรอบการมองเชิงพื้นที่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลในฐานะฐานพื้นที่ซึ่งสะท้อนพหุลักษณะของความเหลื่อมล้ำในหลากหลายด้าน ได้แก่ ด้านรายได้และเศรษฐกิจ ด้านการเข้าถึงทรัพยากร ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านศักดิ์ศรีและโอกาส ตลอดจนความเท่าเทียมทางสังคม โดยจำแนกออกเป็นห้าด้านดังที่อภิปรายมาแล้วในบทต่างๆ โดยพบประเด็นที่มีน้ำหนักสำคัญที่อันเป็นสาเหตุและปัจจัยที่สำคัญให้ความเหลื่อมล้ำดำรงอยู่ในในบริบทเมืองศูนย์กลาง ประกอบด้วยพื้นฐานอย่างน้อยห้าองค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) การเปลี่ยนผ่านของโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ 2) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรทั้งจากการย้ายถิ่นและพลวัตทางสังคมภายในประเทศนั้น 3) การจัดการและกลไกรัฐต่อการบริหารทุนนิยมเสรี 4) โครงสร้างการเมืองและสถาบันทางการเมืองของรัฐ และ 5) วิธีและรูปแบบการบริหารจัดการเมืองมหานคร ปัจจัยทั้งหมดตามที่กล่าวมามีผลต่อการผลิตและผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำที่สะท้อนออกมาในลักษณะต่างๆ อาทิ ด้านความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ด้านโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ทางด้านการเข้าถึงทรัพยากร ด้านชาติพันธุ์และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ฯลฯ

ประการแรก การเปลี่ยนผ่านของโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่ทำให้เกิดสำนึกเรื่องความเหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะในประเทศที่มีการเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจพื้นฐานจากภาคเกษตรมาสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการ การเปลี่ยนผ่านนี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดเมืองในความหมายหนึ่ง หากแต่ที่การย้ายฐานการผลิตภายหลังจากยุคล่าอาณานิคมและการเข้าสู่สงครามเย็นเข้าสู่ภูมิภาค เอเชีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และลาตินอเมริกา การเปลี่ยนแปลงฐานเศรษฐกิจสู่อุตสาหกรรมของประเทศเหล่านี้มีความแตกต่างจากประเทศที่พัฒนาแล้ว การสะสมทุนผ่านระบบการแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ตามแนวทาง Fordism ได้ดำเนินผ่านกฎเกณฑ์ทางสังคมและโครงสร้างอำนาจที่มีอยู่เดิมตามบริบทของประเทศนั้นๆ ส่งผลให้การกระจายทรัพยากรและโอกาสทางเศรษฐกิจไม่ได้เป็นไปอย่างเท่าเทียมนัก ถึงแม้ว่าการเปลี่ยนผ่านโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมนี้จะทำให้รายได้เฉลี่ยของประชากรในประเทศดีขึ้น แต่การกระจายทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรมนี้ค่อยๆ ส่งผลให้เกิด

ความแตกต่างทางฐานะและรายได้ต่อคนในประเทศอย่างสูงในภายหลัง บนฐานการเข้าถึงทรัพยากรที่ยึดกุมเดิมกลุ่มชนชั้นนำของสังคมที่ได้อาศัยกลไกรัฐในการครอบครองปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่ อีกทั้งมิติด้านเศรษฐกิจและแรงงานก็ยังถูกละเลย (Schindler, 2015: 10-11) ดังตัวอย่างที่ยกมาจากกรณีศึกษาในประเทศแถบเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Ikemoto and Limskul, 1987; Estudillo, 1997; Balisacan and Fuwa, 2004; Spencer, 2010; Akita and Pagulayan, 2014; Akita and Permansah, 2011; Kundu, 2014; Motiram and Sarna, 2014) ในลาตินอเมริกา (Azzoni, 2001; Janvry and Sadoulet, 2000; Bourguignon, Ferreira, and Menendez, 2007; Braga et al, 2015) .ในแอฟริกา (Obeng-Odoom, 2007) หรือแม้แต่ในสหรัฐอเมริกา (Florida and Mellander, 2013) และสวีเดน (Strömblad and Myrberg, 2013) ซึ่งนอกจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจแล้ว โอกาสในการเข้าถึงคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า รวมทั้งการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มคนระดับเดียวกันในด้านอื่นๆ ก็ดำรงอยู่เช่นกัน อาทิ ด้านสาธารณสุข การศึกษา ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินสวัสดิการสาธารณะ สังคม และวัฒนธรรม

ประการที่สอง ความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจได้ปรากฏผลออกมาทางด้านกายภาพอย่างชัดเจน หรือกล่าวได้ว่าสิ่งนี้ได้ปรากฏเด่นชัดออกมาในเชิงพื้นที่ด้วย (Lessman, 2014) ถึงแม้ว่าการย้ายถิ่นจะมีส่วนช่วยลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ระหว่างเมืองและชนบทดังกรณีศึกษาในประเทศจีน (Sun and Wang, 2012) อย่างไรก็ตาม เมืองโตเดี่ยวแบบรวมศูนย์คือลักษณะที่สะท้อนให้เห็นความไม่เท่าเทียมเชิงพื้นที่ เนื่องจากการกระจุกตัวของทรัพยากรและโอกาสในชีวิต ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากรเข้าสู่เมืองอย่างรวดเร็ว (Rapid Urbanization) จากการที่ขาดกลไกการกระจายทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังมีการจำกัดการย้ายถิ่นซึ่งส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำกระจายออกไปอย่างกว้างขวางในหลายมิติ อาทิ ความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบท (Ravillion, 2003; De Silva, 2006) ด้านที่อยู่อาศัย (Clark, 2009) การกระจุกตัวของการถือครองที่ดิน (Laovakul, 2016) ด้านการเคลื่อนที่และโอกาสในการเดินทางที่เท่าเทียมทั้งด้านการประกอบอาชีพและต้นทุนค่าครองชีพ (Sanchez, 2002; Kawabata and Shen, 2007; Yuan and Wu, 2013; Sun, Wang, and .Bei, 2016) การศึกษา (Gordon and Monastiriotis, 2006; Lee, 2015) และสาธารณสุขแม้แต่ในประเทศที่พัฒนาแล้วก็ตาม การย้ายถิ่นฐานของประชากรอย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดการตอกย้ำความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่เพิ่มขึ้นอีกจากเกิดการลงทุนสาธารณูปโภคพื้นฐานอย่างเข้มข้นในเมืองขนาดใหญ่ตามขนาดประชากรและความคุ้มค่าในการลงทุน กอปรกับข้อจำกัดในการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานของรัฐทำให้เมืองอื่นๆ ไม่สามารถพัฒนาขึ้นมาได้อย่างเท่าเทียม (Haddad and Nedovic-Budic, 2006) รวมถึงการจงใจให้เกิดการขยายตัวของเมืองและดูดซับการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองจนกระทั่งเมืองหนึ่งๆ กลายเป็นเมืองขนาดใหญ่เพื่อหาประโยชน์จากส่วนเกินทางเศรษฐกิจอันเป็นผลกระทบที่เกิดในเชิงการเมืองของการพัฒนา (Sridharan, 2011: 202-3) ถึงแม้ว่าแรงงานย้ายถิ่นจะเป็นการช่วยให้เกิดการกระจายรายได้กลับไปยังท้องถิ่นที่แรงงานจากมา และดูเหมือนบริบทที่มีทรัพยากรภาครัฐอย่างจำกัดและการกระจายอำนาจที่จำกัดอย่างในประเทศไทยและ

กรุงเทพมหานครกำลังอาศัยปัจจัยเรื่องการย้ายถิ่นช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ แต่ในระยะยาวรัฐจำเป็นต้องส่งเสริมให้เกิดศักยภาพแรงงานและการศึกษาในเมืองอื่นๆ ให้สูงขึ้น (Amare et al, 2012: 18-19) เพราะท้ายที่สุดแล้วปัจจัยนี้ย่อมส่งผลให้ช่องว่างความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ภายในและระหว่างเมืองมณฑลกับเมืองลำดับรองลงไปอื่นๆ ให้ทวีคูณขึ้น

ประการที่สามนั้น มิเพียงแต่พลวัตภายในประเทศหนึ่งๆ ที่ต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมจนเป็นเหตุหนึ่งของการเกิดความเหลื่อมล้ำเท่านั้น ในอีกด้านหนึ่งระบบโลกกำลังดำเนินอยู่ภายใต้กลจักรทุนนิยมขนาดใหญ่ซึ่งส่งผลต่อการสนองตอบต่อระบบนี้ของรัฐและประเทศต่างๆ แตกต่างกัน การปฏิรูตรัฐเงินตราและการเคลื่อนย้ายทุนเสรีส่งผลให้เกิดการก่อรูปเมืองและประชากรของเมืองตามสายธารแห่งทุนอย่างรวดเร็วส่งผลให้การสนองตอบของระบบกลไกแห่งรัฐภายในประเทศหนึ่งๆ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำมีอาจตามทันทั้งจากการที่รัฐขาดเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพที่จะรักษาสมดุลให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม การปราศจากกลไกการกำกับทุนที่เท่าทันและรวดเร็ว ส่งผลให้การทำงานของทุนดำเนินและเขาไปผสานรวมกับส่วนหนึ่งของอำนาจรัฐและกีดกาสังคมให้เกิดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรกับกลุ่มคนที่มีอำนาจในการรักษาเสถียรภาพแห่งอำนาจนั้นไว้ (Status quo) ภายใต้ทวีลักษณ์ของรัฐที่สมานานแนวคิดเสรีนิยมใหม่ที่ให้คุณค่าแก่ปัจเจกชนกับแนวความคิดรัฐสวัสดิการที่คุณค่าแบบสังคมนิยมประชาธิปไตยย่อมมีนโยบายที่จะตอบสนองกลจักรของทุนในระดับสากลที่แตกต่างกัน : ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าประเทศหรือเมืองที่มีท่าทีที่จะปล่อยให้ให้กลไกตลาดทำงานอย่างเสรีมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำและมีความแตกต่างของคุณภาพชีวิตของคนในสังคมสูงกว่า (Bourguignon, Ferreira, and Menendez, 2007; Koo, 2007; Hill, 2008) แม้แต่ประเทศพัฒนาแล้วที่มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจน้อยกว่าประเทศที่เข้าสู่การพัฒนาเศรษฐกิจสมัยใหม่ภายหลัง (Newly-developed country) ก็ยังประสบความเหลื่อมล้ำในด้านอื่นๆ เช่นกัน อาทิ ภาพรวมของความเหลื่อมล้ำของความเจริญและรายได้ในสหรัฐอเมริกา (Lawrence, 2000; Florida and Mellander, 2013) ความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เกิดจากนโยบายการพัฒนาเมือง (Gray-O' Connor, 2009) ความไม่เท่าเทียมของทำเลที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้แตกต่างกันของกลุ่มคนต่างชนชั้นและการแบ่งแยกทางสังคมในสหราชอาณาจักรที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและนโยบายที่อยู่อาศัย (McKee and Muir, 2013; Levin and Pryce, 2011; Hincks, Webb, and Wong, 2013). ด้านความแปลกแยกของคนในสังคมในยุโรป (Macinczak et al, 2012) ด้านชาติในสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ (Crankshaw, 2012) จึงจะเห็นได้ว่าความเหลื่อมล้ำในหลายด้านนั้นเป็นมิติเชิงสัมพันธ์

ประการที่สี่ ส่วนของพลวัตภายในโครงสร้างทางการเมืองและสถาบันทางการเมืองที่ดำรงอยู่เป็นปัจจัยหนึ่งในการก่อให้เกิดและคงอยู่ของความเหลื่อมล้ำ หรืออาจกล่าวได้ว่าสิ่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างและผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำนั่นเอง การที่เมืองแต่ละเมืองมีนโยบายในการพัฒนาใดๆ นั้นจำเป็นต้องดำเนินการผ่านเครื่องมือทางสถาบัน อาทิ ระบบราชการ กฎหมาย ระเบียบ และแนวทางปฏิบัติ สิ่งเหล่านี้ในมุมหนึ่งเกิดขึ้นเพื่อเอื้อให้เกิดประสิทธิภาพและผลลัพธ์แห่งนโยบาย แต่ในอีกด้านหนึ่งได้กลายเป็น

องค์ประกอบที่สร้างความเหลื่อมล้ำในลักษณะ Zero sum จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าสาเหตุส่วนหนึ่งของปัญหาจากโครงสร้างสถาบันแห่งรัฐที่เป็นส่วนหนึ่งของการผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะกลไกรัฐในลักษณะ “ผลพวง” ของการพัฒนา การดำเนินนโยบายโดยภาครัฐตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้สร้างกลไกในการปฏิบัติติดต้ามมา อาทิ การออกกฎหมายเพื่อรองรับการบริหารราชการแผ่นดินให้แก่หน่วยงานต่างๆ กลไกการปกครองที่ดำรงอยู่ทั้งในระดับส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น กลไกและนโยบายด้านภาษี

หากพิจารณาเฉพาะบริบทของกรุงเทพและปริมณฑลนั้นมีช่องว่างปัญหาเชิงโครงสร้างที่มีส่วนผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำในทุกๆ มิติ อันเนื่องมาจาก 1) การที่กรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ซ้อนทับระหว่างความเป็นศูนย์กลางทิศทางการพัฒนาระดับชาติ และหน่วยการปกครองท้องถิ่นลักษณะหนึ่ง และ 2) กรุงเทพมหานครมีพื้นที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์อย่างมากกับปริมณฑลแต่มีระบบการปกครองที่เป็นอิสระต่อกัน ทั้งสองก่อให้เกิดความไม่มีเอกภาพในเชิงโครงสร้างรัฐกิจ กล่าวคือประการแรก ในการดำเนินการระดับพื้นที่อย่างกรุงเทพมหานครเป็นสนามของนโยบายระดับชาติซึ่งเป็นการกิจเชิงประเด็นแต่ไม่มีอำนาจในการบริการและกำกับพื้นที่ เมื่อเรามองภาพความเหลื่อมล้ำในเชิงพื้นที่ซึ่งเปรียบเสมือนปฏิบัติการที่หลากหลายมิติของความเหลื่อมล้ำอันสร้างปฏิสัมพันธ์จนเกิดพลวัตทั้งจากระบบเศรษฐกิจทั้งระดับมหภาคและจุลภาค โครงสร้างรัฐ สถาบันทางสังคม วัฒนธรรม ฯลฯ ในพื้นที่หนึ่งๆ แล้วนั้น Fainstein (2014) ได้ตอกย้ำถึงความสำคัญของการวางแผนและผังเมืองในฐานะเครื่องมือที่จะเข้ามาช่วยบรรเทาปัญหาความเหลื่อมล้ำในเมืองเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม มิติทางการเมือง รัฐกิจ นโยบายสาธารณะ จึงเป็นเรื่องที่มีอาจจะเลยได้ท่ามกลางพลวัตความเปลี่ยนแปลงของผู้คน ระบบเศรษฐกิจ

และสุดท้ายประการที่ห้า วิธีและรูปแบบการบริหารจัดการเมืองมหานครที่ขาดเอกภาพ โดยนโยบายกรุงเทพมหานครที่ทำงานหลายประเด็นในพื้นที่แต่ขาดขีดความสามารถในการบูรณาการสู่หน่วยปกครองย่อยๆ (ระดับเขต) ขาดเครื่องมือในการจัดการพื้นที่ (กฎหมาย) และการจัดสรรอำนาจ หน้าที่ ตลอดจนงบประมาณอย่างสัมพันธ์กัน ซึ่งการตัดข้ามและซ้อนเหลื่อมภารกิจในพื้นที่เดียวกันอย่างสับสนส่งผลให้การพัฒนาเมืองประเด็นหนึ่งให้ผลกระทบที่ออกมาในรูปความเหลื่อมล้ำในอีกประเด็นหนึ่งอยู่เสมอ ประการที่สองการผสมนโยบายของพื้นที่ต่อเนื่องระหว่าง กรุงเทพมหานครและปริมณฑลทำได้ยากเนื่องจากทั้งสองพื้นที่ทำงานบนโครงสร้างราชการคนละส่วน อีกทั้งยังขาดกลไกและเครื่องมือในการผสมผสานการจัดการพื้นที่อย่างเป็นองค์รวม โดยบ่อยครั้งที่การแก้ปัญหาพื้นที่หนึ่งได้กลายเป็นการสร้างปัญหาของอีกพื้นที่หนึ่ง เป็นต้น

ข้อสรุปที่อภิปรายมาข้างต้นคือสังเขปของลักษณะสภาวะการณ์แห่งความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่ในเมืองศูนย์กลางทั้งจากกระบวนการและพัฒนาการภายในรัฐไทยเองและอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก ตลอดจนจนถึง บริบทเชิงสังคม การปกครอง เศรษฐกิจอันมีปฏิสัมพันธ์อย่างเป็นพลวัตที่ดำเนินไปตามสายธารของเงื่อนไข ทั้งทางนโยบาย โครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม ได้ส่งผลกระทบต่อคนจนเมืองและผู้ด้อยโอกาสกลุ่มต่างๆ ที่เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบในงานวิจัยนี้ภายใต้ประเด็นปัญหาความเหลื่อมล้ำสี่ประการ ได้แก่

1) ความเหลื่อมล้ำด้านที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยบริบทเมืองศูนย์กลางได้สะท้อนออกมาในรูปของสิทธิที่จะอยู่ในเมือง ภาวะการณ์ที่คนจนเมืองไม่สามารถเข้าถึงที่อยู่อาศัยได้ ตลอดจนถูกเบียดขับออกจากย่านที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีจากกลไกของทุนจากฐานคติเสรีนิยมใหม่ในรูปของการเจเนตรีฟิเคชัน (Gentrification) และการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนและสาธารณูปโภคขนาดใหญ่ในเมือง 2) ความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจและรายได้ ที่สะท้อนออกมาในรูปของกลไกตลาดเสรีนิยมใหม่กับสภาวะการแข่งขันที่ไม่เท่าเทียม อีกทั้งกลไกของรัฐที่เอื้อประโยชน์ทุนขนาดใหญ่ที่เบียดขับโอกาสของคนตัวเล็กตัวน้อยต่อโอกาสทางด้านอาชีพ 3) ความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากร ที่สะท้อนผ่านช่องว่างโครงสร้างการบริหารรัฐกิจเชิงพื้นที่ระหว่างกรุงเทพมหานครและปริมณฑลในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะมูลฝอยและน้ำเสียที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรน้ำ ดิน ในพื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง ความลักลั่นของกลไกทางผังเมือง และการบริหารจัดการความเสี่ยงอุทกภัยที่เลือกปฏิบัติ และ 4) ความเหลื่อมล้ำด้านการเมือง ที่สะท้อนในรูปของโครงสร้างและกลไกของรัฐเป็นเครื่องมือในการจัดสรรประโยชน์แก่กลุ่มคนที่สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากอำนาจรัฐในเชิงนโยบายได้ผ่านการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานและโครงการขนาดใหญ่ โดยผู้มีส่วนได้เสียต่อการพัฒนาหลายฝ่ายไม่สามารถเข้าถึงข้อมูล รวมถึงไม่สามารถเข้าถึงการมีส่วนร่วมในกลไกการตัดสินใจ ดังสะท้อนในกรณีศึกษาของการพัฒนาที่ดินและโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ของหน่วยงานรัฐเพื่อการพัฒนาเมือง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาและปฏิบัติการในอนาคต

ข้อค้นพบในการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำ กอปรกับการจัดเวทีสัมมนากลุ่มย่อยเพื่อระดมสมองกับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียในประเด็นความเหลื่อมล้ำของเมืองศูนย์กลาง เมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2559 ในการพัฒนาโจทย์วิจัยและลำดับความสำคัญของประเด็นเหล่านี้ โดยเชิญผู้แทนจากกลุ่มต่างๆ 5 กลุ่ม รวม 12 คน เพื่อแลกเปลี่ยนและกระชับประเด็น ประกอบด้วย 1) กลุ่มตัวแทนมิติด้านที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย/ชุมชนแออัดในเมือง จากสหพันธ์องค์กรชุมชนคนจนเมืองแห่งชาติ (สอช.) 2) กลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการทิ้งขยะที่เขตพื้นที่ปริมณฑล 3) กลุ่มเกษตรกรชานเมืองที่ได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเมือง 4) ผู้แทนผู้ใช้แรงงานในพื้นที่ปริมณฑล และ 5) ผู้แทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ติดต่อกับกรุงเทพมหานคร โดยเนื้อหาการแลกเปลี่ยนสามารถสรุปเป็นสาระสำคัญได้ดังนี้



ภาพที่ 4.1 บรรยากาศการสัมมนาระดมสมอง

ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้พัฒนาและแลกเปลี่ยนโจทย์วิจัยในอนาคต พอสังเขปดังนี้

- ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรที่ดินในเมือง ที่อยู่อาศัย .ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิที่จะอยู่ในเมือง โดยเฉพาะประเด็นสิทธิในย่านชุมชนเก่าที่กำลังได้รับผลกระทบจากการพัฒนาอันส่งผลให้เกิดความพยายามผลักดันในการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในเมืองและการใช้ประโยชน์อาคารให้สนองตอบเชิงพาณิชย์มากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้เกิดกระบวนการไล่รื้ออย่างอ่อน (Soft Eviction) โดยอาศัยกลไกราคา การยกเลิกสัญญาเช่า การขึ้นค่าเช่าอาคารและที่ดินจนกิจกรรมทางเศรษฐกิจเดิมไม่อาจดำรงอยู่ได้และแทนที่ด้วยกิจกรรมชนิดใหม่ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางวัฒนธรรมในเขตเมืองขึ้นในเนื่องจากผู้คนในฐานะพาหะทางวัฒนธรรมได้โยกย้ายออกไปจากพื้นที่ทางวัฒนธรรมเดิม จึงควรมีการศึกษาในเชิงวิชาการและการวิจัยเชิงปฏิบัติการว่า การพัฒนาทางเศรษฐกิจเชิงภูมิศาสตร์พื้นที่เมืองชั้นในมีความสัมพันธ์ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางวัฒนธรรมจากการแทนที่ระหว่างวัฒนธรรม/วิถีชีวิตชุมชนเก่ากับกิจกรรมทางเศรษฐกิจใหม่
- ปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากการเข้าถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในฐานะผู้มีส่วนได้เสียจากการพัฒนาเมือง โดยเฉพาะการพัฒนาพื้นที่และโครงสร้างพื้นฐานในโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ ที่ส่งผลต่อความมั่นคงในอาชีพ เศรษฐกิจ วิถีชีวิต ที่ชุมชน/กลุ่มผู้มีรายได้น้อยหรือมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจต่ำ จักถูกเบียดขับออกจากความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนา อาทิ การพัฒนาที่ดินขนาดใหญ่ของรัฐเพื่อการพัฒนาเมืองโดยผู้มีส่วนได้เสีย/ผู้ได้รับผลกระทบ ไม่สามารถเป็นส่วน

หนึ่งที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาแต่กลับถูกแทนที่ด้วยกลุ่มที่มีอำนาจในการเข้าถึงโครงสร้างและกลไกรัฐและสถาบันทางการเมืองได้มากกว่า

- O ความเหลื่อมล้ำทางการเมือง ปัญหาเมืองศูนย์กลางเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เชิงสถาบันการปกครองก่อให้เกิดการดำรงอยู่ของความเหลื่อมล้ำหลายลักษณะ ดังนั้นควรพัฒนาโจทย์วิจัยให้นำไปสู่การศึกษาเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการของกรุงเทพมหานครทั้งกลไกการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ในหน่วยปกครองของกรุงเทพมหานครระดับเขต และกลไกการบริหารรัฐกิจที่ไม่เป็นเอกภาพของการจัดการเมืองข้ามพื้นที่ปกครองระหว่างกรุงเทพมหานครและจังหวัดปริมณฑล อาทิ การใช้มิติความเหลื่อมล้ำด้านการเมืองไปเป็นฐานควบคู่กับการตั้งโจทย์วิจัยด้านการบริหารจัดการเมืองเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ คุณภาพชีวิตและสุขภาวะจากปัญหาขยะในจังหวัดปริมณฑลที่รองรับปัญหาการขาดพื้นที่ทิ้งและกำจัดขยะในกรุงเทพมหานคร ความไม่สมดุลการบริหารจัดการน้ำเพื่อการระบายน้ำท่วมและการใช้ที่ดินเพื่อการพักอาศัยและเพื่อการเกษตรกรรม ความไม่เป็นธรรมเชิงนโยบายในการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่ชานเมือง
- O ผลกระทบจากการดำเนินนโยบายสาธารณะและโครงการการพัฒนาเมืองขนาดใหญ่ของรัฐ จนส่งผลต่อความสูญเสียโอกาสทางเศรษฐกิจและอาชีพของผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา อาทิ การเหยียดหยามที่ไม่เป็นธรรมในการเวนคืน การเปลี่ยนแปลงย่านและชุมชน ความไม่เท่าเทียมการประเมินคุณค่าทางวัฒนธรรมกับคุณค่าทางเศรษฐกิจ เป็นต้น นอกจากนี้ในพื้นที่เมืองศูนย์กลางที่โอกาสทางเศรษฐกิจของคนตัวเล็กตัวน้อยต้องอาศัยพื้นที่สาธารณะเป็นแหล่งทำมาหากินในรูปแบบของการค้าที่ไม่เป็นทางการ (หาบเร่ แผงลอย) การบริการขนส่งและโดยสาร (รถจักรยานยนต์รับจ้าง) ในขณะที่นโยบายในการขอคืนพื้นที่สาธารณะอาจส่งผลต่อโอกาสในการทำกินของคนเหล่านี้ในเมืองน้อยลงไป การเข้าไม่ถึงโอกาสทางเศรษฐกิจและถูกเบียดขับให้เข้าถึงปัจจัยการผลิต (ทำเล) ในวันนี้ควรมีการศึกษาถึงผลกระทบต่อค่าครองชีพในเมืองเมื่อระบบเศรษฐกิจไม่เป็นทางการหายไป
- O ความเหลื่อมล้ำด้านสังคมและโอกาส ความเท่าเทียมในการเข้าถึงและโอกาสในการใช้พื้นที่สาธารณะของเมือง การเข้าถึงแหล่งงาน และโอกาสในการเข้าถึงคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับผู้ที่ยากด้อยกว่าในสังคม อาทิ ผู้สูงอายุ ผู้พิการ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- คณะกรรมการปฏิรูป (2553). ปัญหาความเหลื่อมล้ำ [http://politicalbase.in.th/index.php?title=](http://politicalbase.in.th/index.php?title=คณะกรรมการปฏิรูปประเทศ)
[คณะกรรมการปฏิรูปประเทศ](#) สืบค้นวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2559.
- คณะกรรมการปฏิรูป (2554ก). ข้อเสนอการปฏิรูปโครงสร้างอำนาจ. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2559 จาก www.isranews.org/isra-news/download/1397/25243/18.html
- คณะกรรมการปฏิรูป (2554ข). แนวทางการปฏิรูปประเทศไทย: ข้อเสนอต่อพรรคการเมืองและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง
- คณะกรรมการปฏิรูป (2554ค). รายงานภาคผนวก: รวมเอกสารข้อเสนอและเอกสารทำงานฉบับร่างของคณะกรรมการปฏิรูป กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง
- ชัยรัตน์ เอี่ยมกุลวัฒน์ (2555). การกระจายภาระภาษีและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย: 2531-2552. รายงานวิจัย ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ชาติรี ประกิตินนทการ (20549) โครงการวิจัยเพื่อจัดทำแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา ชุมชนบ้านไม้โบราณ "ป้อมมหากาฬ" กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ณัฐพล แสงอรุณ (2555) สิทธิที่จะอยู่ในเมือง: ภาพสะท้อนจากการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิการอยู่อาศัยของ ชุมชนบางบัว. วารสารวิจัยและสาระทางสถาปัตยกรรมและการผังเมือง 9(1): 1-12.
- ณัฐวุฒิ อิศวโกวิทวงศ์, มนต์ทวี จิระวัฒน์ทวี, ศุภสิติ รอดเจริญ และปณายุ ไชยรัตนานนท์.(2557). มรดกชุมชนท่ามกลางมรดกประวัติศาสตร์ชาติ: ความพยายามในการอนุรักษ์ชุมชนวัดราชนัดดา. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 63: 43-54.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และคณะ (2555). ความเหลื่อมล้ำของโอกาสการศึกษาและมาตรการการคลังเพื่อขยายโอกาสการศึกษาให้เยาวชนยากจน. วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์ สถาบันพัฒนา ศาสตร์ 6(1): 1-36.
- เดชา สังขวรรณ และรุ่งนภา เทพภาพ (2553) ปัญหาคนจนเมืองในชุมชนแออัด : องค์ความรู้และกระบวนการขับเคลื่อน เปรียบเทียบประเทศไทย และประเทศเกาหลี. วารสารเอเชีย ตะวันออกศึกษา 15(1): 39-56.
- ปณายุ ไชยรัตนานนท์ และคณะ (2557) โครงการจัดทำแผนพัฒนาที่อยู่อาศัย/แผนป้องกันและแก้ไข ปัญหาชุมชนแออัด จ. นนทบุรี, รายงานศึกษา เสนอต่อการเคหะแห่งชาติ, ตุลาคม
- ปิยะพงษ์ บุชบงก์. (2557). นโยบายพัฒนาเมืองในประเทศไทยในทศวรรษที่ผ่านมา. กรุงเทพฯ: สถาบันคลังปัญญาด้านยุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2552) ภาพรวมของความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการพื้นฐานของประเทศไทย www.cuurp.org/thaiequity/resources/InEquity%20Book.PDF. สืบค้นวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2559.

- ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2559) พลวัตการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจไทยในเชิงพื้นที่กับปัญหาความเหลื่อมล้ำ
www.econ.tu.ac.th/?action=&menu=70&id=&pgmenu=90%E2&type=&lang=en&newsid=. 1 กุมภาพันธ์ 2559
- พันธ์ทิพย์ จงไกรยและชนมณี ทองใบ. (2557) “รูปแบบการกระจายพื้นที่ของพื้นที่เมืองในประเทศ
 ไทย” ; *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์* 35: 30-44
- พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2553) “มองสังคมผ่านชีวิตในชุมชน ‘เจ้า-ชาวบ้าน’ ด้วยสายตาของ ‘เจ้า
 ชาวบ้าน’ ที่ชื่อ อาจารย์ (ม.ร.ว.) อคิน รพีพัฒน์” ใน *มองสังคมผ่านชีวิตในชุมชน*. อคิน
 รพีพัฒน์, 5-27. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
- ไพสิฐ พานิชกุล (2558). *ยุติธรรมชุมชน รากฐานความเป็นธรรมของสังคมไทย*.
www.snc.lib.su.ac.th/serindex/dublin.php?ID=13399531365. สืบค้นวันที่ 1
 กุมภาพันธ์ 2559.
- ยงยุทธ บุราสิทธิ์ (2556). ชุมชนคนอีสานกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกรุงเทพมหานคร:
 กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม* 32(1): 67-92.
- วรรณธรณ ขาญด้วยวิทย์. (2552) *ความเหลื่อมล้ำภาค 2* www.tdri.or.th/tdri-insight/inequality-worawan-2/. สืบค้นวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2559.
- วัชรพล ว่องเกษตรนิยม. (2557) การกำหนดนโยบายการพัฒนาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ของ
 ประเทศไทย. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า* 12(2): 31-51.
- วิจิตร ระวิวงศ์ และคณะ. (2542) *สถานการณ์คนจนและการจัดการแก้ปัญหาคนจนในภาวะวิกฤต
 ทางเศรษฐกิจ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ศุภเจตน์ จันทร์สาสน์ (2552) ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของรายได้ในประเทศไทย. *วารสาร
 ประชากรศาสตร์* 25(2): 71-89.
- ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย (2555). คณะกรรมการปฏิรูปประเทศ
<http://politicalbase.in.th/index.php?title=คณะกรรมการปฏิรูปประเทศ>
- สถาบันอนาคตไทยศึกษา. (2556ก) 8 ข้อเท็จจริง ความเหลื่อมล้ำในไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
 สร้างสรรค์.
- สถาบันอนาคตไทยศึกษา. (2556ข) วิวัฒนาการชุมชนแออัดและองค์กรชุมชนแออัดในเมือง.
 กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาชุมชนเมือง.
- สมชัย จิตสุชน และคณะ. (2552) การลงทุนด้านสังคมภายใต้เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ
 การปรับตัวสู่สังคม-เศรษฐกิจฐานความรู้ จาก www.tdri.or.th/research/social-investment. สืบค้นวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2559.

- สมชัย จิตสุชน. (2552) *Sources and Pro-Poorness of Thailand's Economic Growth*
www.tdri.or.th/research/sources-and-pro-poorness-of-thailands-economic-growth .สืบค้นวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2559
- สวริย์ บุญยमानนท์ และคณะ.(2554) *การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุริชัย หวันแก้ว (2558) *ลดความเหลื่อมล้ำ ทางออกที่ต้องไปให้ถึงของประชาธิปไตย*
www.healthstation.in.th/action/viewvideo/3420/. 1 กุมภาพันธ์ 2559.
- โสภณ พรโชคชัย (2555) *การเปลี่ยนแปลงราคาที่ดินและที่อยู่อาศัย พ.ศ.2528-2555: กรณีศึกษา กรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วารสารธนาคารอาคารสงเคราะห์ (กรกฎาคม-กันยายน): 55-61.*
- โสภณ พรโชคชัย (2559) *ราคาที่ดินและที่อยู่อาศัยในรอบ 30 ปี*. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2559
http://www.ghbhomecenter.com/journal/fileupload/1011Apr16Kc7hl30.GHB_Journal_2016_issue84.pdf
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555) *รายงานการวิเคราะห์สถานะความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2555*
(Online).www.lrct.go.th/th/?wpfb_dl=1433. สืบค้นวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2559.
- ศุภเจตน์ จันทร์สาส์น. (2556) *การคอร์รัปชันและความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ในสังคม: การพิจารณาระหว่างประเทศ.วารสารมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 19(3): 35-59.*
- อคิน รพีพัฒน์ และคณะ (2541) *รายงานการศึกษา โครงการวิจัยและปฏิบัติการวิวัฒนาการชุมชนแออัดและองค์กรชุมชนแออัดในเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- อนรรฆ พิทักษ์ธานินและคณะ. (2558) *คนไร้บ้าน: จุดเริ่มต้นการสำรวจและต่อยอดสุขภาพ*.
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพแห่งชาติ
- อมต จันทรังษี และวิภาวี พงษ์ปิ่น (2558) *คนริมคลอง: ความสัมพันธ์ระหว่างคลอง คน ชุมชน และเมือง*, รายงานวิจัยเสนอต่อสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
- อภิวัดน์ รัตนวราหะ. (2552) *ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ.2524-2548. บทความอภิปราย 2552-1, ภาควิชาการวางผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- อภิวัดน์ รัตนวราหะ.(2558). *เศรษฐกิจที่ดินของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อัญญา ณ ระนอง และ วิโรจน์ ณ ระนอง (2550). *ผลกระทบของหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่มีต่อค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของประชาชนและการลดความยากจน*. กรุงเทพฯ: สถาบันเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

อานันท์ กาญจนพันธ์. (2547) *ตัวตนของคนชายขอบ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ภาษาต่างประเทศ

Ahmad, S. (2012) Housing Inequality in Socially Disadvantaged Communities Evidence from Urban India, 2009, *Environment and Urbanization Asia* 3(1): 237-249.

Akita, T. and Pagulayan, M.S. (2014). Structural Changes and Interregional Income Inequality in the Philippines, 1975-2009. *Review of Urban and Regional Development Studies* 26(2): 135-154.

Akita, T. and Pirmansah, (2011). Urban Inequality in Indonesia *Economic and Development Series* 2011-04, The International University of Japan.

Anand, N. and Rademacher, A. (2011). Housing in the Urban Age: Inequality and Aspiration in Mumbai. *Antipode* 43(5): 1749-1772.

Amare, M. et al. (2012). Rural-Urban Migration and Employment Quality: A Case Study from Thailand. *ADB Economics Working Paper Series No. 39*. Manila: Asian Development Bank

Azzoni, C. R. (2001) Economics Growth and Regional Income Inequality in Brazil. *The Annals of Regional Science* 35:133-152.

Bhan, G. and Jana, A. (2015) Reading Spatial Inequality in Urban India.. *Economics and Political Weekly* 22(1): 50-54.

Balisacan, A.M. and Ducanes . (2006) *Inequality in Asia: A Synthesis of Recent Research on the Levels, Trends, Effects and Determinants of Inequality in Its Different Dimension*. London: Overseas Development Institute:

Balisacan, A.M. and Fuwa, N (2004) Changes in Spatial income Inequality in the Philippines: An Exploratory Analysis. UNU-WIDER, United Nations University (UNU) , No. 2004/34.

Bobo, L. et al. (2000). Multi-City Study of Urban Inequality, 1992-94 [Atlanta, Boston, Detroit, and Los Angeles], The Third ICPSR Version, Ann-Arbor, Michigan: Inter-University Consortium for Political and Social Research.

- Boonyabancha, S. (2009). Land for Housing the Poor—By the Poor: Experience from the Baan Mankong Nationwide Slum Upgrading Programme in Thailand. *Environment and Urbanization* 21(2): 309-329.
- Bourguignon, F, Ferreira, F.H.G, and Menendez, M. (2007) Inequality of Opportunity in Brazil. *Review of Income and Wealth* 53(4): 585-618.
- Braga, L.D.S et al. (2015) Social Inequality on Selected Determinants of Active Aging and Health Status Indicators in the large Brazilian City (2003-2010). *Journal of Aging and Health* 1: 1-17.
- Byrne, D. (2011). Archeological Heritage and Cultural Intimacy: An Interview with Michael Herzfeld. *Journal of Social Anthropology* 11(2): 144-157.
- Chakravorty, S. (1996). A Measurement of Spatial Inequality: The Case of Income Inequality. *Urban Studies* 33(9): 1671-1686.
- Clarke, M. and Islam, S.M.N. (2005). The Relationship between National Income and Health: A New Measurement Applied to Bangkok. *Progress in Development Studies* 5(3): 182-198.
- Clark, W.A.V (2009) Changing Residential Preferences across Income, Education, and Age: Finding from the Multi-City Study of Inequality. *Urban Affairs Review* 44(3): 334-355.
- Connell, J. (2011) A New Inequality? Privatisation, Urban Bias, Migration and Medical Tourism. *Asian Pacific Viewpoint* 52(3): 260-271.
- Cornia, G.A. and Court, J. (2001) *Inequality, Growth and Poverty in the Era of Liberalization and Globalization*. Helsinki: UNU/WIDER
- Crankshaw, O. (2012) Deindustrialization, Professionalization and Racial Inequality in Cape Town. *Urban Affairs Review* 48(6): 836-862.
- Dahiya, B. (2012) Cities in Asia, 2012: Demographics, economics, poverty, environment and governance. *Cities* 29: 544-561
- Deolalikar, A.B. (2002) Poverty, Growth and Inequality in Thailand. *ERD Working Paper Series No. 8*, Retrieved on 4 February 2016 from <https://www.econstor.eu/handle/10419/109231>
- Downey, L. (2007). US-Metropolitan-area Variation in Environmental Inequality Outcomes. *Urban Studies* 44(5): 953-977.

- Elmelech, Y. (2004). Housing Inequality in New York: Racial and Ethnic Disparities in Homeownership and Shelter-Cost Burden. *Housing, Theory, and Society* 21: 163-175.
- Estudillo, J.P. (1997). Income Inequality in the Philippines, 1961-91. *The Developing Economics* 35(1): 68-95.
- Fainstein, S. (2014). My Career as Planner. *Journal of the American Planning Association* 80(3): 268-275.
- Fang, Z. and Sakellariou, C. (2013). Evolution of Urban-Rural Living Standards Inequality in Thailand: 1990-2006. *Asian Economic Journal* 27(3): 285-306.
- Florida, R. and Mellander, C. (2013) *The Geography of Inequality: Difference and Determinants of Wage and Income Inequality across US Metros*. CESIS Electronic Working Paper Series No. 304. The Royal Institute of Technology
- Galasso, V.N. (2014). The Drivers of Economic Inequality: A Background for Oxfam's Inequality Campaign, Oxfam America Research Backgrounder Series. Retrieved on 20 March 2016 from www.oxfamamerica.org/publications/the-drivers-of-economic-inequalitythe-primer.
- Ghosh, S. and Pal, S. (2004). The Effect of Inequality on Growth: Theory and Evidences from the Indian States. *Review of Development Economics* 8(1): 164-177.
- Glaeser, E.L., Resseger, M., and Tobio, K. (2009). Inequality in Cities. *Journal of Regional Sciences* 49(4): 617-646.
- Gordon, I. and Monastiriotis, V. (2006). Urban Size, Spatial Segregation and Inequality in Educational Outcomes. *Urban Studies* 43(1): 213-236.
- Grant, U. (2010) *Spatial Inequality and Urban Poverty Traps*. London: Chronic Poverty Research Center, Overseas Development Institute.
- Gray-O'Connor, J. (2009) Solution in Search of Problems: The Construction of Urban Inequality in "Smart Growth" Discourse. *Berkley Journal of Sociology* 53: 89-123.
- Haddad, M.A. and Nedovic-Budic, Z. (2006). Using Spatial Statistics to Analyze Intra-urban Inequalities and Public Intervention in Sao Paulo, Brazil. *Journal of Human Development* 7(1): 85-109.

- Hales, W. et al (2014) *2014 Global Cities Index and Emerging Cities Outlook: Global Cities, Present and Future*.
- Harvey, D. (2001). *Spaces of Capital: Towards a Critical Geography*. London: Routledge.
- Harvey, D. (2005). *Space of Neoliberalism: Towards a Theory of Uneven Geographical Development*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.
- Harvey, D. (2008). The Right to the City. *New Left Review* 53: 23-40.
- Healy, A. and Jitsuchon, S. (2007). Finding the Poor in Thailand. *Journal of Asian Economics* 18: 739-759.
- Herzfeld, M. (2006). Spatial Cleansing: Monumental Vacuity and the Idea of the West. *Journal of Material Culture* 11: 127-149.
- Herzfeld, M. (2010). Engagement, Gentrification, and the Neoliberal Hijacking of History. *Current Anthropology* 51(Supplement 2): S259-S267.
- Hill, H. (2008). Globalization, Inequality, and Local Level Dynamics: Indonesia and the Philippines. *Asian Economic Policy Review* 3: 42-61.
- Hincks, S., Webb, B., and Wong, C. (2014). Fragility and Recover: Housing, Localities, and Uneven Spatial Development in the UK. *Regional Studies* 48(11): 1842-1862.
- Ikemoto, Y. and Limskul, K. (1987). Income Inequality and Spatial Disparity in Thailand, 1962-1981. *The Developing Economics* 25(3): 249-269.
- Janvry, A. and Sadoulet, E. (2000). Growth, Poverty, and Inequality in Latin America: A casual analysis in 1970-94. *Review of Income and Wealth* 46(3): 267-287.
- Johnson Jr. J.H., Olver, M.L., and Bobo, L.D. (2013) Understanding the contours of deepening urban inequality: theoretical underpinning and research design of a multi-city study. *Urban Geography* 15(1): 77-89.
- Kanbur, R. and Venables, A.J. (2003) *Spatial Inequality and Development*. Cornell-LSE-WIDER Conference on Spatial Inequality and Development, Retrieved on 13 March 2016 from <http://www.arts.cornell.edu/poverty/kanbur/spatialineqintro.pdf>
- Kanbur, R. and Zhuang, J. (2013). Urbanization and Inequality in Asia. *Asian Development Review* 30(1): 131-147.

- Kawabata, M. and Shen, Q. (2007). Commuting Inequality between Cars and Public Transit: The Case of San Francisco Bay Area, 1990-2000. *Urban Studies* 44(9): 1759-1780.
- Kim, E. and Jeong, Y.H. (2003). Decomposition of Regional Income Inequality in Korea. *The Review of Regional Studies* 33(3): 313-327.
- Koechlin, T. (2014). Urban Inequality, Neoliberalism, and the Case for Multidisciplinary Economics. *Review of Radical Political Economics* 46(4): 451-460.
- Koo, H.. (2007) The Changing Faces of Inequality in South Korea in the Age of Globalization. *Korean Studies* 31: 1-18.
- Krivo L.J. et al. (2013) Social Isolation of Disadvantage and Advantage: The Reproduction of Inequality in Urban. Space. *Social Force* 92(1): 141-164.
- Kundu, A. (2014) Exclusionary Growth, Poverty and India's Emerging Urban Structure. *Social Change* 44(4): 541-566.
- Laovakul, D. (2016). Concentration of Land and Other Wealth in Thailand. pp. 32-42. in P. Pongpaichit and C. Baker (eds.) *Unequal Thailand: Aspects of Income, Wealth and Power*. Singapore: NUS Press.
- Lara, F.L. (2011). New (Sub)Urbanism and Old Inequalities in Brazil Gated Communities. *Journal of Urban Design* 16(3): 369-380.
- Lawrence. B. (2000) *Multi-City Study of Urban Inequality, 1992-1994: Atlanta, Boston, Detroit and Los Angeles*. Michigan: ICPSR
- Lawrence, R. (2002). Inequalities in Urban Areas: Innovative Approaches to Complex Issues. *Scandinavian Journal of Public Health* 30: 34-40.
- Lee, Y.S. (2015). School District and the Origin of Residential Land Price Inequality. *Journal of Housing Economics* 28: 1-17.
- Lessmann. C. (2010) Spatial Inequality and Development: Is there an Inverted-U Relationship? *Journal of Development Economics* 106: 35-51.
- Levin, E. and Pryce, G. (2011). The Dynamics of Spatial Inequality in UK Housing Wealth. *Housing Policy Debate* 21(1): 99-132.
- Li, S. (2012). Housing Inequality under Market Deepening: The Case of Guangzhou, China. *Environment and Planning A* 44: 2852-4866.

- Li, Z and Wu, F. (2006). Socio-Spatial Differentiation and Residential Inequalities in Shanghai: A Case Study of Three Neighborhoods. *Housing Studies* 21(5): 695-717.
- Logan, J.R., Bain, Y., and Bian, F. (1999). Housing Inequality in Urban China in the 1990s. *International Journal of Urban and Regional Research* 23(1): 7-25.
- Luciana. S.B. (2015) *Social Inequalities on Selected Determinants of Active Aging and Health Status Indicators in a Large Brazilian City (2003-2010)*. London: SAGE.
- Lustig, N., Lopez-Calva, L.F., and Ortiz-Juarez, E. (2013). Declining Inequality in Latin America in the 2000s: The Cases of Argentina, Brazil, and Mexico. *World Development* 44: 129-141.
- Macinczak, S. et al. (2012) Inequality and rising levels of socio-economic segregation: Lessons from a Pan-European Comparative Study, pp. 358-381. In T. Tammaru et al. (Eds.) *Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: East Meets West*, London: Routledge
- McCarthy, M. (2002). Urban Development and Health Inequality. *Scandinavian Journal of Public Health* 30: 59-62.
- McKee, K and Muir, J. (2013). An Introduction to the Special Issue-Housing in Hard Times: Marginality, Inequality and Class. *Housing, Theory, and Society* 30(1): 1-9.
- Mesa, E.P. (2007) Measuring education inequality in the Philippines, Discussion paper // School of Economics, University of the Philippines, No. 2007, 04.
- Milanovic. B. (2011) A Short History of Global Inequality: The Past Two Centuries. *Explorations in Economic History* 48: 494-506.
- Motiram, S. and Sarma, N. (2014). Polarization, Inequality, and Growth: The Indian Experience. *Oxford Development Studies* 42(3): 297-318.
- Mukholpadhaya, P. (2004). World Income Inequality Data Base (WIID) Review. *Journal of Economic Inequality* 2: 229-234.
- Nikhil, A. and Rademacher. A. (2011) Housing in the Urban Age: Inequality and aspiration in Mumbai. *Antipode* 43(5): 1748-1772.
- Nylund, K. (2014). Conceptions of Justice in the Planning of the New Urban Landscape—Recent Changes in the Comprehensive Planning Discourse in Malmo, Sweden. *Planning, Theory, & Practice* 15(1): 41-61.

- Obeng-Odoom, F. (2012). Neoliberalism and Economy in Ghana: Urban Employment, Inequality, and Poverty. *Growth and Change* 43(1): 85-109.
- Phongpaichit, P. (2016). Introduction Inequality and Oligarchy, pp. 1-31 in P. Phongpaichit and C. Baker (eds.) *Unequal Thailand: Aspects of Income, Wealth and Power*. Singapore: NUS Press.
- Poveda, A.C. (2011). Economic Development, Inequality and Poverty: An Analysis of Urban Violence in Columbia. *Oxford Development Studies* 39(4): 453-468.
- Ravallion, M. (2003). Externalities in Rural Development: Evidence for China. In Kanbur, R. and Venables, A.J. *Spatial Inequality and Development*. Cornell-LSE-WIDER Conference on Spatial Inequality and Development, Retrieved on 13 March 2016 from <http://www.arts.cornell.edu/poverty/kanbur/spatialineqintro.pdf>
- Richardson, T. and Jensen, O.B. (2008). How Mobility System Produce Inequality: Making Mobile Subject Types on the Bangkok Sky Train. *Built Environment* 34(2): 218-231.
- Sampaio, C. F. (2003). *Urban Development and Increased Socio-Spatial Inequalities in Fortaleza, Brazil: The Role of Planning*. Unpublished Master Thesis in Urban Planning, The University of Illinois at Urbana-Champaign.
- Sanchez, T. (2002). The Impact of Public Transport on US Metropolitan Wage Inequality. *Urban Studies* 39(3): 423-436.
- Salesses, P. Schechtner, K., and Hidalgo, C. (2013) The Collaborative Image of The City: Mapping the Inequality of Urban Perception. *PLOS One* 8(7): 1-12.
- Sandler, D. (2007). Place and process: Culture, Urban Planning, and Social Exclusion in Sao Paulo. *Social Identities* 13(4): 471-493.
- Sarkar, S. (2015). Beyond Dispossession: The Politics of Commodification and Land under Speculative Conditions. *Comparative Study of South Asia, Africa, and the Middle East*. 35(3): 438-450.
- Sassen, S. (1991). *The Global City: New York, London, Tokyo*. New York: Princeton University Press.
- Schindler, S. (2015) Urban Transformation, Inequality, and the future of Indian Cities. *Georgetown Journal of International Affairs*, Winter/Spring: 7-15.

- Shin, K. and Kong, J. (2014). Why does Inequality in South Korea Continue to Rise?. *Korean Journal of Sociology* 48(6): 31-48.
- Silva, I.D. (2013) Endowments versus Returns: Counterfactual Quartile Decomposition of Urban-Rural Inequality in Sri-Lanka. *Review of Urban and Regional Development Studies* 25(1): 47-60.
- Sopranzetti, C. (2013). *The Owners of the Map: Motorcycle Taxi Drivers, Mobility and the Politics of Bangkok*. Unpublished Doctoral Dissertation, Harvard University.
- Spencer, J.H. (2010). An Emergent Landscape of Urban Inequality in Southeast Asia: Cementing Socio-Spatial Inequalities in Viet Nam. *Globalizations* 7(3): 431-443.
- Sridharan, N. (2011). Spatial Inequality and the Politics of Urban Expansion. *Environment and Urbanization Asia* 2(2): 187-204.
- Stephens, C. (1996) Healthy Cities or Unhealthy Islands?: The Health and Social Implications of Social inequality. *Environment and Urbanization* 8(2): 9-30.
- Stromblad, P., and Myrberg, G. (2013) Urban Inequality and Political Recruitment. *Urban Studies* 50(5): 1049-1065.
- Sun, W., Wang, X., and .Bei, C. (2016) Income inequality and mobility of rural households in China from 2003 to 2006. *China Agricultural Economic Reviews* 6(1): 73-91.
- Usavagovitwong, N. (2012). *Successful Approaches to National Slum Upgrading and Prevention in Thailand*. Unpublished research report, World Bank Institute.
- Usavagovitwong, N. and Posriprasert, P (2006) Urban poor housing development on Bangkok's waterfront: securing tenure, supporting community processes. *Environment and Urbanization* 18(2): 523-536.
- Vesselinov, E., Cazessus, M., and Falk, W. (2007). Gated Community and Spatial Inequality. *Journal of Urban Affairs* 29(2): 109-127.
- Woodcraft, S. (2014). Understanding and Measuring Social Sustainability. *Journal of Urban Regeneration and Renewal* 8(2): 133-144.
- Yap, K.S. and De Wandeler, K. (2010)' Self-help Housing in Bangkok. *Habitat International* 34: 331-341.
- Yazici, B. (2013). Towards and Anthropology of Traffic: A ride through Class Hierarchies on Istanbul's Roadways. *Ethnos* 74(4): 515-542.

Yuan, Y and Wu, F. (2013). Regional Social Inequalities and Spatial Deprivation in Guangdong Province, China. *Growth and Change* 44(1): 149-167.

ภาคผนวก

1. การศึกษาโครงการก่อสร้างโครงสร้างป้องกันน้ำท่วมริมแม่น้ำในพื้นที่ปริมณฑล: ผลกระทบต่อชุมชน การปรับตัว และแนวทางแก้ไข

ผู้เสนอโครงการ: ดร.รัตมณี อ่องสกุล

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

รายละเอียดติดต่อ: โทร. 02 503 3333 ต่อ 406

โทรสาร 02 504 4826

Email: rutmanee@tei.or.th rutmanee@gmail.com

หลักการและเหตุผล

นโยบายหลักของรัฐในการตอบสนองต่อการป้องกันอุทกภัยครั้งใหญ่หลังเหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2554 เป็นไปในทางที่เน้นการก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ (mega-projects) และการก่อสร้างโครงสร้างแข็ง (hard infrastructure) มากกว่าการสนับสนุนด้านการให้ข้อมูลและการเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวของชุมชนต่อการรับมือภัยพิบัติ ในระดับประเทศ แผนในการบริหารจัดการน้ำในภาพรวมระดับลุ่มน้ำ ได้ถูกแปลให้เป็นการสร้างโครงการผันน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งท้ายที่สุดก็ถูกล้มเลิกไป แต่ก็ได้ทำให้ประเทศไทยเสียโอกาสในการมีแผนและโครงสร้างการป้องกันน้ำท่วมที่มีการบูรณาการและมีความครอบคลุมอย่างเป็นระบบ ในลักษณะเดียวกัน ในระดับท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการสร้างโครงสร้าง เช่น เขื่อนคอนกรีตตลอดแนวแม่น้ำ และการยกระดับถนนขนานแม่น้ำ (เพื่อเป็นแนวเขื่อนป้องกันน้ำ) รวมถึงการสร้างเขื่อนป้องกันน้ำในพื้นที่เฉพาะ เช่น รอบนิคมอุตสาหกรรม ในขณะที่มาตรการด้านผังเมืองหรือการวางแผนการป้องกันน้ำท่วมในภาพรวมทั้งระบบไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร

ยิ่งกว่านั้น โครงสร้างที่สร้างขึ้นส่วนใหญ่นั้นถูกดำเนินการโดยขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และไม่มีการศึกษายืนยันถึงควมมีประสิทธิภาพในการป้องกันน้ำท่วมในอนาคต ในทางตรงกันข้าม โครงสร้างเหล่านั้นมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากการเปลี่ยนทิศทางการไหลของน้ำ และผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมโดยเฉพาะกับผู้อาศัยอยู่นอกแนวเขื่อนกั้นน้ำที่มีความเสี่ยงในการเผชิญภาวะภัยพิบัติจากน้ำที่รุนแรงขึ้น แต่อาจไม่ได้รับการเยียวยา หรือมีมาตรการช่วยเหลือเฉพาะเมื่อเกิดพิบัติภัยอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ปริมณฑล ที่มีลักษณะของ ก) ความหลากหลายของกลุ่มประชากรในพื้นที่; ข) การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินอย่างรวดเร็ว การใช้ที่ดินแบบผสมผสาน (mixed land-use) และค่อนข้างไม่มีแบบแผน; และค) ความไม่ชัดเจนของหน่วยงานรับผิดชอบ รวมถึงข้อจำกัดความสามารถของหน่วยงานท้องถิ่นในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการจัดการอุทกภัย ปัญหาดังกล่าวข้างต้นจะมีผู้เกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หลายฝ่ายและมีแนวโน้มจะมีผลกระทบที่มากกว่าพื้นที่อื่นๆ ที่มีความเป็นเอกภาพ

พื้นที่เป้าหมายการศึกษา

ชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตจังหวัดปทุมธานี หรือจังหวัดนนทบุรี

วัตถุประสงค์และขอบเขตโครงการ

- 1) ศึกษา วิเคราะห์ **ประเภท ลักษณะทางกายภาพและปริมาณการก่อสร้างโครงสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วม** ที่ดำเนินการโดยหน่วยงานรัฐทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น รวมถึงที่มีการก่อสร้างโดยเอกชนขนาดใหญ่
- 2) ศึกษา วิเคราะห์ **ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม** ที่เกิดจากการก่อสร้างโครงสร้างป้องกันน้ำท่วมต่อชุมชนริมแม่น้ำที่อยู่นอกแนวเขื่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นความเสี่ยงต่อภาวะพิบัติภัยจากน้ำ รวมถึงความมีประสิทธิภาพของโครงสร้างในการจัดการน้ำ
- 3) ศึกษา**วิธีการปรับตัวของชุมชนริมแม่น้ำที่อยู่นอกแนวเขื่อน** เกี่ยวกับการป้องกันความเสี่ยงจากภาวะพิบัติภัยจากน้ำภายหลังการสร้างโครงสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วม รวมถึงความช่วยเหลือที่ต้องการและที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ
- 4) ระดมความเห็นจากตัวแทนชุมชนที่ได้รับผลกระทบ หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง และองค์กรชุมชนต่างๆ ผู้เชี่ยวชาญในการวางแผนและจัดการพิบัติภัย เพื่อจัดทำ**มาตรการในการเพิ่มความสามารถในการปรับตัวของชุมชน และ/หรือ มาตรการช่วยเหลือ ชดเชย ผลกระทบ**จากการสร้างโครงสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วม รวมถึงข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโครงสร้างเพื่อประสิทธิภาพที่ดีขึ้นในการจัดการน้ำ และลดผลกระทบต่อชุมชน

เป้าหมายและผลผลิต

- 1) ข้อมูลเชิงคุณภาพและปริมาณของการก่อสร้างโครงสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วมในพื้นที่ปริมาตร และผลกระทบที่มีต่อชุมชนริมแม่น้ำที่อยู่นอกแนวเขื่อน
- 2) ข้อมูลวิธีการปรับตัวและความต้องการของชุมชน เพื่อเป็นฐานในการจัดทำแผนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 3) มาตรการในการเพิ่มความสามารถในการปรับตัวของชุมชน และข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงโครงสร้างที่มีอยู่เพื่อลดผลกระทบของโครงการต่อชุมชน

กิจกรรมหลักและแผนการดำเนินงาน

ระยะเวลาโครงการ: 12 เดือน

	กิจกรรม	แผนการดำเนินงาน
1	ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อระบุขอบเขตการศึกษาอย่างละเอียด วางแผนการดำเนินงาน กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา และพื้นที่ชุมชนกลุ่มตัวอย่าง	เดือนที่ 1
2	รวบรวม ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวกับ ประเภท ลักษณะและปริมาณโครงสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วม ที่ดำเนินการโดยหน่วยงานรัฐ และเอกชน และแผนที่ทางอากาศ ตำแหน่งโครงสร้างและลักษณะชุมชน	เดือนที่ 1- เดือนที่ 3
3	ออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (แบบสอบถามชุมชน/ คำถามสัมภาษณ์กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ/ สัมภาษณ์เชิงลึกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง)	เดือนที่ 3
4	เก็บข้อมูลพื้นที่ในชุมชนกลุ่มตัวอย่าง ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมและวิธีการปรับตัวของชุมชนที่อยู่นอกแนวโครงสร้างเขื่อน	เดือนที่ 4 – เดือนที่ 5
5	เก็บข้อมูล การตอบสนองต่อผลกระทบ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	เดือนที่ 5- เดือนที่ 6
6	วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูลต่อชุมชนเพื่อตรวจสอบ	เดือนที่ 7
7	เก็บข้อมูลเชิงลึกในประเด็นที่มีความสำคัญ จากผลการวิเคราะห์	เดือนที่ 8 – เดือนที่ 9
8	วิเคราะห์ข้อมูล จัดประชุมร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อร่างแผนหรือมาตรการในการ เพิ่มความสามารถในการปรับตัวของชุมชน และ/หรือ มาตรการในการลดผลกระทบ	เดือนที่ 10
9	นำเสนอร่างและรับฟังความคิดเห็นจากตัวแทนชุมชนที่ได้รับผลกระทบ หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง และองค์กรชุมชนต่างๆ ผู้เชี่ยวชาญในการวางแผนและจัดการพิบัติภัย เพื่อ ระบุมาตรการที่มีความเป็นไปได้	เดือนที่ 11
10	รวบรวมข้อคิดเห็น จัดทำแนวทางเสนอผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จัดทำรายงานและเอกสารนโยบายโดยสังเขป (policy brief)	เดือนที่ 12

งบประมาณ 1,497,100 บาท ในระยะเวลา 12 เดือน

	รายการ	งบประมาณ/ หน่วย	จำนวนคน	จำนวนครั้ง	รวม
1	บุคลากร				
1.1	นักวิจัยหลัก	30,000	2	12 เดือน	720,000
1.2	ผู้ช่วยนักวิจัย	18,000	3	8 เดือน	432,000
	รวม (1)				1,152,000
2	ค่าที่พักและเดินทาง				
2.1	ค่าที่พัก	1,000	3 คน x 3 วัน	8 ครั้ง	72,000
2.2	การเดินทาง	5,000	lump sum	8 ครั้ง	40,000
	รวม (2)				112,000
3	การจัดประชุม				
	ประชุมกลุ่มย่อย	2,000	lump sum	5 ครั้ง	10,000
	ประชุมหลัก	500	50	2 ครั้ง	50,000
	รวม (3)				60,000
4	อุปกรณ์และเอกสาร				
4.1	การสื่อสาร	1,000	lump sum	4 เดือน	4,000
4.2	ค่าเช่าอุปกรณ์เก็บข้อมูล	1,000	lump sum	4 เดือน	4,000
4.3	ถ่ายเอกสารข้อมูล ทำแผนที่	10,000	lump sum		10,000
	รวม (4)				18,000
5	จัดทำรายงาน				
5.1	รายงานขั้นต้น	1,000	lump sum		1,000
5.2	รายงานชั้นกลาง	3,000	lump sum		3,000
5.3	รายงานสุดท้าย และเอกสาร นโยบายโดยสังเขป	15,000	lump sum		15,000
	รวม (5)				19,000
	รวม (1)+(2)+(3)+(4)+(5)				1,361,000
	Overhead (10%)				136,100
	รวมทั้งหมด				1,497,100

2. หัวข้อวิจัย: "เมือง/ ชุมชน/ คนกองขยะ: ผลกระทบจากเมืองสู่คนชายขอบ"

นักวิจัยผู้รับผิดชอบ:

1. วชิร บุญวิทยา (อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)
2. อมราภรณ์ จรรย์จิตร (นักวิจัยอิสระ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล (สาขามานุษยวิทยา) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

ที่มาและความสำคัญ:

การขยายตัวทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมเศรษฐกิจรวมทั้งการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้คนที่ย้ายมาอยู่ในเมืองกรุงเทพมหานครทำให้เกิดปริมาณขยะมากขึ้นอย่างมหาศาล ขยะซึ่งถือเป็นส่วนเกินหรือส่วนที่เหลืออยู่ของการทำกิจกรรมต่างๆในเมือง ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำจัดต้องจัดหากระบวนการและวิธีการที่จะกำจัดขยะเหล่านั้นไปเสีย วิธีที่ใช้มาอย่างยาวนาน คือ การเคลื่อนย้ายเพื่อกำจัดออกไปจากพื้นที่ โดยการนำไปทิ้งและกำจัดในพื้นที่นอกเมือง วิธีการกำจัดขยะมูลฝอยของกรุงเทพมหานครในอดีตใช้วิธีฝังกลบในพื้นที่ดิน หลังจากทำการคัดแยกขยะ ในปัจจุบันกรุงเทพมหานครได้นำวิธีการเผาขยะในเตาเผามาช่วยในการกำจัดขยะเพิ่มขึ้นมาอีกทางหนึ่ง ขยะมูลฝอยจากในเมืองมีวันละประมาณเกือบ 10,000 ตัน จะถูกแบ่งกระจายเพื่อกำจัดทิ้งในหลายพื้นที่โดยเป็นพื้นที่รองรับเพื่อเป็นที่พักขยะและเป็นสถานีขนถ่าย ก่อนที่จะมีการกำจัดจะมีการคัดแยกขยะออก เป็นมูลฝอยทั่วไป มูลฝอยอันตราย และมูลฝอยอินทรีย์ ทั้งศูนย์กำจัดมูลฝอยอ่อนนุช ที่รองรับปริมาณขยะมูลฝอยวันละ 3,800 ตันต่อวัน ศูนย์กำจัดมูลฝอยสายไหม รองรับขยะมูลฝอยวันละ 2,300 ตันต่อวัน และศูนย์กำจัดมูลฝอยหนองแขมที่รองรับปริมาณขยะมูลฝอยวันละ 3,900 ตันต่อวัน โดยศูนย์กำจัดมูลฝอยอ่อนนุชจะมีการอัดและห่อด้วยแผ่นพลาสติกก่อนที่จะนำไปฝังกลบและบางส่วนที่เป็นมูลฝอยอินทรีย์ก็จะนำไปเข้าโรงงานทำปุ๋ยหมักอ่อนนุชเพื่อนำขยะกลับมาหมักเป็นปุ๋ย ส่วนศูนย์กำจัดมูลฝอยสายไหมจะใช้วิธีการคัดแยกและนำไปฝังกลบ เช่นเดียวกับที่ศูนย์กำจัดมูลฝอยหนองแขมนั้นจะมีการคัดแยกก่อนที่จะนำเข้าเตาเผาแบบผงตระกรับ (stoker type) รวมถึงแยกเข้าโรงเผาขยะติดเชื้อ ก่อนที่จะนำส่วนที่เหลือไปฝังกลบเช่นเดียวกัน ปัจจุบันเมื่อมีการคัดแยกขยะแล้วทุกศูนย์กำจัดมูลฝอยจะมีสถานีขนถ่ายมูลฝอยเพื่อส่งขยะไปฝังกลบที่สถานที่ฝังกลบมูลฝอย จังหวัดนครปฐมและจังหวัดฉะเชิงเทรา ส่วนขยะมูลฝอยที่อันตรายจะนำไปเข้าเตาเผามูลฝอยอันตรายที่จังหวัดสมุทรปราการ (เพสบูคกรุงเทพฯสีเขียว, 2557) วิธีการฝังกลบเช่นในอดีตนั้นเป็นวิธีการที่ส่งผลกระทบต่อการบินของดินและน้ำที่อยู่โดยรอบบ่อฝังกลบโดยตรง ส่วนวิธีการต่อมาที่ใช้การนำเข้าโรงเผานั้นเป็นการสร้างมลพิษทางอากาศอย่างหนึ่ง การกำจัดขยะทั้งสองวิธีจึงส่งผลกระทบต่อผู้ที่อยู่อาศัยโดยรอบสถานที่กำจัดขยะอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

หนึ่งในพื้นที่นอกเมืองที่เป็นแหล่งทิ้งขยะที่สำคัญ คือ บ่อขยะเขตหนองแขม พื้นที่ทิ้งขยะดังกล่าวอยู่ใกล้เคียงกับชุมชนของผู้ที่มีรายได้น้อยซึ่งสร้างบนที่ดินสาธารณะที่มีชื่อว่า ชุมชนกองขยะหนองแขม ผู้อยู่อาศัยในชุมชนดังกล่าวจึงได้รับผลกระทบจากมลพิษจากการกำจัดขยะ การอยู่ที่ในที่อยู่อาศัยที่ไม่ถูกสุขลักษณะจาก

มลพิษทางกลิ่น อากาศ เสียง ฝุ่นละอองต่างๆ เป็นบ่อเกิดปัญหาสุขภาพอย่างที่เราไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ (ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล, 2549) อย่างไรก็ตาม การอยู่รอบข้างพื้นที่ทิ้งขยะจำนวนวันละ 3,000 ตันที่ กรุงเทพมหานครนำมาฝังกลบถือได้ว่าเป็นโอกาสในการสร้างรายได้จากอาชีพเก็บขยะและของมีค่า พวกเขาสามารถรื้อค้นขยะที่ต้องคัดแยกก่อนการฝังกลบไปขายได้ ชาวชุมชนกองขยะหนองแขมจึงยังคงตั้งบ้านเรือนอยู่ท่ามกลางมลพิษและการหาเลี้ยงชีพจากกองขยะ ในปัจจุบันกระบวนการคัดแยกและทำลายขยะได้เปลี่ยนแปลงไป เมื่อมีการใช้การนำขยะไปเข้าเตาเผา การค้นหาคัดแยกขยะที่มีมูลค่าและทำให้เกิดรายได้ของผู้คนในชุมชนกองขยะนั้นก็เริ่มยากขึ้นทำให้อาชีพการเก็บขยะหรือเก็บของเก่าไปขายลดน้อยลง ผู้คนที่อยู่ในชุมชนกองขยะหนองแขมจึงเปลี่ยนจากผู้ทำอาชีพอยู่ท่ามกลางมลพิษแต่ได้รับประโยชน์จากกองขยะไปสู่ผู้ที่ได้รับผลทางลบจากการกำจัดขยะเพียงอย่างเดียว

การมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำท่ามกลางขยะหรือสิ่งสกปรกจากผู้คนในเมืองที่ไม่สามารถกลับกลายมาเป็นรายได้ เช่นเดิมเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างของคนในชุมชนกองขยะจากผู้พึ่งพิงส่วนเกินของเมืองให้กลายเป็นผู้รับภาระจากส่วนเกินเมือง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความด้อยอำนาจและการเป็นผู้ถูกกระทำจากศูนย์กลางอำนาจหรือคนอยู่ในเขตศูนย์กลางเมืองซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "สถานะความเป็นชายขอบ" จากการที่คนในชุมชนกองขยะหนองแขมจากการไม่มีโอกาสเข้าถึงที่อยู่อาศัยที่มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและการทำมาหาเลี้ยงชีพ จึงเป็นที่น่าสนใจว่าในสถานภาพที่เสียเปรียบนั้น ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นมีวิธีคิดและวิธีการจัดการกับปัญหาและผลกระทบต่างๆที่ได้รับอย่างไร พวกเขามีการจัดการยอมรับหรือต่อต้านกับสภาพชายขอบที่ต้องเผชิญอย่างไร รวมถึงรัฐมองเห็นและมีวิธีการจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนเหล่านี้อย่างไรในฐานะที่พวกเขาก็เป็นพลเมืองเช่นเดียวกัน

วัตถุประสงค์:

1. เพื่อศึกษาถึงการเกิดขึ้นของชุมชนกองขยะที่เป็นผลมาจากปัญหาการพัฒนาเมือง
2. เพื่อศึกษาถึงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จากการอาศัยอยู่รอบพื้นที่กำจัดขยะทั้งก่อนและหลังมีเตาเผาขยะ
3. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการคิดและวิธีการปรับตัวจากการอาศัยอยู่รอบพื้นที่กำจัดขยะที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการมีเตาเผาขยะ
4. เพื่อศึกษาแนวทางในเข้าถึงหลักประกันของรัฐ เพื่อลดปัญหาความความเหลื่อมล้ำ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ:

1. ทำให้เข้าใจกระบวนการพัฒนาเมืองซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเกิดขึ้นของชุมชนกองขยะบริเวณชานเมือง

2. ทำให้เข้าใจวิถีชีวิตของคนที่ย้ายอยู่รอบพื้นที่ที่กำหนดขยะทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงกระบวนการคิดและวิธีการปรับตัวตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เพื่อให้สามารถมีชีวิตรอดได้ในสังคมเมือง

3. ข้อเสนอแนะในการลดความเหลื่อมล้ำแก่ผู้อยู่อาศัยรอบพื้นที่ที่กำหนดขยะ ซึ่งถือเป็นคนจนเมืองกลุ่มหนึ่ง ให้มีโอกาสในการเข้าถึงหลักประกันของรัฐ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีในพื้นที่เมือง

4. ผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นๆที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน หรือปรับใช้กับคนจนเมืองกลุ่มอื่นๆที่ขาดโอกาสในการดำรงชีวิตอยู่ในเมืองอย่างมีคุณภาพ

ขอบเขต

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง (literature reviews) รวมทั้งการเก็บข้อมูลภาคสนาม (fieldwork) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก (in-depth interviews) เพื่อให้เห็นถึงวิธีคิด วิธีการจัดการและวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน รวมทั้งการจัดการอภิปรายกลุ่ม (focus group discussion) ที่จะสะท้อนให้เห็นผลกระทบและปัญหาของการใช้ชีวิตในชุมชน โดยที่พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ชุมชนบริเวณรอบกองขยะหนองแขม การเก็บข้อมูลในพื้นที่จะใช้ระยะเวลาประมาณ 3 เดือนในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งกลับเข้าไปยังชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมหากพบว่ามีข้อมูลใดขาดหายไปและต้องการข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมมากที่สุด

แนวคิดทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้อง

ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศที่กำลังพัฒนาดำเนินไปคู่กับการกีดกันประชากรกลุ่มใหญ่ ออกจากชีวิตทางเศรษฐกิจ การพึ่งพาเทคโนโลยีในการผลิตที่มากขึ้นทำให้ลดความสำคัญของแรงงานคนลง บรรดาคนจนที่อยู่ในเมืองและชนบทมักถูกกีดกันให้ออกไปอยู่ชายขอบของระบบการผลิตไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในด้านของการได้รับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนา กลุ่มคนเหล่านี้จึงถูกกีดกันอยู่ภายใต้ภาวะความยากจนอยู่ตลอด นอกจากนั้นยังเป็นผู้ได้รับผลกระทบที่เกิดจากการขาดบริการด้านสังคมและสวัสดิการ (สุริชัย หวันแก้ว, 2550: 15-16) ดังนั้น การศึกษาผลกระทบที่ได้รับของชาวบ้านที่อยู่อาศัยอยู่บริเวณรอบกองขยะที่ถูกผลักให้เป็นคนชายขอบของสังคมเมืองจึงสามารถนำแนวคิดที่น่าสนใจ 2 แนวคิดมาอธิบาย ได้แก่ 1. แนวคิดเรื่องคนชายขอบ และ 2. แนวคิดเรื่องนิเวศวิทยาเมือง

แนวคิดเรื่อง "คนชายขอบ" (marginal man)

สุริชัย หวันแก้ว (2550:18) กล่าวถึง แนวคิดคนชายขอบในยุคหลังสมัยใหม่ว่า ความเป็นชายขอบ (marginality) ในทางเศรษฐศาสตร์การเมือง หมายถึง ผู้ที่ด้อยอำนาจ (the powerless) คนที่ตกเป็นเบี้ยล่าง

ของคนกลุ่มใหญ่ เมื่อคนเหล่านี้เป็นคนกลุ่มที่มีจำนวนน้อย รวมถึงไม่มีตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมมีสถานะเป็นเพียง "คนอื่น" (the others) ด้วยแล้ว คนเหล่านี้จะถูกกีดกันออกซ้ำแล้วซ้ำเล่า (multiple exclusions) หรือเป็นคนชายขอบในพหุมิติ (multiple marginalities) จนแทบจะเรียกได้ว่าไม่เหลือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์" นักสังคมศาสตร์จึงให้ความสำคัญกับการศึกษากลุ่มคนที่เรียกว่า "คนที่ถูกกดทับไว้" ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ชนกลุ่มน้อย ผู้หญิง คนจน คนพิการ รวมถึงกลุ่มรักร่วมเพศ เป็นต้น คนเหล่านี้มักจะถูกกีดกันและเบียดขับออกจากสังคมไม่ว่าจะในบริบทใดก็ตามทั้ง ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และสิ่งแวดล้อม (สุริชัย หวันแก้ว, 2550: 18-19)

นอกจากนี้ สุริชัย ยังกล่าวถึงการนิยามความหมายของคนชายขอบไว้ว่า "คนชายขอบ" (marginal people) คือ กลุ่มคนที่มีชีวิตอยู่กึ่งกลางหรือห่างไกลจากศูนย์กลางทั้งในภูมิศาสตร์และสังคม วัฒนธรรม ในทางภูมิศาสตร์ คนชายขอบมักจะเป็นกลุ่มคนที่ต้องเคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาเดิมด้วยเหตุทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐานการประกอบอาชีพรวมถึงวิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้ต้องเผชิญกับการแข่งขันแย่งชิงเพื่อให้เข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ถูกกีดกันและเอารัดเอาเปรียบจากคนกลุ่มใหญ่ที่อยู่มาก่อน ส่วนในทางสังคมวัฒนธรรม คนกลุ่มนี้กลายเป็นชนกลุ่มน้อยในสังคมใหม่ วัฒนธรรมเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มย่อยที่ไม่ได้รับการยอมรับ ในทุกสังคมมีประชากรชายขอบ ซึ่งอยู่อาศัยห่างไกลจากศูนย์กลางทาง เศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม คนกลุ่มนี้ขาดอำนาจการต่อรอง ขาดการศึกษา ขาดความมั่นคง และถูกกีดกันออกจากระบบการต่อรองอำนาจและการจัดสรรทรัพยากร ประชากรชายขอบนั้นน่าจะมีความแตกต่างจากประชากรส่วนใหญ่ในสังคมในด้านของชาติพันธุ์ ศาสนา ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจและชนชั้นทางสังคม ดังเช่น ชนกลุ่มน้อย กลุ่มคนอพยพ ชาวบ้านในสลัม โสเภณี เป็นต้น " (สุริยา สมุทคุปต์ และพัฒนา กิตติอาษา, 2542 อ้างถึงใน สุริชัย หวันแก้ว, 2550: 19-20)

การศึกษาเรื่อง "คนเก็บของเก่า: ผู้นำขยะเข้าสู่ระบบการผลิตใหม่และการหมุนเวียนใช้ใหม่" ของ บุญธวัช บุญเจือ สะท้อนให้เห็นภาพของการอยู่ตรงข้ามกันของผู้คนในสังคมเมืองที่มีสถานภาพที่ต่างกันทาง เศรษฐกิจและสังคม ด้านหนึ่งผู้คนมีการบริโภคอย่างไร้ขีดจำกัด แต่ในอีกด้านก็ยังมีผู้คนในชุมชนที่ดำรงชีพหารายได้ด้วยการเก็บขยะหรือแปรเปลี่ยนสิ่งที่ไม่เป็นที่ต้องการแล้วจากในเมืองให้กลับมาใช้ได้ใหม่หรือมีมูลค่า ขยะหรือสิ่งของเหล่านั้นกลายเป็นสิ่งที่มีความหมายในสองด้านที่แตกต่างกันจากการนิยามของแต่ละฝ่าย คนเก็บขยะน่าจะมีบทบาทสำคัญในการเป็นแรงงานที่ช่วยลดปริมาณขยะของเมืองลงโดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนทางทรัพยากรและเศรษฐกิจ แต่นั่นไม่ถือเป็นความดีความชอบที่ได้รับการยกย่องจากผู้คนในอีกสถานภาพหนึ่ง การรับรู้ของผู้คนในเมืองนิยามและครอบงำอัตลักษณ์ให้พวกเขาเป็นคนเก็บขยะ ซึ่งความหมายของคนในเมืองยังคงนิยาม "ขยะ" ว่าเป็นของสกปรก และไม่เป็นที่ต้องการ ทำให้คนเก็บขยะหรือคนเก็บของเก่าต้องเผชิญกับการกลายเป็นคนชายขอบไม่เพราะมิติทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังต้องเผชิญกับความหมายเชิงสัญลักษณ์ในทางลบจากสังคมที่สร้างอัตลักษณ์ให้พวกเขาเป็นกลายเป็นกลุ่มคนที่สกปรกและไม่เป็นที่ต้องการของสังคม (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546:16-17)

การให้ความหมายหรือนิยามอัตลักษณ์ของกลุ่มคนชายขอบโดยคนกลุ่มใหญ่นั้น มีอีกหนึ่งแนวคิดที่น่าสนใจนั่นคือ **กลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้** (subaltern group) (สุริชัย หวันแก้ว, 2550: 37-42)

แนวคิดเรื่องกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้นั้น เริ่มโดย อันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) นักทฤษฎีมาร์กซิสต์ชาวอิตาลี เขาเห็นว่า subaltern เป็นกลุ่มคนที่อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและถูกกดทับอยู่ได้ ชนชั้น ความเป็นท้องถิ่น เป็นราษฎรที่ถูกภาครัฐ ภาคปกครองเพิกเฉย ไม่มีอำนาจและบทบาทต่อรัฐและประชาสังคม เขาสนใจความสัมพันธ์และพันธมิตรทางการเมืองและอำนาจของคนกลุ่มนี้กับกลุ่มการเมืองผู้มีอำนาจ ต่อมาในช่วงปี 1980 แนวคิดนี้เริ่มได้รับความสนใจอย่างจริงจังที่ประเทศอินเดียมีนักวิชาการทั้งชาติตะวันตกและอินเดียจำนวนมากเข้าร่วมในงานสัมมนา และการจัดทำหนังสือชุด "Subaltern studies: Writing on South Asian History and Society" สปีวัค (Spivak) นักวรรณคดี เสนอแนวทางการศึกษากลุ่มคนที่ถูก กดทับไว้โดยศึกษาถึงกลไกของการก่อรูปความเป็นอื่นขึ้นมา สถานภาพของคนกลุ่มนี้มีความเป็นอื่น (the other) ที่ถูกคนกลุ่มอื่น เขียนถึง พูดถึง และถูกบันทึกด้วยกลไกต่างๆ ของสังคม ทั้งในบริบทของการปกครอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและองค์ความรู้ แนวทางการศึกษานี้จะช่วยให้เข้าใจคนกลุ่มนี้และยังเป็นการทำความเข้าใจว่าสังคมสร้างและใช้อำนาจของวาทกรรมกับคนกลุ่มนี้อย่างไรและเพื่ออะไร

กลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ ถูกผลิตสร้างและนิยามตัวตนอัตลักษณ์ของพวกเขาขึ้นมาจากคนอื่น ทำให้มีความหลากหลายและแตกต่างๆ ในบริบทที่ต่างกันออกไป พวกเขาถูกสร้างภาพตัวแทนผ่านวาทกรรมแบบอาณานิคมและรัฐชาติขึ้นมาเพื่อให้เกิดความหมายทางวัฒนธรรมกับชุมชน

แนวคิดเรื่องนิเวศวิทยาเมือง (urban ecology)

การที่จะสามารถทำความเข้าใจสังคมหรือกลุ่มคนหนึ่งๆ ได้นั้น มีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของคนกลุ่มนั้นเสียก่อน แนวทางของสังคมวิทยาและมานุษยวิทยานครสนใจที่จะศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนที่อาศัยอยู่ในสังคมเมืองกลุ่มต่างๆ ที่มีความแตกต่างกัน โดยแบ่งการศึกษาเป็น 2 แนวทางคือ 1. แนวทางการศึกษาเชิงวัฒนธรรม (culturalist approach) เพื่อเป็นการพยายามทำความเข้าใจวิถีคิดและวิถีชีวิตของผู้คนในด้านต่างๆ และ 2. แนวทางการศึกษาเชิงโครงสร้างสังคม (structuralist approach) ซึ่งเป็นการพยายามที่จะวิเคราะห์โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของเมือง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเมือง เช่น ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียมในเมือง ปัญหาเรื่องความยากจน การแบ่งชนชั้นและปัญหาโครงสร้างประชากรกับการอพยพเข้ามาอาศัยในเมือง เป็นต้น ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเหล่านั้นล้วนแต่มีผลกระทบต่องานเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของเมือง (ปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2547)

การศึกษาตามแนวคิดนิเวศวิทยานคร คือ การศึกษาการกระจายตัวและความสัมพันธ์ระหว่างประชากร การบริหารธุรกิจการค้า อุตสาหกรรม และหน่วยงานองค์กรต่างๆ ภายใต้พื้นที่อาณาเขตของเมือง เป็นการพยายามทำความเข้าใจอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมของเมืองที่มีต่อการจัดระเบียบสังคม ประสิทธิภาพและการดำรง ชีวิตทางสังคมของผู้คนในเมือง รวมไปถึงการกำหนดรูปแบบและลักษณะหน้าที่ของพื้นที่ต่างๆ ใน

เขตเมือง เริ่มต้นจาก โรเบิร์ต พาร์ค นักนิเวศวิทยาเมืองสำนักชิคาโกที่สนใจการแบ่งเขตพื้นที่เมืองตามคุณสมบัติทางประชากรบนพื้นที่ตามภูมิศาสตร์ โดยเรียกว่าเป็นการแบ่งเขตพื้นที่เป็น "เขตธรรมชาติ" (natural areas) เกิดขึ้นจากการที่สังคมเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์การจัดแบ่งเขตและใช้ประโยชน์ของพื้นที่ของประชากรตามหลักเกณฑ์ทางเศรษฐกิจและสังคม ต่อมา เบอร์เจสส์ (Burgess, 1920 อ้างถึงใน ปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2547) ได้เสนอทฤษฎีการแบ่งเขตพื้นที่ตามรูปแบบการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ที่แตกต่างกัน (concentric zone theory) เขามองเห็นถึงการเติบโตและขยายตัวของเมืองชิคาโก และวางกฎเกณฑ์การแบ่งเขตของเมืองโดยเริ่มจากศูนย์กลางซึ่งเป็นย่านธุรกิจและขยายเขตออกเป็นวงแหวนแบ่งตามโซนการใช้ประโยชน์ที่ดิน จนกระทั่งเมื่อสหรัฐอเมริกาอยู่ในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำการขยายตัวและการใช้พื้นที่ในเมืองไม่ได้มีการขยายหรือแบ่งเขตเป็นวงแหวนอีกต่อไป

โฮเมอร์ ฮอยท์ (Homer Hoyt, 1939 อ้างถึงใน ปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2547: 83-84 ; John Macionis and Vincent Parrillo, 2006: 197-200) พบว่า การกระจายตัวและแบ่งพื้นที่การใช้งานพื้นที่ต่างๆ ของเมืองแบ่งออกเป็นภาค (sectors) ตามข้อจำกัดของเส้นทางคมนาคมที่แผ่ขยายไปทุกทิศทาง เกิดการพัฒนาในด้านที่อยู่อาศัย การค้าและพาณิชย์ การเคลื่อนย้ายที่อยู่ของประชาชนในเมืองขึ้นอยู่กับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ดังเช่นกลุ่มที่มีรายได้สูงจะย้ายไปอยู่นอกเมือง ในขณะที่กลุ่มผู้มีรายได้น้อยจะแออัดเข้ามาอยู่ในเมืองที่มีความเก่าแก่และทรุดโทรม (ปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2547:82-84) แฮร์ริส และ อุลแมน (Harris and Ullman, 1945อ้างถึงใน ปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2547) ได้เสนอข้อโต้แย้งให้เห็นว่าการพัฒนาเมืองนั้นไม่ได้เริ่มจากศูนย์กลางเพียงจุดเดียว ศูนย์กลางของแต่ละกิจกรรมจะอยู่ในพื้นที่เฉพาะหรือย่านที่มีความเหมาะสม

นอกเหนือไปจากการวิเคราะห์พื้นที่ต่างๆ ตามแนวคิดด้านบนแล้ว มีการพัฒนาใช้เทคนิคการวิเคราะห์เขตทางสังคม (social area analysis) และปัจจัยทางนิเวศวิทยา (factorial ecology) ซึ่งเป็นที่นิยมในการใช้ศึกษาเพื่ออธิบายพื้นที่ทางสังคมในเมืองตามรูปแบบการใช้ที่ดิน โดยการศึกษาตัวแปรที่สำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์พื้นที่ คือ 1. ตำแหน่งทางสังคม (social rank) ที่กำหนดสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม รายได้ การศึกษา อาชีพ 2. กระบวนการกลายเป็นเมือง (urbanization) ระดับของความเป็นเมือง จำนวนประชากร การจ้างงาน ครอบครัว ที่อยู่อาศัย เป็นต้น 3. การแยกส่วน (segregation) จัดแบ่งเขตทางนิเวศวิทยา ที่สะท้อนให้เห็นความแตกต่างทางชาติพันธุ์และทรัพยากร ตัวแปรดังกล่าวนี้จะสามารถอธิบายกลุ่มคนที่ครอบครองพื้นที่ในเมืองที่แตกต่างกันได้ (ปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2547:86-88; John Macionis and Vincent Parrillo, 2006: 203-207)

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยอาศัยเครื่องมือการเก็บข้อมูลด้วยการทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) และการจัดการรวมกลุ่มเพื่อแสดงความคิดเห็น (focus group) โดยที่จะมีแบบคำถามเชิงโครงสร้างและคำถามที่ไม่เป็นทางการเพื่อสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูล ซึ่งงานวิจัยในครั้งนี้จะใช้เวลา 12 เดือนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประมวลผลข้อมูล

และเขียนรายงานวิจัย ในระหว่างนั้นหากมีข้อมูลในขาดหายไปก็จะเดินทางเข้าไปยังชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

แผนการดำเนินงานตลอดระยะเวลาที่เสนอขอทุน (12 เดือนที่รับทุน)

(ตามเอกสารแนบลำดับที่ 1)

แผนการเงินตลอดระยะเวลาที่เสนอขอทุน (12 เดือนที่รับทุน)

(ตามเอกสารแนบลำดับที่ 2)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อเข้าใจถึงวิถีชีวิต วิถีคิด และวิธีการปรับตัวของผู้คนในบริเวณชุมชนกองขยะหนองแขม รวมทั้งสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชนบริเวณรอบกองขยะ ทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพของผู้คนในบริเวณชุมชนกองขยะ อันจะเป็นประโยชน์ต่อ แนวทางการศึกษาและป้องกันผลกระทบของชุมชนใกล้เคียงแหล่งเสื่อมโทรมในสังคมเมืองที่ต่างๆ ในอนาคต

แผนการใช้งบประมาณจำนวน 236,100 บาท (ดูข้อกำหนดของสกว.ในเอกสารแนบเป็นแนวทาง)

รายการอ้างอิง/บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล. 2549. กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลัง

พัฒนา. ตำราในโครงการตำราคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2546. อัตลักษณ์ ชชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). กรุงเทพฯ.

ปรีชา คูรินทร์พันธุ์. 2547. สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

สุริชัย หวันแก้ว. 2550. **คนขายขอบ จากความคิดสู่ความจริง**. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

อานนท์ อาภาภิรม. 2517. **ปัญหาสังคม**. ภาควิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ห้างหุ้นส่วนจำกัด โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ.

Maconis, John and Parrillo, Vincent. 2006. **Cities and Urban Life**. Pearson: New Jersey.

Hoyt, Homer. 1939. **The Structure and Growth of Residential Neighborhoods in American Cities**. Federal Housing Administration: Washington D.C.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กรุงเทพฯ สีเขียว. 2559. **รวมพลังสร้างเครือข่าย เพิ่มความเข้มแข็งเพื่อพื้นที่สีเขียว**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://www/facebook.com/กรุงเทพฯ_สีเขียว (เข้าถึงได้เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2559)

Proposal-สิทธิ/วัฒนธรรม/ชุมชนป้อมมหากาฬ ที่มาและความสำคัญ

ป้อมมหากาฬและกำแพงเมือง ตั้งอยู่บริเวณริมคลองรอบกรุงใกล้เชิงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ ถือเป็นสถานที่ประวัติศาสตร์ที่ใช้รักษาพระนครทางทิศตะวันออกมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 และกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนป้อมมหากาฬพร้อมด้วยกำแพงเมืองเป็นโบราณสถานที่สำคัญของชาติ ในปีพ.ศ. 2492 และได้ทำการบูรณะเมื่อในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 200 ปี เมื่อปี พ.ศ. 2524

ในอดีตป้อมมหากาฬนี้และพื้นที่ตามแนวกำแพงโดยรอบ ถูกใช้เป็นที่ทำเรือสำเภาสำหรับขุนนางและเจ้าขุนมูลนายที่เดินทางมาตามลำคลองใช้สำหรับผ่านเข้าออกพระนครไปยังที่ต่างๆ นอกเขตพระนคร เนื่องจากเป็นพื้นที่เชื่อมต่อคลองมหานาค คลองแสนแสบ และคลองโอ่งอ่าง ส่วนบริเวณภายนอกแนวป้อมเป็นที่อยู่อาศัยของข้าราชการมีการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยตลอดเป็นแนวยาว รวมถึงมีการตั้งชุมชนบ้านเรือนอาศัยอยู่บริเวณนั้นด้วยเช่นกัน ดังเช่น ชุมชนป้อมมหากาฬ ซึ่งถือเป็นชุมชนเก่าแก่ที่ผู้คนเข้ามาสร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่ริมกำแพงชั้นในของป้อมมหากาฬ

ชุมชนป้อมมหากาฬนี้เป็นกลุ่มที่อยู่ต่อเนื่องกันมายาวนานมากกว่า 50 ปี โดยเข้ามาผสมผสานกับผู้คนที่อยู่มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นผู้ปลูกเรือนเก่าที่ยังหลงเหลืออยู่ในขณะนี้ มีวัดเทพธิดาราม และวัดราชนันทาราม เป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อ รวมทั้งมีศาลเจ้าซึ่งสถิตอยู่ที่ป้อมมหากาฬเป็นที่กราบไหว้บูชาของคนในชุมชน ชุมชนขนาดย่อมที่อยู่หลังกำแพงป้อมมหากาฬกินพื้นที่ตั้งแต่หัวถนนมหาไชยไปจรดชายคลองหลอดวัดราชนันทาราม มีเนื้อที่ 4 ไร่ 300 ตารางวา ชุมชนขนาดกระทัดรัดประมาณ 50 กว่าหลังคาเรือน เมื่อเดินผ่านเข้าไป ‘ประตู 4’ หรือตรอกพระยาเพชรปानी ก็จะพบชุมชนขนาดย่อมที่กล่าวถึง ชุมชนป้อมมหากาฬซึ่งเป็นชุมชนแห่งสุดท้าย ท่ามกลางกระแสโลว์ตามข้อเสนอของกรุงเทพมหานครที่กล่าวว่า “สวนสาธารณะและโบราณสถานต้องไม่มีชุมชนอยู่ด้วย” ถึงวันนี้ ตั้งแต่พ.ศ. 2535 เป็นเวลานานกว่า 24 ปีแล้ว กับการยืนยันต่อสู้ของชาวบ้านต่อการ “โลว์” จากกรุงเทพมหานคร (MGR Online,2559)¹

ตามที่รัฐบาลและกรุงเทพมหานครมีนโยบายจัดระเบียบพื้นที่สาธารณะตามวาทกรรมที่ว่า “เพื่อสร้างกรุงเทพฯให้สวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่เชิดหน้าชูตาสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ” ตามโครงการ “การพัฒนาเกาะรัตนโกสินทร์ให้เป็นพื้นที่สาธารณะ” และนโยบายในการพัฒนาริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทั้ง 2 ฝั่ง ระยะทางฝั่งละ 7 กิโลเมตร รวมทั้งสองฝั่ง 14 กิโลเมตร เพื่อพัฒนาให้เป็น “แลนด์มาร์ค” ของเมืองไทย โดยมุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวต่างชาติได้ใช้ประโยชน์และถือเป็นเรื่องเชิดหน้าชูตาให้กับกรุงเทพมหานครในอนาคต (มติชนออนไลน์, 2559) ส่งผลทำให้เกิดการโลว์ชุมชนริมแม่น้ำจำนวนมาก โดยไม่มีการศึกษาและคำนึงถึงผลกระทบของชาวบ้านและ

1

1.

MGR Online, 2559. ย้อนรอย 234 ปี ‘ป้อมมหากาฬ’...ลมหายใจชุมชนที่กำลังหายใจ [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก

<http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9590000035607> (เข้าถึงได้เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2559)

ชุมชนทั้งมิติและมุมมองในด้านสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงชุมชนป้อมมหากาฬ ซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่มา มากกว่า 50 ปี นโยบายดังกล่าวเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อและทำลายวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของ ผู้คนในชุมชนไป ทำให้สูญเสียความหลากหลายและมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและพื้นที่ไปอย่างน่า เสียหาย โดยไม่คำนึงถึงสิทธิของชาวบ้านในชุมชนป้อมมหากาฬที่ควรจะได้รับความสะดวกสบายในฐานะที่เป็นผู้ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น รวมทั้งยังทำลายประวัติศาสตร์ของชุมชนและกรุงเทพมหานคร นโยบายและคำตัดสินของ ศาลที่ตัดสินให้กรุงเทพมหานครเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินและรัฐบาลมีคำสั่งให้ชาวบ้านในชุมชน โดยไม่ฟัง เสียงของชาวบ้านในชุมชนเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนในชุมชนโดยตรงอย่างไม่มีสิทธิมนุษยธรรม เป็นที่ น่าเสียดายว่านโยบายการจัดการผังเมืองนั้นคำนึงถึงมูลค่าพื้นที่มากกว่าการรักษาคุณค่าของวัฒนธรรม ข้อเสนอของชาวบ้านที่ต้องการให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับพื้นที่หรือสวนสาธารณะตามนโยบายการพัฒนา กลับไม่ได้รับการรับฟัง นั้นแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านในชุมชนไม่สามารถหรือไม่มีแม้แต่สิทธิที่จะแสดงสิทธิชุมชน หรือสิทธิทางวัฒนธรรมเพื่อที่จะหาทางออกหรือสามารถอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่พวกเขาอยู่มาตลอดทั้งชีวิตนั้นได้ สะท้อนให้เห็นถึงการใช้อำนาจรัฐในการจัดการพื้นที่ในเมืองอย่างไม่เป็นธรรม

งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งศึกษาสิทธิและวัฒนธรรมของชุมชนป้อมมหากาฬ ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้านชุมชนป้อม มหากาฬกำลังใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นพลังในการต่อสู้ต่อรองกับนโยบายการไล่รื้อที่ไม่เป็นธรรม การอ้างสิทธิ ตามกฎหมายของกรุงเทพมหานครที่ศาลปกครองมีคำตัดสินให้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินนั้น โดยไม่คำนึงถึง สิทธิทางสังคมและวัฒนธรรมหรือสิทธิมนุษยชนที่ชาวบ้านชุมชนป้อมมหากาฬพึงจะได้รับจะส่งผลกระทบต่อ และทวีความรุนแรงของความขัดแย้งระหว่างกรุงเทพมหานครและชาวบ้านในชุมชนมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนป้อมมหากาฬ
2. เพื่อศึกษาสิทธิทางวัฒนธรรมและสิทธิชุมชนป้อมมหากาฬในสังคมเมือง
3. เพื่อศึกษาสิทธิและรูปแบบในการต่อสู้ต่อรองกับการใช้อำนาจรัฐในการจัดการพื้นที่ในเมือง

คำถามงานวิจัย

1. นโยบายไล่รื้อส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวชุมชนป้อมมหากาฬเป็นอย่างไร
2. ภายใต้สังคมทุนนิยม ชุมชนดั้งเดิมมีการต่อสู้ต่อรองโดยอ้างสิทธิทางวัฒนธรรมหรือสิทธิชุมชนใน การต่อสู้ต่อรองกับอำนาจรัฐเป็นอย่างไร

นักวิจัย

1. นางสาวอมราภรณ์ จริ่งจิตร (นักวิจัยอิสระ มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)
2. นางสาวอมตะ จันทรังษี (อาจารย์ประจำ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

1. The Rights to the city

การใช้งานพื้นที่เมืองถูกควบคุมโดยรัฐและเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของทุนนิยมและบริษัทที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ (Thorpe, Christopher et al., 2015, 106-107) ส่วนต่างของเมืองสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางชนชั้นของผู้ที่ใช้อำนาจพื้นที่เมือง ความหิวหิวหิวหิวของพื้นที่บางส่วนแสดงให้เห็นถึงอำนาจและความมั่งคั่งของชนชั้นนำ (elite) ในขณะที่พื้นที่ที่เสื่อมโทรมของเขตเมืองชั้นในและที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเขตเมืองชั้นนอกแสดงให้เห็นถึงการถูกเบียดขับให้ย้ายออกจากเมืองและความเป็นชายขอบของคนจนและชนชั้นแรงงาน และ excluded group (Thorpe, Christopher et al., 2015, 106-107)

การก่อสร้างสถานที่เพื่อการค้ามักนำไปสู่การผลักให้ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่เดิมและผู้อยู่อาศัยที่เป็นชนชั้นแรงงานถูกบังคับให้ย้ายที่อยู่อาศัย (Thorpe, Christopher et al., 2015, 107)

แนวคิด Rights to the city (สิทธิในพื้นที่เมือง) มองว่า คนธรรมดาสามัญควรมีสิทธิในการสร้างพื้นที่ซึ่งตอบสนองความต้องการและผลประโยชน์ของพวกเขา แนวคิดนี้สอดคล้องกับรูปแบบของประชาธิปไตยที่พยายามดึงอำนาจจากชนชั้นนำมาสู่มวลชนคนทั่วไป (Thorpe, Christopher et al., 2015, 107)

Rights to the city ตรงกันข้ามกับสิทธิที่ได้มาจากมรดกสิทธิในพื้นที่เมือง หากแต่รวมความหมายที่กว้างขวาง นั่นคือ สิทธิในการมีเสรีภาพ สิทธิในการตอบสนองตนเอง (individualization) และการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (socialization) สิทธิในการสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมและการใช้งานเมือง (Lefebvre, (1968) 1996 in Huchzermeyer, 2014, 44)

Lefebvre มองว่าสิทธิในเมือง หมายถึงสิทธิที่จะมีความแตกต่าง (rights to difference) ทั้งนี้ สิทธิที่จะมีความแตกต่างคือ วิธีการในการทำหายกับพลังการควบคุมให้สิ่งต่างๆในเมืองเป็นรูปแบบเดียวกัน (homogenization) และการพัฒนาเมืองโดยรัฐ ระบบตลาด และระบบการบริหารงานแบบกรมกอง (Bureaucracy) (Friendly 2013, 160)

Right to the city ควรมีการทำให้เกิดสิทธิซึ่งเป็นการใช้งานได้จริง (practical right) ของพลเมือง ซึ่งนั่นก็คือ สิทธิในการใช้พื้นที่ในการอยู่อาศัย และ การใช้บริการเมืองที่มีอย่างหลากหลาย (Lefebvre, (1991)1996 cited in Friendly 2013, 159)

2. สิทธิชุมชน (Community's rights)

ยศ สันตสมบัติ (2547) ศึกษาถึงความพยายามปกป้องสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ตามประเพณีของชาวบ้านท่ามกลางสภาวะขัดแย้ง ชาวบ้านค่อยๆปรับเปลี่ยนอุดมการณ์ดั้งเดิมตามจารีตประเพณีมาเป็นทางการมากขึ้น มีการจัดตั้งองค์กรหรือคณะกรรมการอย่างเป็นทางการ และออกร่างกฎระเบียบและข้อบังคับเพื่อจัดการทรัพยากรของชุมชน เขากล่าวถึง แนวคิดเรื่องสิทธิชุมชนที่มีลักษณะพื้นฐานอยู่ 5 ประการ คือ 1. สิทธิชุมชน ระบบกรรมสิทธิ์ร่วม และการจัดการเชิงซ้อน 2. พลวัตของสิทธิชุมชน 3. สิทธิชุมชนและ

ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ 4. สิทธิชุมชนในฐานะเป็นขบวนการทางสังคม และ 5. สิทธิชุมชนกับทางเลือกของการพัฒนา (ยศ สันตสมบัติ และคณะผู้วิจัย, 2547: 22-27)

ในการนี้สิทธิชุมชนเป็นสิ่งที่ไม่ได้หยุดนิ่งแต่กลับเคลื่อนไหวและเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการปรับตัวของชาวบ้านในชุมชนอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งสิทธิชุมชนยังเปรียบเสมือนเป็นสิทธิในการต่อสู้เพื่อดำรงรักษาศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของคนทุกกลุ่มชน การใช้มิติและมุมมองทางวัฒนธรรมเข้ามาศึกษากระบวนการเรียกร้องและอ้างสิทธิชุมชนจะทำให้เห็นและเคารพถึงความแตกต่างหลากหลายทางอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของกลุ่มคนและชุมชนต่าง ๆ สิทธิชุมชนยังถือเป็นกระบวนการทางสังคมเพื่อเรียกร้องการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตามสิทธิที่พึงมีของชุมชนและมีส่วนเกี่ยวข้องในการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาตนเอง บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและจารีตประเพณีอันหลากหลายของชุมชนท้องถิ่น สิทธิชุมชน จึงหมายถึง สิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเองและการกำหนดทิศทางการพัฒนาสังคมโดยมุ่งส่งเสริมสร้างอำนาจท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและมีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น (ยศ สันตสมบัติ และคณะผู้วิจัย, 2547: 22-27)

นอกจากแนวคิดเรื่อง สิทธิชุมชน และสิทธิในการดำรงชีวิตอยู่ในเมืองที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้วนั้น คณะผู้วิจัยยังใช้ทฤษฎีและแนวคิดอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยเข้ามาเป็นกรอบในการศึกษาเพื่อให้เห็นมุมมองเพิ่มเติมด้วย เช่น แนวคิดเรื่อง 1.สิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural rights) 2.แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural ecology) และ 3.แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ล้วนเป็นแนวคิดทางด้านวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึง “พลังชุมชน” ที่มีเป้าหมายเพื่อเป็นพลังต่อรองให้ผู้ที่เสียเปรียบในสังคมไทย หรือเป็นกระแสทางเลือกในการเมืองแบบใหม่ที่สำคัญในสังคมไทย กล่าวคือ เป็นการเชื่อมั่นและส่งเสริมศักยภาพของชาวบ้าน ผู้รับผลการพัฒนา โดยมีพื้นฐานทางความเชื่อความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญา ซึ่งคือ “วัฒนธรรม” ของตนเองมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาตามแนวทางวัฒนธรรมชุมชน โดยเริ่มจากการศึกษาและค้นหาวัฒนธรรมของท้องถิ่นเพื่ออาศัยเป็นพื้นที่สำหรับการฟื้นฟูและการพัฒนา (ยุกติ มุกตาภิวัตน์, 2548)

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยอาศัยเครื่องมือการเก็บข้อมูลด้วยการทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) และการจัดการรวมกลุ่มเพื่อแสดงความคิดเห็น (focus group) โดยที่จะมีแบบคำถามเชิงโครงสร้างและคำถามที่ไม่เป็นทางการเพื่อสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูล ซึ่งงานวิจัยในครั้งนี้จะใช้เวลา 12 เดือนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประมวลผลข้อมูล และเขียนรายงานวิจัย ในระหว่างนั้นหากมีข้อมูลในขาดหายไปก็จะเดินทางเข้าไปยังชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

แผนการดำเนินงานตลอดระยะเวลาที่เสนอขอทุน (12 เดือนที่รับทุน)

(ตามเอกสารแนบลำดับที่ 1)

แผนการเงินตลอดระยะเวลาที่เสนอขอทุน (12 เดือนที่รับทุน)

(ตามเอกสารแนบลำดับที่ 2)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อเข้าใจถึงวิถีชีวิต วิถีคิด และวิถีการอ้างสิทธิของผู้คนในบริเวณชุมชนป้อมมหากาฬ รวมทั้งสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชนป้อมมหากาฬ ทั้งทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงการต่อสู้ต่อรองของชุมชนดั้งเดิมกับการใช้อำนาจรัฐในการจัดการพื้นที่ในเมือง อันจะเป็นประโยชน์ต่อแนวทางการศึกษาชุมชนเก่า ชุมชนริมน้ำและชุมชนที่ถูกปล่อยตามนโยบายของรัฐบาลและกรุงเทพมหานครในอนาคต

แผนการใช้งบประมาณจำนวน 221,100 บาท (ดูข้อกำหนดของสกว.ในเอกสารแนบเป็นแนวทาง)

รายการเอกสารอ้างอิง

ยุกติ มุกดาวิจิตร. 2548. อ่าน ‘วัฒนธรรมชุมชน’ วาทศิลป์และการเมืองของชาติพันธุ์นิพนธ์แนว

วัฒนธรรมชุมชน. สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน. กรุงเทพมหานคร.

ยศ สันตสมบัติ และคณะผู้วิจัย. 2547. นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิชุมชน. ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. บริษัท วิทอินดีไซน์. เชียงใหม่.

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. 2559. ความเจ็บปวดที่ชุมชนป้อมมหากาฬ “เมืองประวัติศาสตร์ต้องมีชุมชน”

[ออนไลน์].เข้าถึงได้จาก <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=5133> (เข้าถึงได้เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2559)

Abigail Friendly, 2013. The right to the city: theory and practice in Brazil, Planning Theory & Practice,

14:2, 158-179, DOI: 10.1080/14649357.2013.783098

Lefebvre, H., 1991. The production of space (D. Nicholson-Smith, Trans.). Oxford: Blackwell.

Lefebvre, H. (1968) 1996. Writings on the City. Oxford: Blackwell.

Marie Huchzermeyer (2014) Invoking Lefebvre's 'right to the city' in South Africa today: A response to

Walsh, City, 18:1, 41-49, DOI: 10.1080/13604813.2014.868166

Thorpe, Christopher, Yuill, Chris, Hobbs, Mitchell, Todd, Megan, Tomley, Sarah, and Weeks, Marcus

The Sociology Book. 2015. London: Dorling Kindersley.

MGR Online, 2559. ย้อนรอย 234 ปี “ป้อมมหากาฬ”...ลมหายใจชุมชนที่กำลังรวบริน [ออนไลน์].

เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9590000035607>

(เข้าถึงได้เมื่อ วันที่ 3 พฤศจิกายน 2559)



NATIONAL AND INTERNATIONAL SRIPATUM UNIVERSITY CONFERENCE 2016

การประชุม มหิ ชาการระดับ บชาติ และนานาชาติ
มหาวิทยาลัยศรีปทุม ครั้งที่ 11 ประจำปี 2559
เรื่อง ผลงานวิจัยและนวัตกรรมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

21 December 2016
Sripatum University, Bangkok



การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ครั้งที่ 11 ประจำปี 2559

เรื่อง ผลงานวิจัยและนวัตกรรมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

(Research and Innovations for Sustainable Development)

วันพุธที่ 21 ธันวาคม 2559

ณ ห้อง Auditorium ชั้น 14 อาคาร 40 ปีมหาวิทยาลัยศรีปทุม

รวบรวมโดย

คณะกรรมการพิจารณาผลงาน

การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ประจำปี 2559

ออกแบบปกโดย สำนักงานประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

จัดรูปเล่มโดย โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

- บทความทุกเรื่อง ได้รับการตรวจสอบทางวิชาการ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ แต่ข้อความและเนื้อหาและบทความที่ตีพิมพ์เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว มิใช่ความคิดเห็นและความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยศรีปทุม
- การคัดลอกอ้างอิงต้องดำเนินการตามการปฏิบัติในหมู่นักวิชาการทั่วไป และสอดคล้องกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

สารบัญ

	หน้า
สารอธิการบดี.....	III
คณะกรรมการประชุมวิชาการระดับชาตินานาชาติ มหาวิทยาลัยศรีปทุม	
ครั้งที่ 11 ประจำปี 2559.....	IV
ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ.....	VIII
กำหนดการประชุมวิชาการระดับชาตินานาชาติ มหาวิทยาลัยศรีปทุม	
ครั้งที่ 11 ประจำปี 2559.....	XI
สารบัญบทความ.....	XII

สารอธิการบดี

มหาวิทยาลัยศรีปทุม เป็นสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่เติบโตมานานกว่า 4 ทศวรรษ ภายใต้ปณิธาน “ปัญญา เชี่ยวชาญ เบิกบาน คุณธรรม” โดยเชื่อมั่นในปรัชญาที่ว่า “การศึกษาสร้างคน คนสร้างชาติ” โดยมหาวิทยาลัยศรีปทุม มีพันธกิจที่สำคัญในการผลิตบัณฑิต พัฒนางานวิจัย บริการวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สำหรับพันธกิจด้านการวิจัย มหาวิทยาลัยศรีปทุมได้ส่งเสริมและสนับสนุนการทำวิจัยและงานสร้างสรรค์ของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการพิจารณาจัดสรรและกลั่นกรองทุนวิจัยภายในให้สอดคล้องกับทิศทางการวิจัยของประเทศ และเป็นไปตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ที่ให้ความสำคัญกับการวิจัยเชิงบูรณาการหรือเชิงสหวิทยาการ การสร้างเครือข่ายการวิจัยโดยความร่วมมือกับแหล่งทุนต่างๆ การบริหารจัดการความรู้จากงานวิจัย การส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแพร่ผลงานวิจัยในระดับชาติและนานาชาติ และการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวาง

การจัดการประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ครั้งที่ 11 ประจำปี 2559 ในหัวข้อเรื่อง “ผลงานวิจัยและนวัตกรรมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Research and Innovations for Sustainable Development)” เป็นกิจกรรมทางวิชาการที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในหลากหลายสาขาอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการวิจัยองค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การวิจัยองค์ความรู้ทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และผลงานวิทยานิพนธ์ของนิสิตนักศึกษาในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก การจัดการประชุมวิชาการในครั้งนี้จะเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สำคัญทางการวิจัยระหว่าง นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนิสิตนักศึกษา ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ตลอดจนการสร้างเครือข่ายการวิจัยและความร่วมมือทางวิชาการในมิติต่างๆ ที่จะนำไปสู่การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไป

ในนามของมหาวิทยาลัยศรีปทุม ดิฉันขอขอบพระคุณ ดร. ปราโมทย์ ไม่กัลด กรรมการมูลนิธิชัยพัฒนา อดีตอธิบดีกรมชลประทาน อดีตผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี อดีตรองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ อดีตสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ และอดีตสมาชิกวุฒิสภากรุงเทพมหานคร ที่ได้ให้เกียรติบรรยายพิเศษ เรื่อง “พระอัจฉริยภาพด้านการทรงงานแก้ปัญหาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9” และขอขอบคุณประธานห้องย่อย ตลอดจนผู้เข้าร่วมการประชุมวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความวิจัยทุกท่าน และคณะกรรมการจัดการประชุมวิชาการฯ ที่ทำให้การจัดการประชุมวิชาการในครั้งนี้ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทุกประการ

(ดร.รัชনীพร พุกยาธารณ์ พุกกะมาน)

อธิการบดี

คณะกรรมการจัดงานประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ มหาวิทยาลัยศรีปทุม
ครั้งที่ 11 ปีการศึกษา 2559

1. ที่ปรึกษา

(1) อธิการบดี	ที่ปรึกษา
(2) ที่ปรึกษามหาวิทยาลัย	ที่ปรึกษา
(3) รองอธิการบดี	ที่ปรึกษา
(4) ผู้ช่วยอธิการบดี	ที่ปรึกษา

2. คณะกรรมการจัดประชุม

(1) รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ อยู่ถนอม	ประธาน (มหาวิทยาลัยศรีปทุม)
(2) ศาสตราจารย์ ดร.ประภาส จงสัตย์วัฒนา	กรรมการ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)
(3) ศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สินารัตน์	กรรมการ (มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต)
(4) ศาสตราจารย์ ดร.วรศักดิ์ กนกนุกุลชัย	กรรมการ (สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย)
(5) ศาสตราจารย์ ดร.สุภชัย ยาวะประภา	กรรมการ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)
(6) ศาสตราจารย์กิตติคุณ เดชา บุญค้ำ	กรรมการ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)
(7) ศาสตราจารย์เกษมสันต์ วัฒนา	กรรมการ (ศาลแรงงานกลาง)
(8) ศาสตราจารย์นวลจันทร์ ทศนชัยกุล	กรรมการ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)
(9) รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา แก้วเทพ	กรรมการ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)
(10) Prof. Dr.Howard W Combs	กรรมการ (San José State University, USA)
(11) Prof. Dr.Marina Vayndorf-Sysoeva	กรรมการ (Sholokhov Moscow State University for the Humanities, Russia)
(12) Prof. Dr.Yoshida Masami	กรรมการ (Chiba University, Japan)
(13) Prof. Dr.YoungHwan Kim	กรรมการ (Pusan National University, Republic of Korea)
(14) Dr.en C.E.T. Juan José Contreras Castillo	กรรมการ (Universidad de Colima,Mexico)
(15) Dr.Daniel Tan Tiong Hok	กรรมการ (Taylor's Education Group, Malaysia)
(16) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุบิน บุระรัช	เลขานุการ (มหาวิทยาลัยศรีปทุม)

3. คณะกรรมการอำนวยการ

(1) รองอธิการบดี (รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ อยู่ถนอม)	ประธาน
(2) รองอธิการบดี วิทยาเขตชลบุรี (ดร.นุสบา ชัยจินดา)	รองประธาน
(3) รองอธิการบดี (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิรัช เลิศไพฑูรย์พันธ์)	รองประธาน
(4) ผู้ช่วยอธิการบดีทุกคน	กรรมการ
(5) คณบดีทุกคณะ	กรรมการ
(6) ผู้อำนวยการสำนักวิชาศึกษาทั่วไป	กรรมการ
(7) ผู้อำนวยการวิทยาลัยนานาชาติ	กรรมการ

- | | | |
|------|--|-----------|
| (8) | ผู้อำนวยการสถาบันภาษาและวัฒนธรรมนานาชาติ | กรรมการ |
| (9) | ผู้อำนวยการกลุ่มงานทุกกลุ่ม | กรรมการ |
| (10) | รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตชลบุรี | กรรมการ |
| (11) | ผู้อำนวยการหลักสูตรทุกหลักสูตร | กรรมการ |
| (12) | ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและพัฒนางานวิจัย | เลขานุการ |
- 4. คณะกรรมการพิจารณาผลงาน**
- | | | |
|------|--|------------------|
| (1) | ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและพัฒนางานวิจัย | ประธาน |
| (2) | รองศาสตราจารย์ ดร.กิริติ ชยะกุลศิริ | รองประธาน |
| (3) | ศาสตราจารย์ ดร.สุนีย์ มลลิกะมาลย์ | กรรมการ |
| (4) | รองศาสตราจารย์ ดร.สกันธ์ ภู่งามดี | กรรมการ |
| (5) | รองศาสตราจารย์ เอกธิดา เสริมทอง | กรรมการ |
| (6) | ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ สิทธิจิรพัฒน์ | กรรมการ |
| (7) | ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทพฤทธิ์ บัณฑิตวัฒนาวงศ์ | กรรมการ |
| (8) | ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตาภรณ์ สันจรรย์ศักดิ์ | กรรมการ |
| (9) | ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐวุฒิ อัสวโกวิทวงศ์ | กรรมการ |
| (10) | ดร.วราภรณ์ ไทโยมา | กรรมการ |
| (11) | ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิรินธร สันจินดาวงศ์ | กรรมการ |
| (12) | นางนิภาวรรณ พุทธสงกรานต์ | เลขานุการ |
| (13) | นางสาวอรกัญญา ทองมาก | ผู้ช่วยเลขานุการ |
| (14) | นายรัชพล สนิทยา | ผู้ช่วยเลขานุการ |
- 5. คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ ศิลปกรรม จัดพิมพ์เอกสาร และจัดทำรายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการ (CD-Proceedings)**
- | | | |
|-----|---------------------------------------|------------------|
| (1) | ผู้อำนวยการสำนักงานประชาสัมพันธ์ | ประธาน |
| (2) | เจ้าหน้าที่สำนักงานประชาสัมพันธ์ทุกคน | กรรมการ |
| (3) | เจ้าหน้าที่โรงพิมพ์ทุกคน | กรรมการ |
| (4) | นางสาวกรองทอง หงษ์สินสี | เลขานุการ |
| (5) | นายณัฐพล ดิษบรรจง | ผู้ช่วยเลขานุการ |
| (6) | นางรพีพรรณ นันทขลากกรกิจ | ผู้ช่วยเลขานุการ |
- 6. คณะกรรมการจัดทำและดูแล Website การประชุมวิชาการ**
- | | | |
|-----|--|-----------|
| (1) | ผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร | ประธาน |
| (2) | เจ้าหน้าที่ศูนย์ ICT ทุกคน | กรรมการ |
| (3) | นายวิรุฬห์ ศัสตุระ | เลขานุการ |
- 7. คณะกรรมการฝ่ายสถานที่**
- | | | |
|-----|------------------------------------|-----------|
| (1) | ผู้อำนวยการสำนักงานอาคารและสถานที่ | ประธาน |
| (2) | นายภาณุภูมิ อรรถกรศิริโพธิ์ | รองประธาน |
| (3) | นายเศกสรรค์ เสี่ยงเพราะ | กรรมการ |

(4) นายสมบุญ แสงอินทร์	กรรมการ
(5) นายวีรพล เกตุอร่าม	กรรมการ
(6) นายเสน่ห์ เข้มพรหมมา	กรรมการ
(7) นายสมหมาย เขี่ยมสถาน	กรรมการ
(8) นายถวัลย์ศักดิ์ กลัดเขียว	กรรมการ
(9) นายอานนท์ บุญสอน	กรรมการ
(10) นางสาวทัศนีย์ ยิ่งประทานพร	กรรมการ
(11) นายประคอง ฤกษ์เปรมปรี	กรรมการ
(12) นางสาวสุพัตรา ปันไสว	เลขานุการ
(13) นายธงชัย เอี่ยมทอง	ผู้ช่วยเลขานุการ
(14) นางวิมล ชมจำปี	ผู้ช่วยเลขานุการ

8. คณะกรรมการฝ่ายจัดเลี้ยง

(1) คณบดีคณะศิลปศาสตร์	ที่ปรึกษา
(2) ดร.ยุพวรรณ นิงคภาวิวัฒน์	ประธาน
(3) นางราณี อมรินทร์รัตน์	กรรมการ
(4) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฉัฐสรณ์ กาญจนศิลานนท์	กรรมการ
(5) นางสาวดวงเดือน อาจสมบุญ	กรรมการ
(6) นางจุฑาทิพย์ จันทนะ	กรรมการ
(7) นายนครินทร์ ทังทอง	กรรมการ
(8) นางสาวปรียาภรณ์ เจียรศิริ	กรรมการ
(9) นายชานนท์ สืบสายไทย	กรรมการ
(10) นางปวีดา สามัญเขตรกรณ์	กรรมการ
(11) นางสาวสายฝน กล้าเดินคง	กรรมการ
(12) นางสาวขวัญลดา สาระนาค	กรรมการ
(13) นางสาวนิชาภัทร ดิวส์	กรรมการ
(14) นางเตือนใจ ศรีชะฎา	เลขานุการ
(15) นางจันทร์สม พุทธวงษ์	ผู้ช่วยเลขานุการ

9. คณะกรรมการฝ่ายบริการเทคโนโลยี แสง เสียง โสตทัศนูปกรณ์

(1) ผู้อำนวยการกลุ่มงานบริการเทคโนโลยี	ประธาน
(2) ผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	รองประธาน
(3) ผู้อำนวยการศูนย์มีเดีย	รองประธาน
(4) นายเทวา จรูญไภษัชรุ	กรรมการ
(5) นายวิรุฬห์ ศัสศุระ	กรรมการ
(6) นายกฤษ กิ่งแสง	กรรมการ
(7) นายพนพจน์ พงษ์หิรัญ	กรรมการ
(8) นายวัชรพงษ์ ชาญสมิง	กรรมการ

- | | |
|---------------------------------|-----------|
| (9) เจ้าหน้าที่ศูนย์มีเดียทุกคน | กรรมการ |
| (10) นายสมชาย บุรพามงคลชัย | เลขานุการ |

10. คณะกรรมการฝ่ายต้อนรับ ลงทะเบียน และประเมินผล

- | | |
|---|-----------|
| (1) ผู้อำนวยการสำนักวิชาศึกษาทั่วไป | ประธาน |
| (2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ วังจิ้น | รองประธาน |
| (3) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ กรวยสวัสดิ์ | กรรมการ |
| (4) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธณณ สมหวัง | กรรมการ |
| (5) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปรียา สุภวงศ์ | กรรมการ |
| (6) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธัญกร คำแวง | กรรมการ |
| (7) ผู้ช่วยศาสตราจารย์มงคล หวังสุขใจ | กรรมการ |
| (8) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปรเมษฐ์ ปัญญาเหล็ก | กรรมการ |
| (9) ผู้ช่วยศาสตราจารย์มนนภา เทพสุค | กรรมการ |
| (10) ว่าที่ ร.ต.สมเกียรติ แสงอรุณเฉลิมสุข | กรรมการ |
| (11) นางสาวอัมย์ชญาณ์ อนันตกานนท์ | กรรมการ |
| (12) นายบรรเทิง แก่นสาร | กรรมการ |
| (13) นางสาวพิมพ์พร ฟองหล้า | กรรมการ |
| (14) นางสาวพรณี บุญสุยา | กรรมการ |
| (15) นายพิชัย แซ่มสา | กรรมการ |
| (16) นางวันเพ็ญ ลงยันต์ | กรรมการ |
| (17) นางสาวกัลยา คงอนุมัติ | กรรมการ |
| (18) นางสาวมณีนรัตน์ เกตุไสว | กรรมการ |
| (29) นางสาวเพ็ญประภา สุวรรณะ | กรรมการ |
| (30) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขนิษฐา ชัยรัตนาวรรณ | กรรมการ |
| (31) นางสาวภัทรภรณ์ ศรีบุญย์ | เลขานุการ |

11. คณะกรรมการฝ่ายพิธีการ

- | | |
|--|------------------|
| (1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ก้องศักดิ์ อาชวากร | ประธาน |
| (2) นายสุรัชย์ สอนทับทิม | กรรมการ |
| (3) นางสาวดวงดาว อาจสมบุญ | กรรมการ |
| (4) นางสาวลลนา สุวรรณา | กรรมและเลขานุการ |

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ

การประชุมวิชาการระดับชาตินานาชาติ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ครั้งที่ 11 ประจำปี 2559

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.จำเนียร จวงตระกูล	Far East University, South Korea
ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อธิวัฒน์สิทธิ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ศาสตราจารย์ พล.ต.ท.พ.รังษิต บุญแต่้ม	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
รองศาสตราจารย์ ดร.กิริติ ชยะกุลศิริ	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
รองศาสตราจารย์ ดร.กรรชิต ทะกอง	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.จรัสดาว อินทรทัศน์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
รองศาสตราจารย์ ดร.ชนัญญา วสุศรี	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
รองศาสตราจารย์ ดร.ธรรมศักดิ์ รุจิระยรรยง	มหาวิทยาลัยรังสิต
รองศาสตราจารย์ ดร.บุญศรี พรหมมาพันธุ์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.ประพนธ์ เจียรกุล	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยากร หวังมหาพร	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
รองศาสตราจารย์ ดร.ปรียานุช อภิภูณ โยภาส	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงดี	มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร.รัชนีกุล ภิญโญภาณุวัฒน์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.สมิตร ส่งพิริยะกิจ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
รองศาสตราจารย์ ดร.สุนีย์ เหมะประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.สมบุญณ์ สารพัด	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ จรินทร์ เทศวานิช	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ชื่นจิตต์ แจ้เจนกิจ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ นิตยา เงินประเสริฐศรี	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ นิภา ศรีไพโรจน์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ สถาพร ชาติาคม	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
รองศาสตราจารย์ เอกธิดา เสริมทอง	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา มีศิลป์วิทย์	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กันต์ฤทัย คลังพล	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุลวรา สุวรรณพิมล	มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขนิษฐา ชัยรัตนาวรรณ	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชลอ จารุสุทธิรักษ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุมพร มูรพันธุ์	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยศาสตร์ สกุศลศักดิ์ศรี	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณคุณ ธรณินิธิญาณ	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทพฤทธิ์ บัณฑิตวัฒนาวงศ์	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนวรรณ แสงสุวรรณ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชรินี มณีศรี	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิพัทธ์ จงสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปนายุ ไชยรัตนานนท์	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประณต บุญไชยอภิสิทธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์ระวี ไรจน์รุ่งสัคย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งรัมย์ บุญดาว	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรัลภรณ์ วงศ์โดยหวัง ศิริเจริญ	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิศิษฐ์ ลิ้มสมบุญชัย	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริประภา มโนมัยย์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ สาระพัค	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สยาม ยิ้มศิริ	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สินธร ลินจินดาวงศ์	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุบิน ยุระรัช	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพักตรา สุทธิสุภา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณิ จรรยาพูน	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสภณ เจริญ	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อมรา ทิรศิริรัตน์	มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัมมเดช วานิชชินชัย	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธนภณ สมหวัง	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นราธิป แสงซ้าย	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรรณิ งามขจรกุลกิจ	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
ดร.กมลพรรณ แสงมหาชัย	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ดร.กฤษ เอี่ยมฐานนท์	กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ดร.เกรียงไกร สัจจะเหตุทัย	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
ดร.กณศ พันธุ์สวัสดิ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ดร.ชาติ วรกุลพัฒนา	ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ
ดร.ชนาพล โตอุตชนม์	มหาวิทยาลัยสยาม
ดร.นาวัน มินะกรรม	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ดร.ประจิต ลิ้มสายพรหม	สภากาชาดไทย
ดร.พระพิพัฒน์ ภาสบุตร	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ดร.ภาสวรรณ สุนทรารักษ์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.รัชนี จันทร์เกษ	กระทรวงสาธารณสุข
ดร.ธงชัย จีระดิษฐ์	บริษัทการบินไทยจำกัด (มหาชน)
ดร.วราภรณ์ ไทยมา	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
ดร.วรศักดิ์ จักราปิยะนันท์	Property Perfect Plc.Ltd.
ดร.ศศิพร อุษณวสิน	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.สุพรรณิ สมานญาติ
ดร.สุพัตรา จิราธิวัฒน์
ดร.อาทิตย์ โสครโยม
ดร.อุเทน วงศ์สถิตย์
อาจารย์สุชาญวุฒิ กิ่งแก้ว

มหาวิทยาลัยศรีปทุม
โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์ เซ็นทรัลพลาซ่า
การไฟฟ้าผลิตแห่งประเทศไทย
มหาวิทยาลัยศิลปากร
มหาวิทยาลัยศรีปทุม



กำหนดการประชุมวิชาการ

การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ครั้งที่ 11 ประจำปี 2559

เรื่อง “ผลงานวิจัยและนวัตกรรมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน”

วันพุธที่ 21 ธันวาคม 2559

ณ ห้อง Auditorium 1 ชั้น 14 อาคาร 40 ปี มหาวิทยาลัยศรีปทุม บางเขน

08.30-09.00 น.	ลงทะเบียนรับเอกสาร
09.00-09.15 น.	ชม VDO presentation แนะนำมหาวิทยาลัยศรีปทุม
09.15-09.30 น.	พิธีเปิด กล่าวรายงานโดย รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ อยู่ถนอม รองอธิการบดี และประธานคณะกรรมการจัดงาน SPUCON2016
09.30-10.30 น.	กล่าวเปิดการประชุม โดย ดร.รัชนิพร พุกยากรณ์ พุกกะมาน อธิการบดี ปาฐกถาพิเศษ ในหัวข้อเรื่อง “พระอัจฉริยภาพด้านการทรงงานแก้ปัญหาของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9” โดย ดร.ปราโมทย์ ไม่กัลด ที่ปรึกษาประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน อดีตสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ อดีตสมาชิกวุฒิสภากรุงเทพมหานคร อดีตอธิบดีกรมชลประทาน อดีตผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี อดีตรองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
10.30-10.45 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
10.45-12.00 น.	การนำเสนอผลงานวิจัย (ห้องย่อย) กลุ่มที่ 1 International Research Papers กลุ่มที่ 2 ผลงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน กลุ่มที่ 3 ผลงานวิจัยสาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ กลุ่มที่ 4 ผลงานวิจัยสาขาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี
12.00-13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน (อาคาร 40 ปี ชั้น 1)
13.00-16.30 น.	การนำเสนอผลงานวิจัย (ห้องย่อย) กลุ่มที่ 1 International Research Papers กลุ่มที่ 2 ผลงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน กลุ่มที่ 3 ผลงานวิจัยสาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ กลุ่มที่ 4 ผลงานวิจัยสาขาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

สารบัญบทความ

หน้า

กลุ่มที่ 1 International Research Papers

The Students' Attitude toward the Four Square Writing Technique in Improving Their Writing Skills <i>Janpha Thadphoothon Dhurakij Pundit University</i>	02
A Behavioral Study of "Generation Y" Living in Bangkok With Regards to Music Consumption and Digital Media Path <i>Jita Wanitkanchai and Chutima Kedsadayurat Bangkok University</i>	14
Attitudes toward English Learning of Thai Students Majoring in Japanese Language: Based on the Survey Results of Sripatum University <i>Yasumasa MORI Sripatum University</i>	21
An Analysis of Undergraduate Students' Self-discipline in Beijing, China <i>Haihu Guo and Siwaporn Poopan Mahidol University</i>	28
The Effectiveness of Questioning Technique on students in the subject of BSC364 International Business, Sripatum International College <i>Papada Lyn Pitchayachananon and Usara Subhongsang Sripatum University</i>	35
The Perception and Readiness of Thai SMEs for Business Transformation to Thailand 4.0 <i>Anupong Avirutha and Kewalee Watphuangkaew Sripatum University</i>	45
Fashion X Factors: The Valuable Approaches to a Collaboration for Luxury Fashion Brands to Appeal to Young Customers <i>Pitikamol Nophaket Sripatum University</i>	56
The Analysis of Online Marketing of the Small Tourism Business with the Policy on Green Tourism <i>Nichapat Fongsmut Daosook Bonyasarn Suwanchai Hounnaklang Aswin Sangpikul Dhurakij Pundit University</i>	64
Improving Human's Judgement Rationally in Contemporary Society by Behavioral Finance <i>Takaji Takemoto University of Fukui</i>	75
The Influence of Customers' Participation in Cause – Related Marketing Campaign, Their Information Processing, Self – Perceived Corporate Reputation, and Purchasing Decision: a Case Study of Apple inc. on (Product) Red Campaign in Bangkok Metropolitan <i>Chakrit Charnbanchee and Pacharaporn Kesaparakorn Bangkok University</i>	83
An Analysis of Figurative Language Used in Mottos <i>Sritara Rassamee and Dorota Domalewska Rangsit University</i>	94
Inelastic Foundation for Seismic Design of Buildings <i>Phaiboon Panyakapo Sripatum University</i>	101
Development of Centralized monitoring and automated notification system for IP network (SYSMON) <i>Sulijate Tantimayteevanich and Chutima Beokhaimook Rangsit University</i>	113

สารบัญบทความ (ต่อ)

หน้า

กลุ่มที่ 2 ผลงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

ผลการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน โดยใช้บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์
ในรายวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1

ชาลิสา จิตบุญญาพิณี และประสงค์ ปราณีตพลกรัง มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	123
การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาการจัดการทางการตลาดของนักศึกษาหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ จังหวัดชุมพร กิตติ แก้วเขียว สุดาพร สาวม่วง และภิญญา แก้วเขียว	
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพรเขตรอุดมศักดิ์.....	132
การใช้ไลน์เพื่อการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษของนักศึกษา สาขาวิชาภาษาอังกฤษสื่อสารธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม	
ถาวร ทิศทองคำ และสุทธิดา เพชรวิระ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	141
การพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษแบบจับใจความด้วยแผนที่ความคิด	
สุทธิดา เพชรวิระ และถาวร ทิศทองคำ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	151
การสร้างและหาประสิทธิภาพบทเรียนแบบ E-Learning วิชา ID291 พื้นฐานการออกแบบตกแต่งภายใน 1 หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต	
พงศ์ศักดิ์ บัวแก้ว มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.....	161
การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลสัมฤทธิ์ต่อผู้เรียนด้านออกแบบโดยใช้รูปแบบการสอนที่แตกต่าง กรณีศึกษานักศึกษา หลักสูตรการออกแบบตกแต่งภายใน	
รุ่งวิทย์ เทพบุตร ศรีดาราดิเพียร ธนิต จิ่งดำรงกิจ และสืบสาย แสงวชิระภิบาล มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.....	172
การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณลักษณะความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครู ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1	
ชยานันท์ รังสิโชติพัฒน์ และสุพรรณิ สมานญาติ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	181
แนวทางการบริหารสถานศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษาที่ใช้หลักสูตรที่เน้นการสอนด้วยภาษาอังกฤษที่มี ประสิทธิผล	
จิตติภา สว่างแจ้ง และสิรินธร สินจินดาวงศ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	192
ผลของความรู้และเจตคติของบุคลากรที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาของ วิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชนในเครือข่าย-เขต	
นงลักษณ์ ตระกูลวงศ์ และสุบิน ยุระรัช มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	202
กลยุทธ์การบริหารจัดการการจัดกิจกรรมนำความรู้สู่สังคมร่วมกันระหว่าง ชุมชนของกลุ่มวิทยาลัย ในเครือข่าย-เขต	
จุฑารัตน์ แสงลอย และสิรินธร สินจินดาวงศ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	212

สารบัญบทความ (ต่อ)

	หน้า
การศึกษาความแตกต่างของเงินเนอเรชั่นที่มีต่อสมรรถนะการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จ.ปทุมธานี เขต 2	
<i>เขมมรินทร์ ทุมลา และวารภรณ์ ไทยมา มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....</i>	224
ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะของโรงเรียนในสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2	
<i>พรพรรณ ประทุมชัย และวารภรณ์ ไทยมา มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....</i>	235
ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการกับการบริหารจัดการการเรียนการสอนภาษาจีนของ โรงเรียนเอกชนที่เน้นการสอนภาษาจีนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล	
<i>ดลทิติยา รัตนสาขา และสิรินธร สิ้นจินดาวงศ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....</i>	248
การศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษาตามนโยบาย “คืนครูสู่ห้องเรียน” ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 4	
<i>ศุภพงศ์ มงคลกุล และสุบิน ยุระรัช มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....</i>	258
เหตุจูงใจการเลือกศึกษาต่อระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงของนักศึกษากลุ่มวิทยาลัยในเครือไทย-เทค	
<i>เอี่ยมพร ชุ่มสีดา และสุพรรณิ สมานญาติ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....</i>	268
กลุ่มที่ 3 ผลงานวิจัยสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	
การเปรียบเทียบตัวแปรที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้ปกครองในการให้บุตรหลานศึกษาต่อในระดับอาชีวศึกษา กรณีศึกษาอาชีวศึกษาในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	
<i>อลิษา วีราลาภ และสุรัช สุขสกุลชัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.....</i>	280
การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของบทบาทผู้บริหารโรงเรียนนำร่องตามนโยบาย "ลดเวลาเรียน เพิ่มความรู้" สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร	
<i>สนธิ แกละมงคล และสุบิน ยุระรัช มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....</i>	291
ความคาดหวังของนักเรียนจีนในเมืองคุนหมิงในการตัดสินใจศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในประเทศไทย	
<i>Xiao Shanshan และสุบิน ยุระรัช มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....</i>	302
ความสัมพันธ์ระหว่างการประกันคุณภาพและการขับเคลื่อน สถานศึกษาสู่ประชาคมอาเซียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1	
<i>สุประวีณ์ ทิพย์โพธิ์ และสุบิน ยุระรัช มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....</i>	312
การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลโรงเรียน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4	
<i>ศุภกวี นาเสีรัมย์ และสิรินธร สิ้นจินดาวงศ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....</i>	323
การศึกษาความพึงพอใจของผู้ปกครองต่อการให้บริการทางการศึกษาของโรงเรียนในศูนย์เครือข่าย หนองเรือภูมิสงัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 5	
<i>ปวิพัทธ์ หีบแก้ว และสาธิตี มีเจริญ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....</i>	332

สารบัญบทความ (ต่อ)

	หน้า
การศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนเอกชน จังหวัดขอนแก่น เขต 1	
กัญจน์ณัฐ พรหมมินทร์ และสาลินี มีเจริญ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	341
การศึกษาสภาพการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมหาไถ่ศึกษาสังฆมณฑลอุดรธานี	
นางพญา ไชยดวง และสุภัทร พันธุ์พัฒนกุล มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	350
การศึกษาสภาพการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนในเครือมหาไถ่ สังฆมณฑลอุดรธานี	
จักรกริช กานุมาร และสาลินี มีเจริญ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	359
ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผล ของผู้บริหาร โรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี	
ธีรพงษ์ ชูภาค และสิรินธร สินจินดาวงศ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	370
แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่	
การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1	
วิลาสินี มุลตรี และสุภัทร พันธุ์พัฒนกุล มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	379
ปัญหาและแนวทางพัฒนาการบริหารงานงบประมาณ โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาในเครือสังฆมณฑลอุดรธานี	
กันดินันท์ แสนท่ามา และสาลินี มีเจริญ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	390
การศึกษาสภาพการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษา	
โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาในเครือสังฆมณฑลอุดรธานี	
พงษ์พันธ์ ม่วงมีรส และสุภัทร พันธุ์พัฒนกุล มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	400
บทบาทของผู้บริหาร ครู และขนาดของโรงเรียนที่มีผลต่อการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายใน	
ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25	
นฤมล ศรีทน และสุภัทร พันธุ์พัฒนกุล มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	410
การศึกษากาการบริหารงานวิชาการที่มุ่งเน้นคุณภาพของโรงเรียนประชานิเวศน์	
นงกัณฐ วงศ์หงั่ว และวราภรณ์ ไทยมา มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	422
การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25	
ศุภรดา จันทร์โสดา และสุภัทร พันธุ์พัฒนกุล มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	436
การศึกษาปัญหาและความต้องการพัฒนาการบริหารงาน โรงเรียนขนาดเล็ก ในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 6	
สังกัดสำนักเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3	
สรเสนาห์ ป้องสา และจักรพันธ์ จันทรเจริญ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ขอนแก่น.....	446
ผลของเงินอุดหนุนที่มีต่อเจตคติกับการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของครู	
สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น	
วุฒิไกร ปิดตาฝ่าย และจักรพันธ์ จันทรเจริญ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ขอนแก่น.....	455
แนวทางการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2	
ชนดดี ชำนาญ และจักรพันธ์ จันทรเจริญ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ขอนแก่น.....	465
กรณีศึกษากระบวนการค้นหาความรู้โดยใช้ซอฟต์แวร์เหมืองข้อมูล	
ปราณี มณีรัตน์ วลีพร จิตรพงษ์ และนันทพร เศรษฐทัตต์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	475

สารบัญบทความ (ต่อ)

	หน้า
แนวทางการบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาครูสอนไม่ตรงวิชาเอกในโรงเรียนในศูนย์เครือข่ายมิตรสัมพันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5	
จิราภรณ์ พระยอม และจักรพันธ์ จันทร์เจริญ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ขอนแก่น.....	485
การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26	
ดราเรตัน สีหาบุญจันทร์ และจักรพันธ์ จันทร์เจริญ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ขอนแก่น.....	495
การสังเคราะห์การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในประเทศไทยในอนาคต	
พระมหาพรพล ม่วงสาว และสุบิน ยุระรัช มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	505
การศึกษาการประกันคุณภาพการศึกษาของวิทยาลัยอาชีวศึกษากลุ่มสถานศึกษาภาคกลางที่ผ่านการประเมิน คุณภาพภายนอกในระดับดีมาก	
สายพินิจ จำเดิม และวราภรณ์ ไทยมา มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	512
ภาวะการเปลี่ยนแปลงแบบไปป์บริการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น	
โกศล ทิมพ่วงศ์ และสุพรรณิ สมานญาติ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	523
กลยุทธ์การนำนโยบายทางวิชาการสู่การปฏิบัติของผู้บริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชนในเครือข่ายไทย-เทศ	
เยาวลักษณ์ เฟื่องอัม และวราภรณ์ ไทยมา มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	533
เหตุผลในการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชนขอนแก่นเขต 1 ของนักเรียนระดับประกาศนียบัตร วิชาชีพ ชั้นปีที่ 1	
ประสิทธิ์ แสงอรุณ และสุภัทร พันธุ์พัฒนกุล มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	545
ศึกษาระดับความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมนอกหลักสูตรของวิทยาลัยเทคโนโลยีไทยบริหารธุรกิจขอนแก่น	
วุฒิสักดิ์ ศรีทับ และสาธิต นีเจริญ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	553
การศึกษาศาภาพการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของครูโรงเรียนมหาไถ่ศึกษา ในเครือข่ายมณฑลอุดรธานี	
รมย์ลินณู ศรีหามาตย์ และสุภัทร พันธุ์พัฒนกุล มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	563
แนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น	
ปราณประภัสสร จันทร์มหา และสาธิต นีเจริญ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	573
การผลิตบัณฑิตเพื่อเข้าสู่ธุรกิจเรือสำราญในโลกยุค AEC	
ยุพวรรณ นังคลาภิวัฒน์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	584
ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านคุณลักษณะ พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัย เฉลิมกาญจนาเพชรบูรณ์และการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อของนักเรียน โรงเรียนในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์	
พรรัสมิภา พรหมลิก และพัชรภรณ์ เกษะประกร มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.....	593
การพัฒนาแบบบบกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ ของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนแบบเรียนร่วม	
กุลธวัช เทียมทิพร สุทธิกร แก้วทอง และสุภกิจ วิริยะกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.....	603

สารบัญบทความ (ต่อ)

	หน้า
ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้ออุปกรณ์ประดับยนต์ผ่าน Facebook Fanpage	
ศรณารายณ์ โพธิ์จันทร์ และชนชาติ จันทรเวโรจน์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	613
ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์การและประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร	
กรณีศึกษา สำนักป้องกันปราบปราม และควบคุมไฟป่า (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช)	
พิสิษฐ์ ศรีสุจริต นิลุบล ศิวบรรวัฒนา และประพันธ์ ชัยกิจอุไรใจ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	623
ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของงานกับความผูกพันของพนักงานต่อองค์การ	
กรณีศึกษา บริษัท ไนซ์ แอปพารেল จำกัด	
อঞ্জลริยา อ่อนศรี นิลุบล ศิวบรรวัฒนา และประพันธ์ ชัยกิจอุไรใจ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	632
คุณภาพชีวิตในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานใน บริษัท อิมเมจ โลโก้ จำกัด	
นาจริย์ ทองวนิช และนิลุบล ศิวบรรวัฒนา มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	639
ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรกลุ่มเจนเนอเรชันวายที่ปฏิบัติงาน	
ภาคธุรกิจพลังงานและสาธารณูปโภคในประเทศไทย	
กัลยารัตน์ ชีระชนชัยกุล มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	648
การศึกษาการชำระรักษาพนักงานในบริษัท เอบีพี คาเฟ่ (ประเทศไทย) จำกัด	
ชาคริต สิ้นเย็น ประพันธ์ ชัยกิจอุไรใจ และชิดใจ วรพงษ์ วงษ์วุฒิพงษ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	658
การศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในบริษัท ไนท์แฟรงค์ ชาร์เตอร์ (ประเทศไทย)	
ชาญณรงค์ หวังเจริญ ประพันธ์ ชัยกิจอุไรใจ และธีรวิทย์ กลางสุพรรณ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	668
การศึกษาความผูกพันของพนักงาน ธนาคารธนชาติ จำกัด (มหาชน)	
อำภพร เสวติทิพย์ ประพันธ์ ชัยกิจอุไรใจ และพีระพงษ์ กิตติเวชโกภาวัฒน์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	679
พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร	
กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	
เบญจพร กลั่นสีงาม และประพันธ์ ชัยกิจอุไรใจ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	688
ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมองค์การกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานบริษัทปิโตรเลียม	
แห่งหนึ่ง ในเขตกรุงเทพมหานคร	
วิไลวรรณ บำรุงกร ประพันธ์ ชัยกิจอุไรใจ และพีระพงษ์ กิตติเวชโกภาวัฒน์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	699
ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตในการทำงานกับความผูกพันต่อองค์การของบุคลากร บริษัท ไทยศรีทอง จำกัด	
ชนิสฐา ชนะกุล ประพันธ์ ชัยกิจอุไรใจ และชิดใจ วรพงษ์ วงษ์วุฒิพงษ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	709
ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในสายการบินไทยแอร์เอเชีย	
ธนกร ณรงค์วานิช มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	721
แนวโน้มการขายตัวของคลินิกเวชกรรมความงามไทยในอาเซียน	
กนกวิชต์ ระย้า มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	732
ปัจจัยที่มีผลการให้บริการซ้ำของลูกค้าที่ใช้บริการคลินิกเสริมความงามในเขตอำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี	
วิภาทิพย์ ภัทรวัฒน์ชาวเจริญ และเรืองเดช เร่งเพียร มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์	
ในพระบรมราชูปถัมภ์.....	740

สารบัญบทความ (ต่อ)

	หน้า
คุณภาพชีวิตการทำงานที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงงานผลิตอาหารแห่งหนึ่ง ในจังหวัดนครราชสีมา	
ปิยมาภรณ์ กู้กิตติไมตรี และประพันธ์ ชัยกิจอุไรใจ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	750
อิทธิพลของกระบวนการสื่อสารในเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการร้านอาหาร ในจังหวัดนครราชสีมา	
กิริฎากร บุญรอด และชนกฤต ยอดอุดม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.....	760
ความสามารถในการชำระหนี้ และประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้เกษตรกร รายย่อยระหว่างปี พ.ศ. 2554-2557	
ณคุณ ธรณีนิตยาณ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	770
การจัดการโลจิสติกส์ด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา	
มนทรา สังข์ทอง มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.....	780
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจปลูกปาล์มน้ำมันของเกษตรกรในอำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร	
บุญฤทธิ์ มีอินทร์ และสมยศ ศิรินพัฒนานันท์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพรเขตรอุดมศักดิ์.....	791
กลยุทธ์การตลาดบริการสินเชื่อจำนำเล่มทะเบียนรถยนต์ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจใช้บริการของลูกค้าของ สถาบันการเงินในจังหวัดชุมพร	
อิสรพงศ์ จันทน์ณรงค์ และสมยศ ศิรินพัฒนานันท์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพรเขตรอุดมศักดิ์.....	801
การปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการนำเสนอตราสินค้าแฟชั่นเพื่อตอบสนองกับพฤติกรรมผู้บริโภค กลุ่มเจนเอเรชั่นวาย (Generation Y) ในยุคดิจิทัล	
ชนกนันท์ มุกดาพงศธร มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	811
การตัดสินใจซื้อประกันภัยพืชผลของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในปี	
วิภาวี จูตินันท์พันธุ์ และอิสริยา บุญญะศิริ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.....	820
โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความภักดีของลูกค้าต่อผลิตภัณฑ์อาหารเสริม กรณีศึกษา: ผู้บริโภคร้านวัดสัน ห้างเทสโก้โลตัส จังหวัดสงขลา	
อริญา สีแก้ว อริสรา ทิพย์รักษ์ และอนุวัต สงสม มหาวิทยาลัยทักษิณ.....	827
ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์การกับความเป็นสมาชิกที่ดีในองค์กร กรณีศึกษา บริษัทผู้ให้บริการอาหาร	
สุริรา แก้วพิจิตร และประพันธ์ ชัยกิจอุไรใจ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	837
ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะหลักและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท กส ใต้ รับเบอร์ วู้ดส์ จำกัด	
ประจัญพล วงษ์คนตรี นิอุบล ศิวบรรวัฒนาและธีรวิทย์ กลางสุพรรณ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	848
การพัฒนาศักยภาพโลจิสติกส์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศผังอ่าวไทยจังหวัดนครราชสีมา	
ธีรนันท์ วัฒนโยธิน และธรีณี มณีศรี มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	857

สารบัญบทความ (ต่อ)

	หน้า
โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างส่วนประสมการส่งเสริมการตลาด คุณภาพบริการ และคุณค่าตราสินค้า ของคลินิกเสริมความงามในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา	
กนกกาญจน์ สักโต พีรณัฐ เลิศชัยพัฒนกุล และอนุวัต สงสม มหาวิทยาลัยทักษิณ.....	866
แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเทสโก้โลตัส	
ลัดดาวรรณ ถาดทอง อรัญญา ดาหะมะ และ โกมลลณี เกดตะพันธ์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.....	876
ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด และปัจจัยการสื่อสารการตลาดกับพฤติกรรมการรับสาร ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางบนสื่อออนไลน์ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร	
วิไลภรณ์ จิรวรรณเศรษฐ์ พสิษฐ์ โสภณพวงศพัฒน์ และขวัญใจ จริยาทัศน์กร มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.....	885
การสำรวจสถานการณ์ของสถานประกอบการที่พักอาศัยในพื้นที่สตึก	
ชนบทพันธุ์ เอี่ยม โอภาส ภีรภัทร ภักดิ์วิ อูษา บุญถื่อ และสายพิน สันทัด มหาวิทยาลัยรามคำแหง.....	895
ความภักดีของลูกค้าในธุรกิจโรงแรม	
เดือนใจ ศรีชะภา มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	904
ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นมืออาชีพของทหารการเงินที่มีต่อคุณภาพ รายงานการเงินของส่วนราชการ ในเขตกองทัพภาคที่ 1	
ศักรินทร์ ศาสตร์เสริม และประเวศ เพ็ญวิมลกุล มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	912
รูปแบบและแนวทางในการจัดการหนี้สินชุมชนบ้านคำไผ่ ตำบลหนองกุง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์	
โสภณ มูลหา และคณะ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.....	923
ความน่าเชื่อถือรายงานทางการเงินสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของธุรกิจ	
กานต์พลู ทิคำ และฐิตาภรณ์ สินจรรย์ศักดิ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	935
การตกแต่งบัญชี	
กมลชนก สกุลเจริญ และฐิตาภรณ์ สินจรรย์ศักดิ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	944
การเปิดเผยข้อมูลทางบัญชีความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน	
ครองรัตน์ อนุศาสนนันท์ และสุรีย์ โปษกรัญญ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	954
ความสัมพันธ์ระหว่างอันดับความน่าเชื่อถือ ขนาดของหุ้นกู้ หุ้นกู้ที่ผู้ออกมีสิทธิเรียกไถ่ถอนก่อนกำหนด กับต้นทุนของหนี้สิน: กรณีศึกษาบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย	
ศิริพร หมั่นหัตถ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.....	965
คุณภาพของงบการเงินภาครัฐกับการแสดงความเห็นของผู้สอบบัญชีสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน	
ประภาศรี จำเนียรเวทย์ และกนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธิ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	975
การบัญชีสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของธุรกิจ	
กนกกร บริบูรณ์ และฐิตาภรณ์ สินจรรย์ศักดิ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	985

สารบัญบทความ (ต่อ)

หน้า

ปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อการพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงานของข้าราชการทหารเหล่าการเงิน ในสังกัดกองทัพอากาศที่ 2	
ณัฐนิชา ปิ่นสันเทียะ และวรรณ แหม่มเมืองปัก มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	995
ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ของงานตรวจสอบ ในมุมมองของนักวิชาการตรวจเงินแผ่นดิน สำนักตรวจสอบการเงินที่ 1 – 20	
วราณี สิมมา และวรรณ แหม่มเมืองปัก มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1006
การประเมินสมรรถนะของผู้วางแผนภาษีธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ แห่งประเทศไทยเพื่อนำไปใช้ในการออกแบบหลักสูตร	
ประเวศ เพ็ญวุฒิกุล มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1017
การยอมรับการทำธุรกรรมทางการเงินผ่านเครื่องรับฝากเงินสดอัตโนมัติ	
พริดา กาหม๊ะ นุรุส คงสาม และ โกมลณิ เกิดตะพันธ์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.....	1029
ธรรมาภิบาลท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์	
พรพิทักษ์ เข็มบาสัยดี มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.....	1038
การอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธและมุสลิมในเขตพื้นที่ อำเภอกะปง อำเภอบึงนาราง อำเภอหนองบัว และอำเภอนะจะ จังหวัดสงขลา	
วนิดา เหมือนจันทร์ พระครูปลัดไพรัช จนุทสโร และพระนาทกร สุจิณฺโณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สงขลา.....	1047
พลวัตการปรับตัวของพระภิกษุสงฆ์สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยุคปัจจุบัน	
ประสิทธิ์ รักนุ้ย นฤมล ประสิทธิ์ศรี และพระครูโสภณคุณาทร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สงขลา.....	1057
การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ของคานท์และพุทธปฏิมาสมัยสุโขทัย	
บุษกร ผาสุกฤทธิ์ และวิทยา ศักยภินันท์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.....	1067
เมื่อการเที่ยวพระบาทสระบุรีนิราศไป : ข้อสังเกตเพื่อต่อยอดไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	
ศุภลักษณ์ นาคกล้า สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.....	1077
การทบทวนวรรณกรรมเรื่องความเหลื่อมล้ำในบริบทเมืองศูนย์กลาง	
จิตติวัฒน์ นงนุช ณัฐวุฒิ อัสวโกวิทวงศ์ ทนงค์ศักดิ์ รันสุคนธ์ และธีรบุญย์ ฉลองมณีรัตน์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1087
ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ กรณีศึกษาเสม็ดนางชี จังหวัดพังงา	
อรรพรรณ เหมือนภักตร์ และสันติธร ฐิริภักดิ์ มหาวิทยาลัยพะเยา.....	1094
แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านวังหม้อ จังหวัดลำปาง	
โอปอล์ รังสิมันตุชาติ ทิพาพร โพธิ์ศรี และภาณุรังษิ์ เดือนไธสง มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.....	1104
การส่งเสริมการให้อนุญาตอุตสาหกรรมในการระงับข้อพิพาททางธุรกิจเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถ ในการแข่งขันของประเทศไทยเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน	
นิสิต อินทมาโน มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1114

สารบัญบทความ (ต่อ)

	หน้า
โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุพฤติกรรมการป้องกันอุบัติเหตุจราจรจากการขับจี้รถจักรยานยนต์ของ นักศึกษาระดับปริญญาตรี	
ณัฐชธรณ์ ถักรัตน์ พูลพงศ์ สุขสว่าง และกนก พานทอง มหาวิทยาลัยบูรพา.....	1124
การขับเคลื่อนงานสถาปัตยกรรมเพื่อคนพิการและผู้สูงอายุด้วยกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ โดยชุมชนเป็นฐาน กรณีศึกษา อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย	
กนกวรรณ อุสัน โน ฌฤทัย เรียงเครือ และชานนท์ วาสินทน มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1132
การประเมินสภาพแวดล้อมหลังการใช้งานอาคาร: กรณีศึกษา คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม	
ณัฐฐา สววิบูลย์ จรรยา ผลประเสริฐ และศศคุณ โฆษะวินทะ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1144
การรู้เท่าทันสื่อโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวขาวทางเฟซบุ๊กของคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร	
เบญจวรรณ เปรมเดช และธนชาติ จันทร์เว โรจน์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1154
พฤติกรรมและความพึงพอใจต่อการสร้างสรรค์งานโฆษณาของผู้ชมโฆษณาเพื่อการสร้างสรรค์งานโฆษณา ในสื่อ YouTube กรณีศึกษาโฆษณาประเภทประกันชีวิต	
นนทกรณ์ บุญจึงเจริญรัตน์ และธนชาติ จันทร์เว โรจน์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1164
การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การวิเคราะห์และตีความเพื่อนงานศิลปะการแสดง กรณีศึกษาภาพยนตร์ เรื่อง Train to Busan	
พลฤทธิ์ สมุทรกลิน มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.....	1175
เมื่อชีวิตแขวนไว้บนเรตติ้ง	
ชาญวิทย์ พรหมพิทักษ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1185
การพัฒนากระบวนการเข้าใจความสามารถทางการเรียนรู้ของตนเองในกลุ่มนักศึกษาสาขาศิลปะการแสดง ประยุกต์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ด้วยเทคนิค Dominant Factor และ ศูนย์ยสนทนา	
ธนพงษ์ ผลาจรศักดิ์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.....	1194
การศึกษาวเคราะห์การรับรู้สื่อโฆษณาออนไลน์ผ่านทาง Facebook	
จุฑามาศ ทองทวี และทฤษฎี สังค์แดง มหาวิทยาลัยทักษิณ.....	1206
การสำรวจและวิเคราะห์บทบาทและเสรีภาพของสื่อมวลชนไทยช่วงเวลา 2558-2559	
อรอนงค์ เชมณี มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1214
การทำการตลาดสินค้าแฟชั่นบนพื้นที่ดิจิทัลสำหรับผู้ประกอบการสินค้าแฟชั่น	
สุระเกียรติ รัตนอำนวยศิริ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1224
การจัดทำเอกสารใบสั่งงานการวาดแบบเพื่อลงรายละเอียดเสื้อผ้าสำหรับใช้ในธุรกิจเสื้อผ้าขนาดเล็ก	
ปรมัตต์ ไชยงยศ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1233
การออกแบบและพัฒนาสินค้าแฟชั่นอย่างสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาไทย	
สุพัญญา ลิ้มวงศ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1242
การเข้าใจและเข้าถึงผู้บริโภคยุค 4.0 เพื่อความสำเร็จของแบรนด์	
วรรณิ์ งามขจรกุลกิจ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1251

สารบัญบทความ (ต่อ)

หน้า

กลุ่มที่ 4 ผลงานวิจัยสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

การเปรียบเทียบผลของการออกแบบอาคารรับแรงแผ่นดินไหวที่มีความไม่สม่ำเสมอในแนวราบและแนวดิ่ง
ระหว่างวิธีแรงสถิตเทียบเท่า กับวิธีสเปกตรัมการตอบสนอง และ วิธีประวัติเวลา

ฉัตร สุจินดา สุขชาติ จิงแสงสถิตย์พร และพัศพงษ์ วิจิตรพงษ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม..... 1258

การเปรียบเทียบข้อกำหนดในมาตรฐานออกแบบคอนกรีตเสริมเหล็ก ACI318 และ BS8110
และผลการออกแบบ สำหรับรับแรงคด

ฉัตร สุจินดา มหาวิทยาลัยศรีปทุม..... 1266

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความล่าช้างานปรับปรุง ถนน ตรอก ซอย ในเขตคูสิต กรุงเทพมหานคร

ธัญญ์ มั่งคั่ง และนคร สุริยานนท์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตอุเทนถวาย... 1275

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความล่าช้าโครงการก่อสร้างถนน เทศบาลนครนครปฐม จังหวัดนครปฐม

ราชันย์ ไตรวิชานันท์ และนคร สุริยานนท์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก
วิทยาเขตอุเทนถวาย..... 1286

ความสัมพันธ์ระหว่างผลทดสอบ Dynamic Cone Penetration กับค่า Unsoaked CBR ของวัสดุชั้นรองพื้น
ทางระดับ E ที่บดอัดด้านเปียก

ชัชวาลย์ พูลลาภพานิช มหาวิทยาลัยศรีปทุม..... 1296

โปรแกรมจำลองการฝึกปฏิบัติจัดลำดับบัสสถานีไฟฟ้าย่อยแบบเชื่อมต่อกับผู้ใช้ทางภาพ

พัศพงษ์ ศรีโหมด เพชร นันทวัฒนา วิชชากร เสงศรีรัช ธนภัทร พรหมวัฒน์ภักดี และวินสันต์ สิลสมบัติ
มหาวิทยาลัยศรีปทุม..... 1306

การลดเวลาความสูญเสียจากการประยุกต์การหาเวลามาตรฐานการเตรียมการทำงานเครื่องปรับอากาศ
ระบบตัวนำไฟฟ้า

พัฒน์พงษ์ อริยสิทธิ์ และอิสระ ชมภูวนนท์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม..... 1315

การศึกษาการลดกระแสฮาร์มอนิกของเครื่องเชื่อมไฟฟ้า

สุเทพ สัตย์ใจ และนิมิต บุญภิรมย์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม..... 1325

อินเทอร์เน็ตออฟดิงส์เพื่อประหยัดพลังงานของหลอดไฟแอลอีดี

คุณภัทร พานวงศ์ ธนวัฒน์ สมบูรณ์ ผิน ฉัตรแก้วมณี และสุรัชย์ ทองแก้ว มหาวิทยาลัยศรีปทุม..... 1334

ศึกษาการปรับแต่งค่าพีไอดี ในชุดฝึกอบรมควบคุม CE 105 Coupled Tanks

สุพรพิศณ พิบูลย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวราชนครินทร์..... 1346

การประยุกต์การบำบัดน้ำเสียด้วยจรวดพอร์ไฟฟ้ากระแสตรง

สัญญา คุณขาว อภิษฎา ทองรักษ์ สุรพล จันทร และเอกชัย ดีศิริ มหาวิทยาลัยศรีปทุม..... 1356

ดัชนีความวิกฤตที่มุ่งเน้นผู้ใช้ไฟของอุปกรณ์จำหน่ายไฟฟ้าสำหรับการวางแผนบำรุงรักษา

โสภิตา ศรีโสภา และศุภชัยพิเชษฐ์ ฤกษ์ปรีดาพงศ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์..... 1367

การพัฒนาแบบบริหารจัดการพลังงานในภาคขนส่ง

ชลธิศ เอี่ยมวรฤทธิกุล ขวลิขิต มณีศรี ธรินี มณีศรี และกิตติกุล ปุณศรี มหาวิทยาลัยศรีปทุม..... 1378

สารบัญบทความ (ต่อ)

	หน้า
ความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อแบคทีเรียพอร์ไฟโร โมแนส จิงจิวัลิสและการคลอดที่ผิดปกติ	
อรรรถพล ปัญญาญ ปิยะนุช เพิ่มพานิช และสุพัตรา แสงอินทร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.....	1389
การดำรงอยู่ของการแพทย์พื้นบ้านจังหวัดปทุมธานี	
ณมานพ แก้วกล้า ภาวิณี เส็งสันต์ และธนศ พงศ์ธีรัตน์ มหาวิทยาลัยรังสิต.....	1399
เพียงลมอัจฉริยะเพื่อลดการเกิดโรคหลอดเลือด	
วชิรา กันหนองขาม ศรีนภัสร์ จุลเชวณ ไพวรรณ มะละ จิโรจน์ จริตควร และสุรัชย์ ทองแก้ว	
มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1407
อินเทอร์เน็ตในทุกสรรพสิ่งสำหรับระบบบันทึกการเดินของทารกในครรภ์	
นิพิชญ์ นิธิสุภา เมธัส ขุจิตอธิคม ประภาพร โปธาคำ นิมิตร ทักษิวิทยาพงศ์ และผิน ฉัตรแก้ว	
มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1417
การวิเคราะห์ความอับชื้นเพื่อเปลี่ยนการใช้งานของผ้าอ้อมสำเร็จรูปสำหรับผู้สูงอายุ	
ณัฐชากร ค่ายอด ปริญา แสงจันทร์ มนสนันท์ หรั่งอัม สุรัชย์ ทองแก้ว และนิมิตร ทักษิวิทยาพงศ์	
มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1428
การพัฒนาออนโทโลยีวิธีออกกำลังกายบนฐานเกณฑ์มาตรฐานสมรรถภาพร่างกายของประชากรไทย	
สำหรับผู้สูงอายุ	
อนันต์ จันทร์เกษม และเทพฤทธิ์ บัณฑิตพัฒนานวศ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1438
การศึกษาวิเคราะห์สมุนไพร ในคัมภีร์สรรพคุณสรรพคุณ แลมหาพิศ	
ทัพเพท ทิพย์เจริญชัย สุวีรรณ ลิมสุวรรณ กังวล ศัชชมา และประวิทย์ อัครเสรินนท์	
มหาวิทยาลัยมหิดล.....	1448
ความสัมพันธ์ระหว่างธาตุเจ้าเรือนทางการแพทย์แผนไทยกับผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง	
ผ่องพิมล คาศรี เพ็ญจันทร์ เซอร์เรอร์ สุวีรรณ ลิมสุวรรณ อรุษา ธรรมเสริมสร้าง และแม่นมาศ วรรณภูมิ	
มหาวิทยาลัยมหิดล.....	1459
การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ในปัญหาการจัดเส้นทางเดินรถขนส่ง	
กรณีศึกษา ผู้ผลิต และกระจายสินค้าอุปโภคบริโภค	
กานวณจัต ราชรองเมือง และพีรรัชต์ อัฐรัตนโชค มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1468
การพัฒนาบริการซอฟต์แวร์คลาวด์สำหรับการบริหารจัดการร้านขายอาหารสัตว์: กรณีศึกษาร้านอุทัยดีเพ็ทช็อป	
นภสร อยู่เจริญ และเทพฤทธิ์ บัณฑิตพัฒนานวศ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1478
บริการคลาวด์เพื่อการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานสำหรับธนาคารแลนด์แอนด์เฮาส์ จำกัด (มหาชน)	
เขวามาชัย กองชา และเทพฤทธิ์ บัณฑิตพัฒนานวศ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1489
ระบบสนับสนุนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศบนฐานบริการซอฟต์แวร์คลาวด์และฐานข้อมูลการจัดการโครงแบบ:	
กรณีศึกษาบริษัท อีบอินชอย จำกัด	
จิรภัทร สุขชูศรี และเทพฤทธิ์ บัณฑิตพัฒนานวศ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1499

สารบัญบทความ (ต่อ)

	หน้า
การพัฒนาเว็บไซต์ข้อมูลสารอาหารไทย	
พนมธรรม อมรเลิศวิทย์ ชัยรัตน์ แผลมณาค และธรณินทร์ อินทรจักร มหาวิทยาลัยพายัพ	1510
วิเคราะห์และออกแบบระบบของกิจกรรมแบบจัดกำหนดการล่วงหน้าบนคลาวด์	
สมพิศ แก้วนัญญิก และสุขสวัสดิ์ ัญญะวุฒิสิริ มหาววิทยาลัยศรีปทุม.....	1521
บริการคลาวด์เพื่อการบริหารจัดการระบบติดตามความคืบหน้าการก่อสร้างและการขายอสังหาริมทรัพย์:	
กรณีศึกษาบริษัท เอฟี (ไทยแลนด์) จำกัด (มหาชน)	
คมกริช พิเศษ และเทพฤทธิ์ บัณฑิตวัฒนวงศ์ มหาววิทยาลัยศรีปทุม.....	1532
การออกแบบเนื้อหาดิจิทัล โฆษณบนฐาน โนเอสคิวแอลและการคำนวณแบบคลาวด์	
ยืนยง นาเมืองรักษ์ และเทพฤทธิ์ บัณฑิตวัฒนวงศ์ มหาววิทยาลัยศรีปทุม.....	1542
ออนโทโลยีสำหรับการเทียบความรู้จากอาชีพผู้รายวิชาสาขาวิทยาการคอมพิวเตอร์ ระดับปริญญาตรี	
วารุณี บัวศรี และเทพฤทธิ์ บัณฑิตวัฒนวงศ์ มหาววิทยาลัยศรีปทุม.....	1552
การศึกษาเปรียบเทียบสมรรถนะของซอฟต์แวร์เครื่องคอมพิวเตอร์เสมือน: กรณีศึกษาวีเอ็มแวร์เวิร์คสเตชัน	
และเรดแฮทเวอร์ชวลไลเซชัน	
ศุภณัฐ เจริญเจริญชัย และเทพฤทธิ์ บัณฑิตวัฒนวงศ์ มหาววิทยาลัยศรีปทุม.....	1562
การศึกษาความสำคัญของปัญหา ความต้องการจำเป็น และสถานภาพการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของบุคลากร	
และนักศึกษาเพื่อเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏดิจิทัล	
สุนิษา คิดใจเดียว และประสงค์ ปราณิตพลกรัง มหาววิทยาลัยศรีปทุม.....	1570
การพัฒนาแบบจำลองการจำลองเพื่อการบริหารจัดการบัญชีผู้ใช้ระบบสารสนเทศ ในสำนักงานปลัดบัญชีกองทัพ	
ภูวดล ขำปาน และสุรศักดิ์ มั่งสิงห์ มหาววิทยาลัยศรีปทุม.....	1581
การวิเคราะห์เปรียบเทียบการระบุตัวตนโดยใช้ลักษณะเฉพาะทางกายภาพของร่างกาย	
อัจฉิมา มณฑาทิพย์ มีแสน แก่นชูวงศ์ จารุวรรณ จารุชาติ และธรรณันท์ วงษ์สนธิ์	
มหาววิทยาลัยศรีปทุม.....	1592
ระบบอินเทอร์เน็ตในทุกสรรพสิ่งสำหรับควบคุมน้ำในนาข้าว	
มานพ เกษประดิษฐ์ พิชัย แนวดี สุรัชย์ ทองแก้ว จิโรจน์ จริตควร และนิมิตร ทักษิณยาพงศ์	
มหาววิทยาลัยศรีปทุม.....	1602
การพัฒนาออนโทโลยีสำหรับธุรกิจขายภาพออนไลน์	
คุณสุชานัน อ้นถาวร และสุรศักดิ์ มั่งสิงห์ มหาววิทยาลัยศรีปทุม.....	1613
เกมฝึกทักษะคำศัพท์ภาษาอังกฤษ-ไทยเพื่อมุ่งสู่ประชาคมอาเซียน	
สุทธิรักษ์ นาระถิ และสุรศักดิ์ มั่งสิงห์ มหาววิทยาลัยศรีปทุม.....	1623
ความสัมพันธ์ระหว่างขีดความสามารถหลักและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน	
บริษัท ทีคิวเอ็ม อินชัวร์รันส์ โบรคเกอร์ จำกัด	
ภัสส์สา นวนขนาย และประพันธ์ ชัยกิจอุราใจ มหาววิทยาลัยศรีปทุม.....	1634

สารบัญบทความ (ต่อ)

	หน้า
การเปรียบเทียบขั้นตอนวิธีวิวิธวิธีสำหรับการจัดเส้นทางยานพาหนะ กรณีศึกษา : ผู้นำเข้าสินค้าจากประเทศญี่ปุ่น	
จุลเทพ ไชยเสนา และธรีณี มณีศรี มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1642
การลดต้นทุนภาษนะบรรจุกัมภ์ของเครื่องคั้มแอลกอฮอล์ด้วยเทคนิค ECRS	
วรพล วังฆนันทน์ และอริยา ปัญญาจันทร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1650
การตัดสินใจคัดเลือกผู้จัดหาวัตถุดิบในอุตสาหกรรมผู้ผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงลำดับชั้น	
วรพล วังฆนันทน์ และปัทมภรณ์ แสงสว่าง มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1660
โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการสื่อสารการตลาดเชิงบูรณาการ การสื่อสารความรับผิดชอบต่อสังคม และคุณค่าตราสินค้าตามมุมมองของผู้บริโภค กรณีศึกษา: สินค้าแฮสแบรนด์ ในอำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา	
อนุวัต สงสม มหาวิทยาลัยทักษิณ.....	1667
เทคนิคการระบุตำแหน่งภายในคลังสินค้าด้วยแสงที่มองเห็น เพื่อการประจุพลังงานไร้สายแก่รถฟอร์คลิฟท์พลังงานไฟฟ้า	
ศศิธร กอเจริญ ธรีณี มณีศรี เตมพงษ์ ศรีเทศ เพชร นันทวิวัฒนา และปรีชา กอเจริญ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1676
การวิเคราะห์ดัชนีชี้วัดต้นทุน โลจิสติกส์ระดับจุลภาค	
ธรีณี มณีศรี วันวิสา ค่วนตระกูลศิลป์ และอุทุมพร อยู่สุข มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1687
การปรับปรุงกระบวนการทำงานในคลังสินค้าด้วยเทคนิคการจำลองสถานการณ์ กรณีศึกษา: ธุรกิจขนส่งและกระจายสินค้า	
ชุดพิงศ์ อินทร ธรีณี มณีศรี ขวดี มณีศรี และนิตยา เมืองน้อย มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1697
การคาดการณ์ความต้องการใช้พลังงานระดับผู้ใช้ในภาคขนส่งทางบกของประเทศไทย	
เพชญ์ จันทรสา และโอภาส โกมลวัฒนาพาณิชย์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1707
การพัฒนาการออกแบบและกระบวนการออกแบบบรรจุภัณฑ์ สำหรับข้าวเจ้าเขย เสาไห้ จ.สระบุรี	
ณชร อุไรรัตน์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.....	1718
วิเคราะห์และออกแบบตัวชี้วัดความเป็นสมรรถนะของมิวนิต์ของประเทศไทย	
สุขสวัสดิ์ ญัฏฐวุฒิสิทธิ์ ธนา สุขวารี และฐิตาภรณ์ สินเจริญศักดิ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1729
การพัฒนาแบบจำลองฐานข้อมูลการประเมินสมรรถนะบุคลากรขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้	
จารุวรรณ โพธิ์อินทร์ และเทพฤทธิ์ บัณฑิตวัฒนาวงศ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1739
การเปรียบเทียบเครื่องมือสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลบิกดาต้า	
ทินภัทร บริรักษ์ ธนา สุขวารี วรุณี บัวศรี และกาญจนา หาญณรงค์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.....	1749

สารบัญบทความ (ต่อ)

หน้า

การหาทำที่เหมาะสมในการผลิตผลิตภัณฑ์จากน้ำยางธรรมชาติด้วยโปรแกรมเชิงเส้น

กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกร จังหวัดนครศรีธรรมราช

พิพัฒน์พงศ์ เทพมณี และธรีณี มณีศรี มหาวิทยาลัยศรีปทุม..... 1759

การทบทวนวรรณกรรมเรื่องความเหลื่อมล้ำในบริบทเมืองศูนย์กลาง

THE LITERATURE REVIEW OF URBAN INEQUALITY

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐิติวัฒน์ นงนุช

E-mail: thitiwat.no@spu.ac.th

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐวุฒิ อัสวโกวิทวงศ์

E-mail: nattawut.us@spu.ac.th

อาจารย์ทงศักดิ์ รัตนสุคนธ์

E-mail: thanongsak.ra@spu.ac.th

อาจารย์ธีรบูลย์ ฉลองมณีรัตน์

E-mail: teeraboon.ch@spu.ac.th

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องความเหลื่อมล้ำในบริบทเมืองศูนย์กลาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและจัดหมวดหมู่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำในบริบทเมืองศูนย์กลาง เพื่อหาช่องว่างของงานวิจัยที่ผ่านมา ข้อมูลการวิจัยได้จากการรวบรวมงานวิจัยในฐานข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จำนวน 542 เรื่อง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละที่ได้จากการวิเคราะห์ค่าความซ้ำของข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า งานวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 11 กลุ่ม ประกอบด้วย ด้านรายได้ ด้านการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านพื้นที่และภูมิศาสตร์กายภาพ ด้านการเข้าถึงบริการสาธารณะ ด้านโอกาสทางการศึกษา ด้านครอบครัวและชุมชน ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านสุขภาพและอนามัย ด้านการบริหารจัดการของรัฐ และด้านการรับข่าวสาร ทั้งนี้งานวิจัยที่มีเนื้อหากล่าวถึงความเหลื่อมล้ำโดยตรงมีจำนวนค่อนข้างน้อย และช่องว่างของการวิจัยที่ผ่านมาอยู่ที่ประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านรายได้ ด้านการรับข่าวสาร ด้านการบริหารจัดการของรัฐ และด้านโอกาสทางการศึกษา

คำสำคัญ : ทบทวนวรรณกรรม, ความเหลื่อมล้ำในบริบทเมืองศูนย์กลาง

ABSTRACT

This article is partial summary from the full research of urban inequality. The objective of this research was to collect and classify all linkage researches of urban inequality to identify the gap of inequality studying. Data collecting was relied on the 542 paper which published on the data base of The National Research Council of Thailand (NRCT) and The Thailand Research Fund (TRF). The data were analyze from the data repetition by percentage. This study has founded that the group of research divided into 11 typology of urban inequality group: income, opportunity to access, environment, geography, public access, education, community, safety, health, public administration, and data subscribe. The research gap of urban inequality has divided in 4 topics: income, data subscribe, public administration, and education research. In addition, the description study of urban inequality has few number of researches.

Keywords : Literature Review, Urban Inequality

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ได้รับการหยิบยกอย่างเด่นชัดในกลไกระดับชาติ กล่าวคือ “ในการประชุมคณะกรรมการปฏิรูป เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2553 นายณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ หนึ่งในกรรมการได้เปิดเผยว่า ที่ประชุมต้องการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม 5 ด้าน ได้แก่ รายได้ สิทธิ โอกาส อำนาจ ศักดิ์ศรี ทั้งนี้ข้อเสนอของคณะกรรมการปฏิรูปประเทศมี แนวทางกว้าง ๆ คือ การปฏิรูประบบคิดด้านการบริหารจัดการเศรษฐกิจในประเทศไทย โดยมีเป้าหมาย 4 ประการคือ 1.จัดสรรทรัพยากรได้อย่างเต็มที่ 2.ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 3.บริหารเศรษฐกิจเจริญเติบโตต่อเนื่อง เกิดเสถียรภาพ 4.การกระจายการปันผลเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรม ซึ่งใน 4 ด้านนี้มีความสำคัญมาก อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจไทยมีภาวะการณ์ที่มีจุดอ่อนนั้น คือ การจัดสรรทรัพยากรเศรษฐกิจ เบื้องต้นต้องดำเนินการจัดสรรการใช้ทรัพยากรอย่างเต็มที่ แรงงานมีงานทำ ที่ดินมีการใช้เต็มที่ นักธุรกิจสามารถประกอบธุรกิจได้” (ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย, 2555) นอกจากนั้น ผลการศึกษาของคณะกรรมการปฏิรูป (2554) ได้ให้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำต่อบริบทของงานวิจัยฯ สำหรับเมืองศูนย์กลาง โดยสามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเด็น ประกอบด้วย 1) ความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากร 2) ความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจและโอกาส 3) ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และ 4) ความเหลื่อมล้ำทางอำนาจและการเมือง

อย่างไรก็ตาม ประเด็นการทำวิจัยเรื่องความเหลื่อมล้ำเป็นประเด็นที่หลายฝ่ายให้ความสำคัญ และทำการวิจัยอย่างแพร่หลาย นอกเหนือจากการเป็นประเด็นปัญหาระดับชาติ จากการรวบรวมงานวิจัยในฐานข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย พบว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำมีจำนวนมากถึง 542 เรื่อง ทั้งนี้ยังขาดการรวบรวมและจัดเป็นหมวดหมู่เพื่อหาช่องว่างของงานวิจัยที่ผ่านมา เพื่อให้สามารถสังเคราะห์และสรุปเป็นองค์ความรู้ในลำดับต่อไปได้อย่างเป็นระบบ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อรวบรวมและจัดเป็นหมวดหมู่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำในบริบทเมืองศูนย์กลาง เพื่อหาช่องว่างของงานวิจัยที่ผ่านมา และนำไปสู่การสังเคราะห์และสรุปเป็นองค์ความรู้ในลำดับต่อไปได้อย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อการปรับทัศนสถานภาพความรู้เพื่อค้นหาคำถามงานวิจัยเพื่อต่อยอดองค์ความรู้

3. กรอบความคิดในการศึกษา

การรวบรวมวรรณกรรมด้านความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางนั้นได้รวบรวมงานวิจัยจากฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาทำการจัดหมวดหมู่งานวิจัย เพื่อจำแนกงานวิจัยตามประเด็นการศึกษาและแสดงสถานะงานวิจัยในแต่ละประเด็นว่ามีจำนวนมากน้อยเพียงไร รวมถึงประเด็นที่ยังไม่มีการศึกษาและอาจจำเป็นต้องมีการศึกษาเพิ่มเติม ทั้งนี้ในการศึกษาความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางสามารถแบ่งกลุ่มงานวิจัยเป็น 2 ประเภท (กรอบที่ 1.1) ดังนี้

- การแบ่งกลุ่มตามด้านความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง ประกอบด้วย ด้านรายได้ ด้านการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านพื้นที่และภูมิศาสตร์กายภาพ ด้านการเข้าถึงบริการสาธารณะ ด้านโอกาสทางการศึกษา ด้านครอบครัวและชุมชน ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านสุขภาพและอนามัย ด้านการบริหารจัดการของรัฐ และด้านการรับข่าวสาร
- การแบ่งกลุ่มตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา ประกอบด้วย การวางแผน การประเมินผล การสำรวจและศึกษา การบริหารจัดการ การจัดทำข้อมูล และวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น ประวัติศาสตร์ และองค์ความรู้

กรอบที่ 1.1 การแบ่งกลุ่มและประเด็นที่ครอบคลุม

การแบ่งกลุ่มตามด้านความเหลื่อมล้ำ

1. รายได้ ประกอบด้วย การประกอบอาชีพ รายได้ ค่าใช้จ่าย หนี้สิน และการออม
2. การเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ ประกอบด้วย ความสามารถในการประกอบธุรกิจ การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ เศรษฐกิจชุมชน และคุณภาพแรงงาน
3. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนและรถไฟฟ้า สาธารณูปโภค เช่น น้ำและไฟฟ้า พลังงาน สาธารณสมบัติ มลพิษ และสภาพแวดล้อม
4. พื้นที่และภูมิศาสตร์กายภาพ ประกอบด้วย ที่ดิน ที่อยู่อาศัย การกระจุกและกระจายตัวการตั้งถิ่นฐาน และผังเมือง
5. การเข้าถึงบริการสาธารณะ ประกอบด้วย บริการสาธารณสุข สวัสดิการ ขนส่งมวลชนและจราจร พื้นที่สาธารณะ และแหล่งท่องเที่ยว
6. โอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วย การศึกษาต่อ การหาความรู้ และการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน

7. ครอบครัวและชุมชน ประกอบด้วย เด็กและสตรี เยาวชน วัยรุ่น ผู้สูงอายุ วัฒนธรรม การปรับตัว และชุมชนแออัด
8. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ประกอบด้วย พุทธิกรรมเสี่ยง อาชญากรรม ยาเสพติด อุบัติเหตุ และอุบัติเหตุ
9. สุขภาพและอนามัย ประกอบด้วย การดูแลสุขภาพ อาหารและน้ำ การเจ็บป่วย และการตรวจหาเชื้อ
10. การบริหารจัดการของรัฐ ประกอบด้วย การบริการของหน่วยงานรัฐ กฎหมาย และการมีส่วนร่วมทางการเมือง
11. การรับข่าวสาร ประกอบด้วย ความต้องการรับข่าวสาร การเปิดรับสื่อและทัศนคติและความพึงพอใจ ผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆ เช่น วิทยุ โทรศัพท์ สื่อออนไลน์

การแบ่งกลุ่มตามวัตถุประสงค์

1. การวางแผน ประกอบด้วย การจัดทำนโยบาย การวางแผน และยุทธศาสตร์
2. การประเมินผล ประกอบด้วย การประเมินโครงการ การประเมินผลกระทบ และการติดตามตรวจสอบ
3. การสำรวจและศึกษา ประกอบด้วย การศึกษาสถานการณ์ การศึกษาความสัมพันธ์ และแบบจำลอง
4. การบริหารจัดการ ประกอบด้วย การจัดทำแนวทาง การจัดการ การพัฒนา และการมีส่วนร่วม
5. การจัดทำข้อมูล ประกอบด้วย การจัดทำฐานข้อมูล และการคาดประมาณ
6. อื่นๆ ประกอบด้วย ประวัติศาสตร์ และองค์ความรู้

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

4.1 กลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยเลือกงานวิจัยในฐานข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จำนวน 542 เรื่อง ซึ่งถือเป็นข้อมูลงานวิจัยที่สามารถอ้างอิงได้จากหน่วยงานทางด้านวิจัยในระดับประเทศ

4.2 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา เมืองศูนย์กลางในความหมายของกรอบการวิจัยหมายถึง เมืองและพื้นที่ต่อเนื่องที่มีบทบาทเป็นศูนย์กลางหลัก ประกอบไปด้วยกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งเกิดจากการพัฒนาเมืองในบริบทของประเทศไทยที่ดำเนินการภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 3 เป็นต้นมา ได้เน้นให้เมืองมีบทบาทในฐานะแหล่งงานที่สำคัญ และเป็นฐานการขับเคลื่อน

เศรษฐกิจของประเทศ โดยกำหนดบทบาทเมืองศูนย์กลางรองให้เชื่อมโยงกับการบริหารทรัพยากรในภูมิภาคนั้นๆ

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลงานวิจัยในฐานะข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำ จำนวน 542 เรื่อง

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าสถิติการวัดค่าความซ้ำในรูปแบบสถิติค่าร้อยละ

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 การจัดกลุ่มงานวิจัยเรื่องความเหลื่อมล้ำ พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับประเด็นความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพและอนามัย ด้านครอบครัวและชุมชนร้อยละ 17.9 และ 16.2 ตามลำดับ รองลงมาคือด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมร้อยละ 11.6 ด้านพื้นที่และภูมิศาสตร์กายภาพร้อยละ 9.4 และด้านการเข้าถึงบริการสาธารณะและด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินร้อยละ 8.1 เท่ากัน ส่วนด้านโอกาสทางการศึกษา ด้านการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ ด้านการบริหารจัดการของรัฐ ด้านรายได้ และด้านการรับข่าวสารมีสัดส่วนลดหลั่นตามมาเป็นลำดับ ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 จำนวนงานวิจัยตามประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง

	ประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง	จำนวนงานวิจัย (เรื่อง)	ร้อยละ
เศรษฐกิจ	รายได้	26	4.8
	การเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ	40	7.4
ทรัพยากร	ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	63	11.6
	พื้นที่และภูมิศาสตร์กายภาพ	51	9.4
สังคม	การเข้าถึงบริการสาธารณะ	44	8.1
	โอกาสทางการศึกษา	41	7.6
	ครอบครัวและชุมชน	88	16.2
	ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	44	8.1
	สุขภาพและอนามัย	97	17.9
การเมือง	การบริหารจัดการของรัฐ	36	6.6

	การรับข่าวสาร	12	2.2
	รวม	542	100.0

จากการจัดกลุ่มงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อการสำรวจและศึกษาร้อยละ 49.8 รองลงมาคือการประเมินผลร้อยละ 21.6 การบริหารจัดการร้อยละ 18.6 การวางแผนร้อยละ 6.5 และการจัดทำข้อมูลมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 2.4 ส่วนวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น ประวัติศาสตร์และองค์ความรู้ร้อยละ 1.1 ดังตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 จำนวนงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา

ประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง	จำนวนงานวิจัย	ร้อยละ
การวางแผน	35	6.5
การประเมินผล	117	21.6
การสำรวจและศึกษา	270	49.8
การบริหารจัดการ	101	18.6
การจัดทำข้อมูล	13	2.4
อื่นๆ เช่น ประวัติศาสตร์ และองค์ความรู้	6	1.1
รวม	542	100.0

5.2 ผลการวิเคราะห์เพื่อค้นหาช่องว่างของการวิจัย ทำได้โดยการทำตารางไขว้ระหว่างประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางกับวัตถุประสงค์ในการศึกษา พบว่า การพิจารณาความเข้มข้นของจำนวนงานวิจัยจะกระจุกตัวอยู่ที่ 2 ส่วน ในส่วนแรกคือวัตถุประสงค์การศึกษาประเภทการสำรวจและการศึกษากับความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางด้านสุขภาพและอนามัย ด้านครอบครัวและชุมชน และด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งมีสัดส่วนของงานวิจัยเท่ากับร้อยละ 9.2 9.0 และ 5.5 ตามลำดับ รองลงมาคือวัตถุประสงค์การศึกษาประเภทการประเมินผลกับความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางด้านสุขภาพและอนามัยร้อยละ 5.7 และส่วนที่ 2 คือวัตถุประสงค์การศึกษาประเภทการสำรวจและการศึกษากับความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ ซึ่งมีสัดส่วนของงานวิจัยเท่ากับร้อยละ 4.8 และ 4.2 ตามลำดับ

6. อภิปรายผล

งานวิจัยด้านความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางที่รวบรวมได้ทั้งสิ้น 542 เรื่อง ซึ่งงานวิจัยทั้งหมดอยู่ในฐานข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โดยแบ่งงานวิจัยออกเป็น 11 กลุ่ม ประกอบด้วย ด้านรายได้ ด้านการเข้าถึงปัจจัยการผลิต และโอกาสทางธุรกิจ ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านพื้นที่และภูมิศาสตร์กายภาพ ด้านการเข้าถึงบริการสาธารณะ ด้านโอกาสทางการศึกษา ด้านครอบครัวและชุมชน ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านสุขภาพและอนามัย ด้านการบริหารจัดการของรัฐ และด้านการรับข่าวสาร ทั้งนี้ งานวิจัยที่มีเนื้อหากล่าวถึงความเหลื่อมล้ำโดยตรงมีจำนวนค่อนข้างน้อย ทั้งนี้ ช่องว่างของการวิจัยที่ผ่านมาอยู่ที่ประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านรายได้ ด้านการรับข่าวสาร ด้านการบริหารจัดการของรัฐ และด้านโอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์ประเภทการจัดทำข้อมูล และการวางแผน รวมถึงประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางด้านการรับข่าวสารกับวัตถุประสงค์ประเภทบริหารจัดการ

7. ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากงานวิจัยที่นำมาทบทวนเกือบทั้งหมด พบว่ายังไม่ได้กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมโดยตรง บางส่วนเป็นงานวิจัยที่นำเสนอปัญหาหรืออาการที่เกิดจากความเหลื่อมล้ำในระดับผลลัพธ์ (Outcome) เช่น การประกอบอาชีพเก็บขยะของผู้สูงอายุ การเปรียบเทียบการสร้างข้อได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจขนาดย่อมกับธุรกิจขนาดใหญ่ อิทธิพลของพฤติกรรมการเดินทางต่อมลพิษทางอากาศ ความคาดหวังของประชาชนต่อโครงการบ้านเอื้ออาทร หรือในระดับผลกระทบ (Impact) เช่น การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของชุมชนท้องถิ่นในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลอันเนื่องมาจากผลกระทบจากการตัดโครงข่ายถนนวงแหวนรอบนอกฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานคร ดัชนีคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ปัญหาสังคมและสาธารณสุขของคนงานก่อสร้างในเขตกรุงเทพมหานคร และการสร้างสรรค์ประชาคมเมือง ด้วยเหตุนี้จึงยังมีช่องว่างในการทำการศึกษถึงประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำ (Inequality) ในมิติของค่านิยมที่ชัดเจนของความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางที่เกี่ยวข้องกับคนจนเมือง ที่ว่าประเด็นอะไรหรือขอบเขตเท่าไรจึงเรียกว่าความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง หรือการศึกษามิติเชิงโครงสร้างและความเชื่อมโยงด้านโครงสร้างที่ทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำ สอดคล้องกับกับความคิดของ สมชัย จิตสุชน (2558) ที่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างความเหลื่อมล้ำกับความยากจนและระบุว่าเกิดจากปัญหาเชิงโครงสร้างความยากจน และ

นโยบายการแก้ไขปัญหาค่าเงินของภาครัฐ หรือประเด็นเรื่องความยากจนที่เกิดจากทุนทรัพย์ (Monetary Poverty) ภายใต้การแข่งขันทางด้านการเพิ่มอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP) ที่มีเป้าหมายเฉพาะแต่เรื่องรายได้แต่เพียงอย่างเดียว และนำไปสู่กลไกของความเป็นทุนนิยมในระบบการค้า (สุริชัย หวันแก้ว, 2558)

8. เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการปฏิรูป. (2553) ปัญหาความเหลื่อมล้ำ. ที่มา: <http://politicalbase.in.th/index.php?title=คณะกรรมการปฏิรูปประเทศ.สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2559>.
- ,-----, (2554) ข้อเสนอการปฏิรูปโครงสร้างอำนาจ. ที่มา: www.isranews.org/isra-news/download/1397/25243/18.html. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2559.
- สมชัย จิตสุชน และคณะ. (2552) การลงทุนด้านสังคมภายใต้เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการปรับตัวสู่สังคม-เศรษฐกิจฐานความรู้. ที่มา: www.tdri.or.th/research/social-investment. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2559.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2558) ลดความเหลื่อมล้ำ ทางออกที่ต้องไปให้ถึงของประชาธิปไตยไทย. ที่มา: www.healthstation.in.th/action/viewvideo/3420/. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2559.
- ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย. (2555) คณะกรรมการปฏิรูปประเทศ. ที่มา: <http://politicalbase.in.th/index.php?title=คณะกรรมการปฏิรูปประเทศ.สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2559>.